NNCL371-32Cv1.0

NÉPSZERŰ TÖRTÉNELEM

WALTER LORD

# A TITANIC PUSZTULÁSA

*Második változatlan kiadás*

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ, 1983

A MŰ EREDETI CÍME:
A NIGHT TO REMEMBER

FORDÍTOTTA: RÓNA ILONA

A SOROZATOT SZERKESZTI:
RÉZ MIKLÓSNÉ

ISBN 963 09 2044 1
ISSN 0324 7953

(1495)

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Athenaeum Nyomda, 82.1176–Budapest, 1983
Ofszet rotációs nyomás
Felelős vezető Szlávik András vezérigazgató

A kötetet szerkesztette Szuhay-Havas Ervin
Képszerkesztő Fábri Magda
A borító, a kötésterv és a tipográfia Szántó Tibor munkája
Műszaki vezető Bereczki Gábor
Műszaki szerkesztő Szilvássy György
Terjedelme 8,8 (A/5) ív + 1 ív képmelléklet

# *Tartalom*

# *A csodahajó*

A *Titanic* bizonyos értelemben még inkább "elsüllyeszthetetlennek" bizonyult, mint amilyennek a White Star Line hajóstársaság hirdette. Hatvannégy év telt el a jéghegy és az úszó csoda végzetes találkozása óta, de mit sem csökkent az érdeklődés a gigász iránt, amely azon a végzetes éjszakán a tenger fenekére süllyedt.

Különösen áll ez arra a huszonegy esztendőre, amely könyvem első megjelenése óta telt el. Önjelölt pályázók terveket hoztak nyilvánosságra a hajótest kiemelésére, egy vállalkozó szellemű gyáros pedig a *Titanic* modelljét készül piacra dobni. A Titanic Történelmi Emlékbizottság él és virul, sőt minden igényt megpróbál kielégíteni, az autókra ragasztható jelszavaktól a ritka kiadványok új kiadásáig, s az utóbbiak valóban igen értékesek is a komoly kutatók számára. 1955 óta négy könyv jelent meg a katasztrófáról, és az elpusztult óceánjáró számtalan film és televíziós játék sztárja volt. A *Titanic* szinte magától értetődően bukkant fel az "Urak és cselédek" (Upstairs, Downstairs) című népszerű televíziós sorozatban, amely olyan érzékeny módon adta vissza a századforduló hangulatát.

A szomorú esemény vonzereje ma is univerzális. A társadalomtörténészek számára az óriás hajó mikrokozmoszként tükrözi századunk második évtizedét. A hajózás rajongóinak ez a hajótörés felülmúlhatatlan csúcspont. Az emberi természet kutatóinak kimeríthetetlen laboratórium. A nosztalgiára hajlamosak az eseményben a varázsos tegnapot látják. Az álmodozók azon töprengenek, hogyan is történhetett volna másként.

Minden korosztály a mai napig érdeklődik a tragédia iránt. Az idők során érkeztek levelek kilencvenévesnél is idősebb agg olvasóktól, csakúgy, mint tíz év alatti gyerekektől. Apróbb javításoktól eltekintve, a szöveg változatlan maradt. További huszonegy esztendő meggyőzött arról, hogy minden csakis úgy történhetett, ahogy elmondtam. A *Californian* nevű hajóval kapcsolatos védőbeszédeket figyelmesen elolvastam, és felülbíráltam eredeti forrásaimat; figyelembe vettem a brit és az amerikai vizsgáló bizottságok elé tárt tanúvallomásokat és e testületek megállapításait. A harmadik tiszt emlékezései, valamint a korabeli újságcikkek a hajótulajdonost védelmükbe vették, én mindamellett meg vagyok győződve róla, hogy a bizonyítékok súlya erősen terhelő. Így állunk hát. Az a megjegyzés, amely az eredeti kiadásban olvasható, ma is áll: elsietett véleményt mondani erről a hihetetlen éjszakáról – valóban nagy könnyelműség.

WALTER LORD
*1976. január*

## *Egy prófécia*

1898-ban jelent meg egy Morgan Robertson nevű nagyon szegény író regénye arról az atlanti óriásgőzösről, amely olyan hatalmas, hogy akkorát még nem is építettek a világon. Robertson előkelő, gazdag, vidám utasokkal népesítette be képzelet szülte hajóját, amely aztán egy fagyos áprilisi éjszakán jéghegybe ütközik és elpusztul. Ez valamiképpen mindennek a hiábavalóságát példázza, s az író "Hiábavalóság" címmel publikálta regényét M. F. Mansfield kiadásában.

Tizennégy évvel később a White Star Line brit hajózási vállalat gőzöst épített, amely rendkívüli módon hasonlított a Robertson regényében szereplő hajóra. Az új óceánjáró vízkiszorítása 66 000 tonna volt, Robertsoné 70 000 tonna. A valóságos hajó hossza 882,5 láb, a regénybelié 800 láb. Mindkettő 3000 ember befogadására alkalmas, de egyiken sem volt több, mint az utaslétszám kis töredéke részére elegendő mentőcsónak. Ám úgy tűnt, ez nem számít, hiszen mindkét hajót "elsüllyeszthetetlennek" mondották.

A valóságos hajó 1912. április 10-én futott ki első útjára Southamptonból New York felé. Fedélzetén őrizték Omar Khajjam "Rubáját"-jának egy felbecsülhetetlen értékű példányát, az utasok életét pedig a biztosító együttvéve 250 millió dollárra becsülte. A hajó átkelés közben egy fagyos áprilisi éjszakán jéghegybe ütközött és elsüllyedt. Robertson hajójának neve *Titan,* az "igazit" *Titanic*nak keresztelték. Könyvünk az igazi hajó utolsó éjszakáját beszéli el.

## *Vissza Belfastba?*

Magasan, a White Star Line *Titanic* nevű óceánjárója árbockosarában Frederick Fleet őrszolgálatos kifelé kémlelt a ragyogó, csillagos éjszakába. Csendesség, mindenütt tiszta idő és keserves hideg. A Hold nem sütött, de a felhőtlen égbolton tündököltek a csillagok. Olyan volt az Atlanti-óceán, akár a csiszolt tükör; később azt mondták a szemtanúk, hogy sohasem látták még ilyen simának a vizet.

Ötödik éjszakája volt ez a *Titanic* első, felavató útjának New York felé, és máris vitán felül állt: a *Titanic* nemcsak a legnagyobb, hanem a legpompásabb hajója is a világnak. Pompázatosak voltak még az utasok kutyái is. John Jacob Astor magával vitte Kittyt, kedves airedale terrierjét, a híres könyvkiadó dinasztia sarja, Henry Sleeper Harper díjnyertes pincsijét, Szun Jat-szent, a philadelphiai bankár, Robert W. Daniel egy Angliában vásárolt remek francia

bulldoggal utazott. Kutyavásár ügyében járt odaát a washingtoni Clarence Moore is, de a híres loudouni hajtóvadászatra beszerzett ötven pár angol kopó nem ezen a hajón kelt át Amerikába.

Nem az őrszem, Frederick Fleet világa volt ez. Fleetet, a *Titanic*on szolgálatot teljesítő hat őrszem egyikét nem érdekelték az utasok problémái. Az őrszemeket úgy nevezik: a "hajó szemei", és éppen ezen az éjszakán Fleet azt az utasítást kapta, elsősorban arra ügyeljen, nem lát-e jéghegyet.

Nos jó, eddig nem volt semmi baj. Este tízkor állt szolgálatba, egy-két szót váltott társával, Reginald Lee-vel a jég hegy-problémáról. Később még a hidegről is elbeszélgettek, de a két matróz többnyire szótlanul bámult ki a sötétségbe.

Most, hogy vége felé járt a szolgálat, még mindig nem történt semmi rendellenes. Éjszaka, csillagok, csípős hideg, az árbocmerevítő kötelek között fütyült a szél, amint a *Titanic* 22,5 csomós sebességgel rohant a nyugodt, fekete vízen. Vasárnap este 11.40 volt, 1912. április 14-én.

És most Fleet hirtelen észrevett valamit, közvetlen a hajóorr előtt, a sötétségnél is sötétebb tömeget. Először aprónak látta (úgy gondolta, akkora lehet, mint két összetolt asztal), de minden pillanatban nagyobb lett és egyre közeledett. Fleet ekkor háromszor megkongatta az árbockosár harangját, jelezve a veszélyt, bal kezével pedig már fel is ragadta a telefont és a parancsnoki hidat hívta.

– Mit látott? – kérdezte egy higgadt hang a vonal végén.

– Jéghegyet, közvetlenül előttünk – válaszolt Fleet.

– Köszönöm – vette tudomásul a hang tárgyilagosan. Ennyi volt az egész párbeszéd.

Ezután harminchét másodpercig szótlanul állt egymás mellett Fleet és Lee, figyelve, amint közelebb sodródik a jéghegy. Már szinte nekiütköztek, de a hajó még mindig nyílegyenesen rohant. A jéghegy csillogva tornyosult az előfedélzet fölé és a két őrszem már felkészült rá, hogy összeütköznek. Ám ekkor – szinte csodálatos módon – az orr lassan balra fordult. Az utolsó pillanatban tehát az orrtőke szabad vizet ért, és a jéghegy sebesen elsodródott jobb felé. Fleet úgy látta, hajszálon múlt, de megúszták.

Ugyanekkor George Thomas Rowe fedélzetmester a *Titanic* hátsó fedélzetén állt őrségen. Számára is eseménytelen volt ez az éjszaka – semmi, csak a tenger, a csillagok és a csípős hideg. De amint a fedélzetén járkált, feltűnt neki valami, amit társaival úgy szokott nevezni: "pofaszakálla nőtt" a lámpáknak – apró jégszilánkok, por finomságú szemcsék lebegtek az éjben, megtörve a fedélzeti lámpák fényét, millió színben tündökölve.

Rowe hirtelen úgy érezte, hogy különös rándulás töri meg a gépek egyenletes ritmusát. Olyan volt ez, mintha jó erősen súrolták volna egy dokk

vagy móló oldalát. Rowe mereven bámult előre… és akkor, mintha kifeszített vitorlákkal hajó siklott volna el mellettük jobb felől. Csak most látta a fedélzetmester, hogy jéghegy az, amely vagy száz lábnyira tornyosul a vízszint fölé. A következő pillanatban már el is tűnt, elnyelte a sötétség a hajó mögött.

A D fedélzet mélyén, az első osztályú ebédlőszalonban a hajószemélyzet négy tagja ült körül egy asztalt. Az utolsó turnus már régen elvonult és üres volt a hatalmas, fehér tapétás helyiség, csak ez a négy steward tartózkodott ott. Most ők vacsoráztak és azzal töltötték a szabad idejüket, amivel a szolgálaton kívüli pincérek általában – az utasokról pletykáltak.

S amint ott beszélgettek, súrlódó neszt hallottak valahonnan a hajó mélyéről. Nem volt erős zaj, de ahhoz elég hangos, hogy abbamaradjon a beszélgetés és megzörrenjen a másnapi reggelihez kikészített ezüst evőeszköz.

James Johnson hajópincér tudta, mi az. Fölismerte azt a fajta rázkódást, ami megreszketteti a hajót, amikor letörik az egyik hajtócsavar szárnya, és azt is tudta, ha valóban a hajócsavar sérült meg, akkor vissza kell fordulniuk Belfastba, a Harland és Wolff hajógyárba, ott bőven lesz szabad ideje mindnyájuknak. Egyik társa hasonlóképpen vélekedett, sőt vidáman mondta is: "Megyünk vissza Belfastba!"

A hajótathoz közeli konyhában Walter Belford, az éjszakás pékmester másnapra készítette a süteményt. (A cukrászkülönlegességek alkotásának tiszte a nappali műszak előjoga volt.) A zökkenés Belfordot sokkal jobban fölkavarta, mint Johnson hajópincért – talán azért, mert egy tepsi kifli lezuhant a tűzhelyről és szanaszét szóródott a padlón.

Az utasok is megérezték kabinjukban a rázkódást, és mindegyikük valami átélt dologhoz próbálta kapcsolni az élményt. Marguerite Frölicher, egy fiatal svájci lány, aki apját kísérte üzleti útján, felriadt álmából. Félálomban azt hitte, a Zürichi-tavon jár valamelyik kis fehér átkelőhajón – csak nem koccantak a mólóhoz? Halkan motyogott magában: "Ejnye, de furcsa… máris kikötünk!"

Arthur Godfrey Peuchen őrnagy éppen vetkőzni kezdett; ő úgy vélte, jókora hullám csapódott a hajó oldalához. Mrs. J. Stuart White az ágya szélén ült és éppen a lámpát akarta lekapcsolni, amikor olyan hangot hallott, mintha "ezer játékgolyó gurulna a hajó gyomrában". Lady Cosmo Duff Gordon is a rázkódásra ébredt, ő olyasfélét érzett, "mintha egy óriás végighúzta volna az ujját a hajó oldalán". Mrs. John Jacob Astor arra gondolt, talán a konyhában történhetett baj.

Volt, aki erősebbnek, volt aki gyengébbnek vélte a zökkenést. Mrs. Albert Caldwell úgy próbálta leírni ezt az érzést, mintha egy szuka rázná a szájában a kölykét. Mrs. Walter B. Stephensonnak az első iszonyú földlökés jutott az

eszébe, mert átélte a földrengést San Franciscóban –, de aztán megállapította magában: ez sokkal kevésbé ijesztő. Mrs. E. D. Appleton tulajdonképpen nem érezte a remegést a hajótestben, csak valami nagyon kellemetlen csikorgó hangot hallott, mint amikor hosszú csíkot hasítanak le egy vég vászonból. J. Bruce Ismay sokkal idegesebb lett. Ügyvezető igazgatója lévén a White Star Line hajózási vállalatnak, ünnepélyes hangulatban indult el a *Titanic* első útjára. Most, hogy felijedt álmából B fedélzeti luxuslakosztályában, biztosra vette, hogy a hajó nekiütközött valaminek, de nem sejtette, mi lehetett az.

Néhány utas viszont már tudta a választ. Mr. és Mrs. George A. Harder, egy fiatal nászutaspár odalent az E 50-es kabinban még ébren volt, amikor az ütközés tompa hangját meghallották. Belereszketett az egész óriás, aztán "dübörgő, súrlódó hang" hallatszott a hajó oldala felől. Harder kiugrott az ágyból és a kajütablakhoz rohant. Kinézett, s az üvegen át látta, hogy jégfa] sodródik el előtte.

Ugyanígy járt James N. McGough, a philadelphiai Gimbels áruház ügynöke is, csakhogy neki sokkal nyugtalanítóbb élményben volt része: az ő ablaka nyitva állt, és amint a jéghegy súrolta a hajót, kabinja teleszóródott jégszilánkokkal.

Csakúgy, mint McGough, a *Titanic* legtöbb utasa lefeküdt már. Ezen a csendes, hideg vasárnap estén leginkább a barátságos fekvőhely vonzotta az embereket. De azért akadt néhány megrögzött vén tengerjáró utas, aki még fenn volt. Szokás szerint az A fedélzeten gyűltek össze, az első osztályú dohányzóteremben.

És mint rendesen, vegyes társaság verődött össze. Az egyik asztalnál Archie Butt ült, Taft elnök segédtisztje. Clarence Moore, a nagy kutyaszakértő és vásárló, Harry Widener, a philadelphiai villamosvasút-király fia, valamint William Carter, az is a villamosszakmából. Éppen a végére értek a vacsorának, melyet Widener apja adott a hajó parancsnoka, Edward J. Smith kapitány tiszteletére. A kapitány korán visszavonult, a hölgyektől is búcsút vettek már, és a férfiak most élvezettel pöfékelték utolsó szivarjukat, mielőtt maguk is nyugovóra térnek. A társalgás ide-oda csapongott, a politikáról Clarence Moore Nyugat-Virginiában viselt dolgaira tértek, arra az időre, amikor meginterjúvolta a hírhedt öreg hegyirablót, Anse Hatfieldet.

Egy másik bőrfotelba temetkezve Spencer V. Silverthorne, a St. Louis-i Nugent nagyáruház ifjú bevásárlója a "Virginiai" című legfrissebb bestsellert olvasta. A közelében Lucien P. Smith (ugyancsak Philadelphiából) három franciával igyekezett megértetni magát egy bridzsparti közben.

A sarokasztalnál a hajó aranyifjai jóval zajosabb bridzspartit játszottak. Ezek a *gazdag* fiatalok jobban kedvelték a mozgalmasabb Café Parisient, a B fedélzeten, egy szinttel lejjebb, és korábban ez az este sem volt kivétel. De a

párizsi *café* annyira lehűlt, hogy a lányok még éjfél előtt elköszöntek, a fiatalemberek pedig betértek a dohányzóba egy lefekvés előtti itókára. A társaság legnagyobb része a megszokott whiskyt itta, jéggel és szódával. Hugh Woolner, az angol szobrász fia forró whiskyt rendelt vízzel, Hokan Björnström Steffanson főhadnagy, a washingtoni állomáshelyére készülő fiatal svéd katonai attasé pedig forró limonádét szopogatott.

Valaki előkerített egy csomag kártyát és miközben jóízűen nevetgélve játszottak, hirtelen felfigyeltek a surlódó hangra. Nem rémültek meg, de azért mindenki felkapta a tejét… Mr. Silverthorne előrehajolt a fotelban, és valami megjegyzést tett. A következő pillanatban a dohányzó pincére és Silverthorne talpra ugrott… ki a hátsó ajtón… át a pálmakerten… és máris kint voltak a fedélzeten. Még idejében érkeztek, hogy láthassák a hajó jobb oldalán elsodródó jéghegyet, amely valamivel magasabbra emelkedett a fedélzetnél. Amint elúszott mellettük, láthatták, hogy jégszilánkok pattannak le róla és szóródnak a vízbe.

A többiek csak most tódultak kifelé a dohányzóból. Hugh Woolner, amikor kilépett a fedélzetre, férfihangot hallott, ezeket a szavakat: – Jéghegynek ütköztünk… ott úszik, ni!

Woolner összehúzott szemmel meredt a sötétségbe. Vagy 150 yardnyira a hajótat mögött még látta a jéghegy körvonalait, amely a csillagfényes égbolt hátterében feketén meredt a magasba. Aztán beleolvadt az éjszakába.

Az izgalom hamarosan lecsillapult. A *Titanic* rendületlenül siklott tovább, és olyan kegyetlen hideg volt odakint, hogy senki sem maradt tovább a szabadban. A társaság lassan visszaszállingózott. Woolner felvette a lapjait és folytatódott a bridzsparti. Aki utolsónak húzta be maga után a dohányzó ajtaját, most felfigyelt: mintha megálltak volna a gépek.

Nem tévedett. A parancsnoki hídon William M. Murdoch első tiszt éppen "stop"-ra állította a gépvezénylő karját. Murdoch állt ügyeletes tisztként a hídon, az ő dolga volt intézkedni, amikor Fleet telefonon jelentette a veszélyt. Azóta csak egyetlen feszült perc, telt el… parancs Hitchens kormányosnak, hogy fordítsa a kormánykereket erősen jobb felé… utasítás a gépvezénylőn: "teljes erővel hátra!"… a kapcsoló elfordítása a vízkamrák ajtajának lezárására – utána harminchét másodperc várakozás, visszafojtott lélegzettel.

És most már bizonyos volt, hogy késő. Amint azt a súrlódó zörejt meghallotta, Smith kapitány felrohant a parancsnoki hídra a kormányosfülke melletti kabinjából.

– Mi volt az, Mr. Murdoch? – kérdezte.

– Jéghegy, uram. Erősen jobbra kormányoztattam, visszamenetbe állíttattam a gépeket, aztán erősen balra, hogy kikerüljem, de túlságosan közel volt, nem tehettem többet.

– Zárassa le a vízkamrák biztonsági ajtóit!

– Már lezárattam!

Csukva is voltak, annak rendje-módja szerint. Odalent, a 6-os számú kazánházban Fred Barrett fűtő beszélgetett James Hesketh másodgépmesterrel, amikor a vészcsengő megszólalt és kigyulladt a vörös fény a hajótathoz vezető vízelzáró ajtó fölött. Egy figyelmeztető kiáltás, egy fülsiketítő reccsenés, és úgy tűnt, mintha a hajó egész jobb fele lehasadt volna. Özönlött be a tengervíz a csövek és a széncsúszdák között, s a két ember átugrott, mielőtt még az elzáróajtók leereszkedtek volna.

Barrett épp ilyen vészhelyzetet talált az 5-ös számú kazánházban is, ahová most bemenekült. A hasadék, vagy két lábnyira a lezárt ajtó fölött, az 5-ös kazánházra is átterjedt, széles sugárban áradt be rajta a tengervíz. George Cavell fűtő éppen a közvetlen közelében ásta ki magát egy szénhalom alól, amely a zökkenéskor rázuhant a tárolóból. Egy másik kazánfűtő gyászos képpel bámult a felborult fazékra, amelyben a levését melegítette.

A többi kazánház a hajótat közelében száraz volt, de a kép nagyjából hasonló… emberek tápászkodtak fel, kiáltoztak, egymást kérdezgették, mi történt? El sem tudták képzelni. Eddig valóságos élvezet volt a *Titanic*on szolgálni. Új hajó az első útján, még minden csillog-villog rajta. George Kemish kazánfűtő így emlékezett rá: "Jó munka volt… egészen más, mint amihez a régi hajókon hozzászoktunk… az ember ott majd megszakadt a munkában, és majd megsült a forróságtól." A fűtőknek nem volt más dolguk, csak arra kellett ügyelniük, hogy a kazánok meg legyenek rakva. Nem kellett piszkavassal, tisztítórúddal bajlódni. Ezen a vasárnap estén is kényelmesen üldögéltek az emberek felfordított vödrökön, talicskákon, és beszélgettek, pletykálkodtak, várakozva, míg megkezdődik az éjféltől reggel négyig tartó műszak.

És akkor hirtelen az a rázkódás… a recsegő, súrlódó hang… a vészjelzők őrjítő csörgése… a záróajtók csapódása. Az emberek el sem tudták képzelni, mi történhetett… fölröppent a hír, hogy a hajó Új-Fundland partjain zátonyra futott. Sokan még akkor is ezt hitték, amikor berohant egy kazánfűtő, és azt kiabálta: "Megette a fene, jéghegybe ütköztünk!"

Vagy tíz mérfölddel távolabb Charles Victor Groves harmadik tiszt a Leyland Line *Californian* nevű óceán járójának parancsnoki hídján állt. Hajója Londonból Bostonba tartott. Lassan cammogó, hatezer tonnás teherhajó volt, negyvenhét utas befogadására is alkalmas, de éppen egyet sem szállított. Ezen a vasárnap estén 10.30-kor megálltak, mert teljesen körülfogta őket a víz színén sodródó úszójég.

Groves 11.10 tájban észlelte egy nagy sebességgel jobb felől, keleti irányból haladó másik hajó lámpasorát. A hajó gyorsan elhagyta az álló

*Californian*t; a hosszú fedélzeti lámpasor után ítélve óriás utasszállító lehetett. 11.30-kor Groves kopogott a navigációs fülke üvegajtaján, és jelentést tett Stanley Lord kapitánynak az ismeretlen hajóról. Lord azt ajánlotta, vegyék fel a kapcsolatot morzelámpajelzéssel a másik hajóval, Groves pedig megtette az előkészületeket.

11.40 körül aztán észrevette, hogy a nagy hajó hirtelen megáll és lámpáinak legnagyobb része kialszik. Ez nemigen lepte meg Grovest. Szolgált a távol-keleti kereskedelmi hajózásban, ahol éjfélkor rendszerint eloltották a fedélzeti világítást, ezzel is siettetve az utasokat, hogy térjenek nyugovóra, falán még mindig égnek a lámpák, csak most, mivel a hajó élesen elfordult, nem oldalról látja az óceánjárót.

## *"Valami jéghegyről beszélnek, asszonyom"*

Mintha mi sem történt volna, Fleet őrszem folytatta szolgálatát, Mrs. Astor visszafeküdt az ágyba, Steffanson főhadnagy pedig leült forró limonádéja mellé.

A másodosztályú dohányzó pincére, James Witter néhány utas kérésére elindult, hogy kinyomozza, mi volt az a recsegés. Két asztalnál kártyáztak, de a játékosok fel se néztek a lapjaikból. A White Star Line egyébként nem engedélyezte, hogy az utasok vasárnap kártyázzanak, ezen az estén tehát szerették volna kihasználni a főpincér nem várt engedékenységét.

Aznap este a másodosztályú társalgóban senki sem kért könyvet a könyvtárostól, így aztán az csendesen rendezgette előző napi kölcsönkártyáit az asztalnál.

A luxuskabinokhoz vezető hosszú fehér folyosókon nem hallatszott más, csak a fülkékből kiszűrődő beszélgetés, távolról néha valamelyik fedélzeti tálalóhelyiség ajtajának csapódása, egyszer-egyszer magas sarkú cipő nem sietős kopogása. Csupa megszokott zörej éjszaka egy óceánjárón.

Minden teljesen normálisnak látszott – de azért mégsem egészen. A tizenhét éves Jack Thayer most ért vissza B fedélzeti kabinjába, miután jó éjszakát kívánt szüleinek, Mr. és Mrs. John B. Thayernek, Philadelphiából. Egymásból nyíló luxuskabinokban utaztak Thayerék, amint az Thayer úr pozíciójához illett, ő ugyanis a Pennsylvania Vasúttársaság második alelnöke volt. Az ifjú Jack éppen begombolta pizsamakabátját, amikor észrevette, hogy a félig nyitott kajütablakon beáramló levegő állandó zümmögése hirtelen abbamaradt.

Az alatta levő fedélzeten Mr. és Mrs. Henry B. Harris kártyázott; dupla canfieldet játszottak. Mr. Harris, broadwayi színházi producer, holtfáradt volt,

felesége pedig a napokban törte el a karját. Alig szóltak egymáshoz; az asszony a szekrénybe akasztott ruháit nézegette, ahogy a hajó ringása szerint ütemesen himbálóznak az akasztón. Most feltűnt neki, hogy a himbálózás hirtelen megszűnt.

Még egy emelettel alább, Lawrence Beesley, a Dulwich College ifjú fizikatanára másodosztályú fülkéjében olvasott az ágyban és élvezte matracának táncos ringását. Egyszerre megszűnt a ringás. A faépítmény nyikorgása, a gépek távoli, ritmikus dobogása, az A fedélzeti előcsarnok üvegkupolájának szüntelen zörgése – egyszóval a hajó ismert hangjai és zörejei mind megszűntek: a *Titanic* hirtelen leállt. Az utasokat minden zökkenésnél jobban nyugtalanította ez a váratlan csend.

A stewardok hívócsengői berregni kezdtek, de ők mit is mondhattak volna?

– Miért álltunk meg? – szólított meg a folyosón Lawrence Beesley egy mellette elhaladó pincért. – Nem tudom, uram – felelte az –, de úgy gondolom, semmi különös.

Az acélmágnás család sarja, Mrs. Arthur Ryerson valamivel többet tudott meg.

– Valami jéghegyről beszélnek, asszonyom – közölte vele Bishop hajópincér. – Leálltunk, hogy neki ne ütközzünk. – Amíg Victorine, francia szobalánya ott álldogált a háttérben, Mrs. Ryerson azt fontolgatta, mit tegyen. Férje most alszik először jól, amióta útnak indultak; nem akarta fölkelteni. Odalépett a tengerre nyíló nagy, szögletes ablakhoz. Nem látott egyebet, csak nyugodt tengert, csodaszép, csillagos, csendes éjszakát. Úgy döntött, hogy nem kelti fel a férjét.

Mások viszont nem voltak hajlandók egyszerűen napirendre térni a dolog fölött. Azzal az ideges kíváncsisággal, amely hosszabb hajóúton mindenkit hatalmába kerít, a *Titanic* utasai közül is többen elindultak kideríteni, mi is történt tulajdonképpen,

C 51-es számú lakosztályában Archibald Gracie ezredes (műkedvelő hadtörténész, szenvedélyét a West Point-i katonai akadémián betöltött állása, valamint függetlenségét biztosító jövedelme tette lehetővé), megfontoltan meleg alsóneműt, hosszú harisnyát, cipőt, nadrágot, Norfolk-viharkabátot öltött magára, majd egyenesen megindult a csónakfedélzetre. Az ifjú Jack Thayer egyszerűen felöltőt vetett a vállára, a pizsamája fölé, azután beszólt a szüleinek, hogy fölmegy, "megnézni a mókát".

Odafönt mókát ugyan nemigen láthatott, de veszedelemre uraló jelt sem. A felfedező útra érkezettek céltalanul lődörögtek a fedélzeten, vagy a korlátnál állva meredtek az éjszakába, valami jelét keresték, mi a baj. A *Titanic* aléltan himbálózott a vízen, négy óriás kéménye közül három vadul dohogva okádta a füstöt; belereszketett a csendes, csillagos éj. Egyébként minden normálisnak

tűnt. A csónakfedélzeten, a hajó tatja táján idősebb házaspár sétált karonfogva, észre sem véve a bodor füstfelhőt, sem a kis csoportokban ődöngő utasokat.

Keserves hideg volt, látni pedig olyan keveset lehetett, hogy legtöbben bementek megint. Betértek az A fedélzet pompás előcsarnokába, és láthatták, hogy igen sokan felkeltek ugyan, de inkább odabent maradtak a melegben.

Eléggé különös képet nyújtottak így együtt. Öltözékük szerfölött vegyes: fürdőköpeny, estélyi ruha, bunda, magas nyakú pulóver, teljes összevisszaságban. A helyszín is hasonlóképpen vegyes. Odafönt az óriási üvegkupola, a tekintélyes tölgyfaburkolat a falakon, a pompás kovácsoltvas szalagékítményes balusztrádok, és minderre egy valószínűtlen falióra tekint alá, amelyet két bronz nimfa ékesít jelképesen: a Tisztességet és a Dicsőséget ábrázolva, amint megkoronázzák az Időt.

– Néhány óra, és megyünk is szépen tovább – magyarázta egy pincér George Harder első osztályú utasnak.

– Úgy látszik, elvesztettünk egy propellert, de így legalább több időnk lesz a bridzshez – szólt oda Howard Case, a Vacuum Oil londoni igazgatója Fred Seward New York-i ügyvédnek. Lehetséges, hogy Mr. Case Johnson pincér felvilágosítására alapította elméletét, arra a stewardéra, aki még mindig a belfasti vakációban reménykedett. De a legtöbb utas ekkorra már megbízhatóbb információkat szerzett.

– Képzeld csak – mondta izgatottan Harvey Collyer a feleségének, amint visszatért kabinjukba, miután körüljárta a fedélzetet –, képzeld, jéghegybe ütköztünk. Mégpedig nagyba – de semmi veszély. Az egyik tiszt mondta nekem. – A Collyer házaspár másodosztályon utazott Angliából a közelmúltban vásárolt gyümölcsös farmjukra, az Idaho állambeli Fayette Valley-be. Nem volt tapasztalatuk az Atlanti-óceánon, különben talán nyugtalanította volna az értesülés Mrs. Collyert, de hát olyan bőséges volt aznap a vacsora, hogy mindössze azt kérdezte a férjétől, a többiek meg vannak-e ijedve, s amikor a férje nemmel válaszolt, nyugodtan visszafeküdt az ágyába.

Hasonlóképpen higgadtnak tűnt a multimilliomos John Astor is. Felfedező útjáról visszatérve lakosztályába, elmondta feleségének, hogy a hajó jéghegybe ütközött, de nem látszik vészesnek a helyzet. Mivel nagyon nyugodtnak látszott, Mrs. Astor sem izgatta magát.

– Mit mondanak, mi a baj? – kérdezte William T. Stead. Ez az úr tekintélyes spiritualista filozófus, bibliakutató, reformátor és szerkesztő volt. Individualista mivoltához úgy illett, hogy szinte szándékosan később érkezzék a fedélzetre, mint mások.

– Jéghegyek – válaszolta röviden Frank Millet, a híres amerikai festő. – Hát – vonogatta erre a vállát Stead –, úgy látom, nincs komoly baj; visszamegyek a kabinomba, olvasni.

A Michigan állambeli Dowagiacból való Dickinson Bishop házaspár ugyanígy reagált, amikor a fedélzeti hajópincér megnyugtatóan közölte velük: – Nekimentünk egy kis jégtáblának, de már elúszott. – Bishopék erre visszatértek luxuskabinjukba és újra levetkőztek. Mr. Bishop könyvet vett elő és olvasni kezdett, de hamarosan abbahagyta, mert kopogtattak *AZ* ajtón. Mr. Albert A. Stewart volt az, a temperamentumos öregúr, akinek a Barnum és Bailey cirkuszban jelentős érdekeltsége volt.

– Jöjjenek ki, szórakozni!

Mások is erre gondoltak. Peter Daly első osztályú utas hallotta, hogy egy fiatal hölgy a barátnőjét szólítja: – Gyere, nézzük már meg azt a jéghegyet – ilyet még úgysem láttunk.

A másodosztályú dohányzóban valaki tréfásan megkérdezte, nem kaphat-e jeget a szódás whiskyjéhez – de csakis a jéghegyből.

Hogyne kaphatott volna! Amikor a *Titanic* horzsolta, több tonna jégszilánk hullott a jobb oldali mélyített fedélzetre, pontosan az előárboccal szemben. Ez volt a harmadosztályú szórakozóhelyiség, és a fedélköz utasai hamarosan felfedezték a beszóródott jeget. Natalie Wick B fedélzeti kabinjából jól láthatta, amint a tréfásabb kedvűek jégdarabokkal dobálják egymást.

A jég hamarosan valóságos turistaattrakcióvá lett. Arthur Godfrey Peuchen őrnagy, a középkorú torontói gyógyszergyáros megragadta az alkalmat, hogy bekopogtasson nála is előkelőbb honfitársához, Charles M. Hayshez, a Grand Trunk Vasúttársaság elnökéhez. – Mr. Hays – szólt be hozzá –, látta már a jeget?

Amikor Mr. Hays nemmel válaszolt, Peuchen tovább invitálta.

– Amennyiben érdekli a dolog, felkísérem a fedélzetre, és megmutatom önnek. – Így aztán felmentek az A fedélzetre, onnan tekintettek alá a "jéglabdázó" fedélköziekre.

Hogy jégdarabhoz jusson valaki, nem maradt sokáig a fedélközi utasok privilégiuma. Gracie ezredes éppen megállt az A fedélzet előcsarnokában, amikor valaki hirtelen megérintette a vállát. Clinch Smith volt, a közismert New York-i társasági figura, aki sok mindent megélt már, többek közt azt is, hogy Stanford White asztalánál vacsorázott azon az estén, amikor ezt az urat Harry K. Thaw agyonlőtte. – Akar egy emléktárgyat? – kérdezte Smith. Kinyitotta ökölbe szorított kezét: egy lapos jégdarab feküdt a tenyerén. Zsebóra formájú volt.

Másokat is elkapott a gyűjtőszenvedély. John Poingdestre, első osztályú matróz is felszedett egy darabot és körbemutogatta a legénységi étkezőben.

Valamelyik fedélközi utas megajándékozta Boxhall negyedik tisztet egy mosdótál méretű jégdarabbal. Walter Hurst fűtő félálomban hevert az ágyán, amikor belépett a vele egy kabinban utazó apósa és jókora darab jeget hajított Hurst fekvőhelyére. A pincérek szállásán egy utas teáscsésze nagyságú jeget hordozott körbe, s azt mondta F. Dent Ray hajópincérnek: – Elöl tonnaszám hever a jég!

– Nem baj – ásított Ray –, nem fáj az senkinek! – azzal befordult, hogy tovább aludjon.

Henry Samuel Etches első osztályú hajópincért valamivel jobban érdekelte a dolog. Az összeütközés idején nem volt szolgálatban, most hát elindult az E fedélzet szűk átjárófolyosóján, hogy körülnézzen, amikor szembetalálkozott egy fedélközi utassal. Mielőtt Etches bármit is szólt volna, az utas, mintha csak vitáztak volna a jégről, ledobott a deszkapadlóra egy jókora jégdarabot s odakiáltotta: – No, most már elhiszi?

Hamarosan nyugtalanítóbb jelei mutatkoztak, hogy azért még sincs minden rendben. 11.50-kor, vagyis tíz perccel az összeütközés után, különös dolgok voltak láthatók és hallhatók az első tíz vízelzáró rekeszben; ezekből összesen tizenhat volt a *Titanic*on.

Samuel Hemming szerelő fekvőhelyén pihentében szokatlan sziszegő hangra lett figyelmes az orr-rekesz felől. Felugrott és amennyire lehetett, közeledett a hang forrása felé, és megállapította, hogy levegő szivárog az orr-rekeszbe abból a helyiségből, amelyben a horgonyláncokat tárolják. Jóval lejjebb olyan erővel tört fel a tengervíz, hogy az óriási nyomás kiszorította a levegőt a helyiségből.

A tat felé eső következő rekeszben, ahol a fűtők szállása és az 1-es hombárszád volt, Charles Hendrickson főfűtőt is megriasztotta valami furcsa hang. De itt nem levegő okozta – hanem maga a víz. Hendrickson lenézett a csigalépcsőre. A lépcső ahhoz a folyosóhoz vezetett, amely a fűtők szállásától a kazánházhoz vitt, és elképedve látta, hogy zöldes tengervíz örvénylik a rácsos öntöttvas lépcsők körül.

Carl Johnson fedélközi utasnak ennél is megdöbbentőbb élményben volt része a harmadik rekeszben. Az övé volt az egyik legolcsóbb szállás a hajón, a legmélyebb ponton, közvetlenül az orrtőke mellett. Johnson felkelt, hogy megnézze, mi az a nagy nyüzsgés az ajtaja előtt, s azt tapasztalta, hogy víz szivárog be a kabinjába, már egész tócsa van a lába alatt. Gyorsan öltözni kezdett, de mire magára kapta a ruhát, már a cipőjét is elborította a víz. Tárgyilagosan megállapította, hogy egyenletes tempóban terjed a padlón. Szomszédja, Daniel Buckley kissé lassabban reagált, mire felugrott a fekvőhelyéről és öltözködni kezdett, már bokáig tocsogott a vízben.

A negyedik rekeszben dolgozó öt postahivatalnok még több vizet látott. Két szinten helyezkedett el a *Titanic* postahivatala; a postát az első osztályú poggyásszal együtt a legalsó fedélzeten tárolták és pontosan fölötte, a G fedélzeten osztályozták. A két szintet széles lépcsőfeljáró kötötte össze, amely tovább vezetett fölfelé, az F, valamint a többi fedélzethez. Öt percen belül a víz a postatisztviselők térdéig ért, akik erre kétszáz postazsákot hurcoltak fel a felső szintre, biztonságba helyezvén őket a szárazabb helyiségben.

Kár volt a fáradságért – újabb öt perc sem telt bele, a víz elöntötte az összekötő lépcsőt és már nyaldosta a G fedélzetet. A tisztviselők kénytelenek voltak elhagyni a postásszobát, felmentek az F fedélzetre.

A lépcsősor tetejéről egy házaspár nézett le rájuk. A New York-i Norman Chambers és felesége a nagy járás-kelésre jött ki a kabinjából. Most Chambersék a postatisztviselőkkel együtt szemlélték a helyszínt, tréfálkoztak a vízben úszó poggyászon, meg azon, hogy mi marad azokból a levelekből, amelyek most már a postafülkében lebegtek a víz színén.

Időnként mások is csatlakoztak hozzájuk, többek közt Boxhall negyedik tiszt, Wheat hajópincér, sőt egy ízben maga Smith kapitány. De a Chambers házaspár egyiküktől sem hallott olyasmit, ami szerint veszélyes lenne a helyzet.

Az orrtőkétől számított ötödik zárórekeszben volt a 6-os számú kazánház. Itt ugrott át Barrett kazánfűtő és Hesketh másodgépmester a vízelzáró ajtón, mielőtt az lecsapódott volna. Társaik kénytelenek voltak létrákon felkapaszkodni a felsőbb fedélzetekre. Némelyek fent maradtak, mások egy perc múlva újra leereszkedtek a szárazon maradt helyiségbe.

Kiáltások hallatszottak: – Szelepeket elzárni! Tüzeket eloltani! – George Beauchamp kazánfűtő éppen a tüzet táplálta, amikor a víz az ajtó alatt meg a padlóréseken át beáradt. Öt percen belül már derékig ért, feketén és olajosan csillogott a szénportól meg a gépolajtól. A gőztől fojtogató lett a levegő. Beauchamp kazánfűtőnek fogalma sem volt róla, ki kiáltotta a megnyugtató szavakat: – Semmi baj! – Annyira megkönnyebbült, hogy nem is érdekelte, ki szólt, amikor sietve elindult felfelé a létrán, ezúttal utoljára.

Hátrább Hesketh másodgépmester, immár a vízelzáró ajtó száraz felén, azon erőlködött, hogy normális helyzetet teremtsen az 5-ös számú kazánházban. A tengervíz még mindig befelé zúdult a csukott ajtó közelében keletkezett kétlábnyi résen, de Harvey és Wilson segédgépmester bekapcsolt egy szivattyút, amely a víz szintje fölött működött.

Néhány percig a fűtők tétlenül nézték, amint a gépmesterek a szivattyúkkal vesződnek, de most telefonáltak nekik a gépházból, hogy menjenek a csónakfedélzetre. Egymás után másztak fel a mentőlétrákon, ám a parancsnoki hídról ismét visszarendelték őket, mire egy darabig ott ődöngtek az E fedélzet

személyzeti vaslépcsője körül; föl-le – így labdázott velük a hajóóriás bürokráciája; maguk sem tudták, mit tegyenek.

Eközben az 5-ös számú kazánházban kialudt a világítás és Harvey gépmester parancsot adott a mögötte álló Barrett fűtőnek, hogy hozzon kézilámpásokat a tatból. Az átjáró ajtók már mind zárva voltak: Barrettnek tehát fel kellett másznia a mentőlétrán, átmenni a túloldalra és ott lejönni. Mire visszaérkezett, rendbehozták a világítást és nem volt szükség a lámpásokra.

Harvey most azt mondta Barrettnek, le kell zárni a kazánokat; erős nyomás keletkezett ugyanis, amikor a hajó teljes gőzzel haladt; a gőz ugyan megnyitotta a biztonsági szelepeket, de most kezdte szétfeszíteni a hegesztéseket. Barrett ismét felkúszott a létrán és összeterelt vagy tizenöt-húsz fűtőt az E fedélzetre. Valamennyien leereszkedtek és locsolni kezdték a tüzeket. Kifeszíteni a kazánokat, megakadályozni a gőz kitörését, ez kemény munka volt. Kemish fűtő a mai napig is emlegeti: "Pokoli munka volt kioltani a tüzeket…"

Gőzfelhők gomolyogtak a kazánházban, az emberekről dőlt a verejték. De lassanként helyreállt a rend. A világítás működött, a helyiségben nem állt a víz, és úgy látszott, legalábbis az 5-ösben minden úgy megy, amint mennie kell. A bizakodás légköre kerekedett felül, de közben elterjedt a híre, hogy a tizenkettőtől négyig őrséget tartó emberek felvitték fekvőhelyüket a sétafedélzetre, mert kabinjaikat elöntötte a víz. A nyolctól tizenkettőig soros őrség kis szünetet tartott a munkában, gondolták, jó hecc az egész és tiszta szívből kacagtak.

Smith kapitány a parancsnoki hídon megpróbálta áttekinteni a helyzetet, ő volt a legtapasztaltabb tengeri medve a hajón: harmincnyolc esztendeje teljesített szolgálatot a White Star társaságnál. Több volt rangidős kapitánynál: szakállas pátriárka, a személyzet és az utasok egyaránt tisztelettel néztek fel rá. Szeretetre méltó minden vonatkozásban, az állhatatosság és a finom előzékenység mintaképe. De főként: született vezető. Amikor az összeütközés után felérkezett a kormányosfülkébe, csak addig időzött odabenn, amíg átment a parancsnoki híd jobb oldalára, hogy meggyőződjék róla, látható-e még a jéghegy. Murdoch első tiszt és Boxhall negyedik tiszt követte az "öreget", így hát hárman kémlelték a sötétséget. Boxhall messze, a hajó mögött még látni vélt valami sötét árnyékot, de nem volt benne bizonyos, jól látja-e.

Ettől fogva mindenki tette a dolgát. Smith kapitány elküldte Boxhallt, tartson gyors szemlét az egész hajón. Az végigment a fedélközön, ameddig csak lehetett, pár perc múlva már vissza is érkezett és jelentette: sérülésnek semmi nyoma. (Ez volt az utolsó jó hír, amit Smith kapitány azon az éjszakán hallott.)

De a kapitány még mindig aggódott, s most ezzel fordult Boxhallhoz: – Menjen le, keresse meg az ácsot, mondja meg neki, lásson hozzá azonnal a rés kijavításához. Boxhall még le sem érkezett a létrán, beleütközött J. Hutchinson hajóácsba, aki fölfelé igyekezett lélekszakadva. Annyira sietett, hogy alig tudta kinyögni: – Rohamosan árad be a víz! – Az ács sarkában nyomakodott fel a hídra Jago Smith postaalkalmazott, belőle is szinte kirobbant a jelentés: – A postahelyiség gyorsan telik vízzel!

Bruce Ismay érkezett most a hídra. Pizsamája fölé rántotta öltönyét, posztópapucsot húzott, úgy rohant fel megkérdezni, nincs-e valami jelentenivaló a társaság elnökének. Smith kapitány közölte, hogy jéghegybe ütköztek. Ismay megkérdezte: – Ön szerint komolyan megsérült a hajó? – Csönd. Majd lassan így felelt a kapitány: – Sajnos, azt hiszem, igen!

Hamarosan ki is derült, hogy valóban súlyos a helyzet. Üzentek a Harland és Wolff hajógyár ügyvezető igazgatójáért, Thomas Andrewsért. Andrews a *Titanic* konstruktőreként vett részt a hajó első útján, hogy nyomban helyrehozza a legkisebb rendellenességet, ami útközben esetleg mutatkozik. Ha valaki, ő bizonyára fel tudja mérni a helyzetet.

Andrews valóban rendkívüli ember volt. Mint a hajó építője, persze ismerte a *Titanic* minden porcikáját. De ennél is többet tudott. Akár lényeges dolgokról, akár semmiségről volt szó, mindent érdemesnek tartott, hogy foglalkozzék vele. Szinte azt is előre tudta, hogy bizonyos szituációkra hogyan reagál az óriás. Úgy értett a hajókhoz, mint egynémely zsoké a lóhoz.

De ugyanígy ismerte a hajósembereket is. Ha valamilyen problémájuk volt, a matrózok és tisztjeik is Andrewshoz fordultak. Egyik este Murdoch, az első tiszt azzal a panasszal állított be hozzá, hogy Wilde főtiszt fölülbírálta egyik utasítását. Másnap néhány stewardess kapott hajba, és úgy fordultak hozzá, mint valami felsőbb ítélőszékhez, tegyen igazságot közöttük. Aznap Charles Joughin, a pékség vezetője külön neki sütött egy kenyércsodát. Eddig a napig Andrews útja rutinjellegű volt. Egész nap járta a hajót és kötegekre menő jegyzetet készített. Este háromnegyed hétkor átöltözött a vacsorához (rendszerint a hajóorvossal, az idős dr. O'Loughlinnal vacsorázott). Aztán visszatért A 36-os számú luxuskabinjába, ahol oszlopokban álltak a tervrajzok, mappák, tengerészeti térképek, kékmásolatok. Jegyzeteit összegezve ilyenkar dolgozta ki javaslatait.

Aznap este is megszokott problémákkal keresték fel eddig: nem működik kifogástalanul az étterem konyhájának sütője, a hajóstiszteknek fenntartott sétafedélzet mozaikborításának színezése túl sötét, a luxuskabinokban túl sok a csavar a kalapoknak való fogasokon. Ezenkívül azt tervezték, hogy az írószoba egy részét két luxuskabinná alakítják. Eredetileg ugyanis az írószobát részben arra a célra akarták használni, hogy a hölgyek vacsora után oda

vonuljanak vissza. De hát a huszadik században a hölgyek többé nem óhajtanak visszavonulni vacsora után. Írószobának kisebb helyiség is megteszi.

Andrews, munkájába mélyedve, nemigen hallotta az ominózus reccsenést, és csak akkor hagyta ott a tervrajzait, amikor megérkezett Smith kapitány üzenete, hogy szíveskedjék a parancsnoki hídra fáradni.

Néhány perccel később Andrews a kapitánnyal kettesben indult szemleútra. A személyzeti lépcsőn mentek le, hogy minél kisebb feltűnést keltsenek. Bejárták a folyosók labirintusát a legalsó szintig, elhaladtak a vízzel megtelő postafülke mellett, majd a teniszszoba előtt, ahol a tengervíz már elöntötte a padlót.

Visszafelé menet a parancsnoki hídra, a két komoly ember átvágott az A fedélzet előcsarnokán, amelyet most zsúfolásig megtöltötték az ideges utasok. Mindenki a két férfi arcáról próbált leolvasni valamit: rosszat vagy jót. Mindhiába, arcizmuk sem rándult.

A személyzetnek azonban nem minden tagja volt ilyen fegyelmezett. Mrs. Henry Sleeper Harper a D 60-asból például arra kérte dr. O'Loughlint, hogy beteg férjét ne engedje felkelni az ágyból, mire az öreg doktor felkiáltott: – Azt hallom a matrózoktól, hogy a bőröndök vízben úszkálnak a poggyászraktárban. Jobb, ha fölmennek a fedélzetre.

A C 91-esben tartózkodott Elizabeth Shutes, a fiatal nevelőnő, a gondjaira bízott tizenkilenc éves Margaret Grahammel. Látta, hogy egy tiszt halad el a kabinjuk előtt. Miss Shutes megkérdezte tőle, veszélyben vannak-e. A tiszt derűs nemmel válaszolt. A nevelőnő aztán meghallotta, hogy távolabb a hallban ugyanez a tiszt hangosan mondja valakinek: – Egy darabig még megakadályozzuk a vízbetörést!

Az E fedélzet szolgálati átjárójában senki sem kérdezett semmit. Ez a széles folyosó volt a legrövidebb összekötő út a hajó egyik végétől a másikig; a tisztek Park Lane-nek becézték, a legénység Scotland Roadként emlegette. Most lökdösődő, egymást taszigáló utasokkal volt tele. Ide szorultak a 6-os számú kazánház fűtői, de a fedélközi utasok voltak többségben. Ezek lassan utat törtek maguknak a hajó tatja felé, dobozokkal, táskákkal, némelyik még hajóbőröndöt is cipelt.

Nekik mondani sem kellett, mi a baj. Akinek odalent volt a szállása, a hajó jobb oldalán, annak az összeütközés nem "halk súrlódó hang" volt, hanem iszonyatos dübörgés; nyomban kiugrottak az ágyból.

Mrs. Celiney Yasbeck, ötven napja férjezett fiatalasszony, urával együtt kirohant a folyosóra. Nem tették meg a kerülőt a fedélzeten át, innen egyszerűen lenézve láthatták, hogy mi történt. Úgy, amint voltak, hálóruhában, elszaladtak egy ajtóig, amely lefelé nyílt a kazánházakra, és

lenéztek. Gépészek küszködtek odalenn, megkísérelték beindítani a szivattyúkat. A Yasbeck házaspár nem nézelődött tovább: rohantak vissza a kabinjukba – öltözni.

Fönn, az A fedélzeten Lawrence Beesley másodosztályú utas különös dologra lett figyelmes. Megindult lefelé, a kabinjához vezető lépcsőn, és ekkor határozottan úgy érezte, hogy a "lépcsőkkel valami nincsen rendben". Látszólag igen, mégis, a lába valahogy mindig máshová került, mint kellett volna. A lépcsősor előre dőlt, mintha nem lenne egyensúlyban… mintha a lépcsőfokok az orr irányában lejtettek volna,

Peuchen őrnagy is ugyanezt tapasztalta. Mr. Haysszel az A fedélzet elülső részében álldogált, nézegetve a fedélköziek jégfocizását, amikor egyszerre úgy érezte, enyhén megdől a fedélzet. – Hiszen megfeneklettünk! – kiáltotta Haysnek. – Ez nincs rendjén. A víz teljesen nyugodt, a hajó pedig áll!

– Ó, nem is tudom. Hiszen ezt a hajót nem lehet elsüllyeszteni – válaszolta nyugodtan Hays.

Másoknak is feltűnt ez a megdőlt helyzet, de úgy érezték, tapintatlanság lenne megemlíteni. Az 5-ös számú kazánházban Barrett fűtő elhatározta, hogy nem szól róla a szivattyúkkal küszködő gépészeknek. Odafent, az A fedélzet nagy előcsarnokában Gracie ezredes és Clinch Smith is így határozott. A parancsnoki hídon a dőlés jelző azt mutatta, hogy a *Titanic* orra valamelyest megsüllyedt, és öt fokkal dőlt meg a jobb oldal felé.

Andrews és Smith kapitány gyors számvetést végzett. Víz az orr-rekeszben – az 1. számú rekeszben – a 2. számúban, a postázóban, a 6-os kazánházban és az 5-ösben is. Tizennégy láb mély víz a gerincvonal fölött, tíz percen belül, mindenütt, kivéve az 5-ös kazánházat. Mindent egybevetve, a tények arra mutattak, hogy 300 lábnyi rés keletkezett, és az első öt zárórekesz helyrehozhatatlanul víz alá került.

Hogy mindez mit jelent? Andrews higgadtan kifejtette. A *Titanic* biztonságosan fennmarad a vízen, ha tizenhat zárórekesze közül bármelyik kettőbe behatol a tenger. Akkor is, ha bármelyik hármat elönti, sőt még akkor is, ha az első négy kerül víz alá. De, a sérülés mértékétől függetlenül, nem marad fenn, ha az első öt rekesz megtelik vízzel.

A rekeszfal az ötös és hatos rekesz közt csak az E fedélzet magasságáig húzódik. Ha az öt első rekesz víz alá kerül, az orrtőke annyira lesüllyed, hogy a víz feltétlenül átözönlik az ötösből a hatosba. Amint az is megtelt, tovább ömlik a hetesbe, és így tovább, sorra a többibe. Egyszerű, világos, matematikailag helyes számítás. Nincs menekvés.

Mégis – döbbenetes. Hiszen mindenki úgy tartja, hogy a *Titanic* elsüllyeszthetetlen. És nemcsak az utazási irodák reklámfüzetei szerint. A *Shipbuilder* (Hajóépítő) című tudományos-műszaki folyóirat 1911. évi

különkiadása a hajó zárórekeszrendszerét leírva külön kiemelte: "A kapitány egy elektromos kapcsoló egyszerű elfordításával, egyetlen mozdulattal minden záróajtót azonnal elreteszelhet, végig az egész hajón, ami annyit jelent, hogy a hajó gyakorlatilag nem süllyedhet el."

Most a kapcsolót elfordították, Andrews mégis azt mondja: nincs menekvés. Nehéz dolog volt ezzel szembenézni. Smith kapitánynak különösen nehéz. Elmúlt ötvenkilenc éves, mostani útja végeztével nyugdíjba készül. Megtehette volna hamarább is, de már hagyomány volt a White Star Line-nál, hogy minden fontos hajójukat ő viszi el első útjára. Hat éve sincs, amikor a vadonatúj *Adriatic* első átkelése után kijelentette:

– Nem tudok elképzelni olyan körülményeket, amelyek közt elsüllyed egy modern hajó. Képtelenség, hogy ezt a hajót fatális katasztrófa érje. A modern hajógyártás már túlhaladt ezen a szinten.

Most egy kétszer akkora óceánjáró parancsnoki hídján állt, kétszer olyan biztonságos hajón – és éppen az építője mondja: az óriás nem képes fennmaradni a vízen!

12 óra 05 perckor, huszonöt perccel az összeütközés, a súrlódó reccsenés után, Smith kapitány parancsot adott Wilde főtisztnek, szedesse le a ponyvát a mentőcsónakokról, Murdoch első tisztnek pedig, hogy sorakoztassa fel az utasokat. Moody hatodik tiszt feladata volt előhozni a mentőcsónakok beosztási listáját. Boxhall negyedik tisztnek fel kellett keltenie Lightoller második és Pitman harmadik tisztet. Maga a kapitány továbbment a csónakfedélzet bal oldalán, hogy húsz yarddal odább felkeresse a rádiósfülkét.

Odabent sem John George Phillips első rádióstiszt, sem Harold Bride második rádióstiszt nem adta jelét, mintha tudná, mi történt. Kemény napjuk volt. 1912-ben a szikratávíró még bizonytalan műszaki újdonságot jelentett; a rádió hatóköre kicsi, a rádióstisztek gyakorlatlanok, a jelzéseket nehezen tudták venni. Rengeteg volt az ismétlés, sok a fölösleges magánüzenet. Az utasokat elbűvölte az új csoda; nem állták meg, hogy ne üzenjenek az otthoniaknak, vagy más hajókon utazó barátaiknak.

Ezen a vasárnapon is felhalmozódtak az üzenetek. Elegendő robot annak, aki havi harminc dollárért napi tizennégy órát dolgozik. Phillips is így volt ezzel. Már este volt, és még mindig zsúfoltan állt a kimenő rádiógrammokat tartalmazó kosár, sok a bosszantó áthallás is. Alig egy órája, éppen amikor sikerült összeköttetést teremtenie a Cape Race-i szikratávíró-állomással, a *Californian* közbeszólt valamit holmi jéghegyekről. Annyira közelről hallatszott az adás, hogy Phillips szinte megsüketült. Nem csoda, hogy barátságtalanul visszakopogta: – Hallgasson, hallgasson már, lépjen ki, foglalt vagyok; Cape Race-szel vagyok összeköttetésben!

Olyan nehéz napja volt, hogy Bride második rádióstiszt elhatározta, éjfélkor fölváltja Phillipset, bár csak hajnali kettőtől kerülne rá a sor. 11.15-kor ébredt, mert a hálófülkét a "hivatali helyiségtől" elválasztó függöny súrolta az arcát. Most megkérdezte Phillipset, hogyan mennek a dolgok. Társa azt felelte, éppen most szakította meg a kapcsolatot Cape Race-szel. Bride visszament a fekvőhelyéhez, ledobta a pizsamáját, Phillips pedig utánaszólt, hogy szerinte valami sérülés érte a hajót, vissza kell menniük Belfastba.

Pár perc múlva Bride már felöltözve került elő és átvette kollégájától a fejhallgatót. Phillips éppen bebújt a zöld függöny mögé, amikor megjelent Smith kapitány: – Jéghegybe ütköztünk. Szemlét tartunk és döntünk a teendőkről. Készüljön fel a vészjelzések leadására. De ne jelezzen semmit, amíg nem szólok!

Azzal elment, de pár perc múlva ismét megjelent. Ezúttal csak a fejét dugta be az ajtón: – Adja le a segélykérő jelzést!

Addigra Phillips visszatért a rádiósszobába és megkérdezte, hogy szabályszerű vészjelzést adjon-e le. Smith azt válaszolta: – Igen, mégpedig azonnal!

Átadott Phillipsnek egy papírszeletet, amely a *Titanic* pontos helyzetét tüntette fel. Phillips visszavette Bride-tól a fejhallgatót és éjfél után 15 perccel kopogtatni kezdte a "CQD" betűket, az akkori nemzetközi segélykérő jelzést, majd közvetlenül utána "MGY" betűket, a *Titanic* hívójelét. Újra még újra, hatszor egymás után röppent a hívás a fagyos, sötétkék atlanti éjszakába.

Tíz mérfölddel távolabb, a *Californian* harmadik tisztje, Groves, Cyril F. Evans rádiótiszt priccsén ült. Groves fiatal, eleven férfi volt csupa érdeklődés aziránt, ami a nagyvilágban történik. Szolgálat után többnyire betoppant Evans rádiósfülkéjébe, hogy elcsípje a legfrissebb híreket. Sőt, maga is szívesen el játszogatott a készülékkel.

Evans hagyta babrálni. Nem sok olyan tiszt szolgált harmadosztályú tengerjárón, akit különösebben érdekelt volna, mi történik a távoli világon, a rádiótávíró iránt pedig senki sem mutatott lelkesedést. Annyi bizonyos, a *Californian*on egyetlen lelkes rádiókedvelő sem volt kívüle. Evans tehát szívesen látta Grovest.

De éppen azon az estén nem. Nehéz napja volt, ő a hajón az egyetlen rádiós, senki, aki fölválthatná. Különben is eléggé nyersen rápirítottak tizenegy óra tájban, amikor közölni akarta a *Titanic*kal, hogy a *Californian* útját úszójég állja el. Így aztán semmi kedve sem volt amatőrködni, és fél tizenkettőkor, amikor lejárt a szolgálati ideje, lezárta a készüléket. Holtfáradtan beszélgetni sem volt kedve, bár Groves kitartóan faggatta. – Milyen hajókkal csevegtél, Spark?

– *Csak a Titanic*kal – felelte a rádiós, fel sem nézve a képeslapjából. De Grovest nem tudta lerázni. A harmadik tiszt föltette a fülhallgatót. Valóban elég jól értett már a rádiózáshoz, ha egyszerűbb üzenetről volt szó. Csakhogy nem ismerte a berendezést. A *Californian* rádióberendezésén óraszerkezet működtette a mágneses detektort. Groves nem húzta fel az órát, ezért nem is hallott semmit.

Végül elunta, letette a fülhallgatót az asztalra, és lement szórakoztatóbb társaságot keresni. Ez valamivel 12.15 után történt.

## *"Az Úristen sem tudná elsüllyeszteni…"*

A szakácsok szállására nyíló ajtó ki-be csapódott Charles Burgess péksegéd vaságya előtt. A fiatal férfi felriadt álmából és az ajtóban álló George Dodd stewardra bámult. Dodd, ez a kövérkés, máskor kedélyes ember most nagyon komolyan szólt be hozzájuk: – Fölkelni fiúk, süllyedünk!

Dodd már ment is tovább a pincérek szállása felé, ahol egy másik steward, William Moss keltegette társait. A legtöbben nevetni, tréfálkozni kezdtek, amikor Dodd kiáltozva rájuk tört: – Mindenki föl! Senki sem maradhat itt! – Dodd és Moss most együtt sietett tovább a stewardok szállása felé. A dohányzó szoba stewardja, Witter már hallott egy-két baljós hírt Hutchinson hajóácstól: – Az a rohadt postásfülke teli van vízzel! – Moss ebben a pillanatban érkezett oda és hozzátette:

– Igazán súlyos a helyzet, Jim!

A szellemeskedés, amellyel az első vészhírekre reagáltak, lehervadt és a személyzet kikászálódott az ágyból. Burgess pék félálomban rángatta magára a nadrágját, ingét, de a mentőmellényét nem. Walter Belford fehér pékzubbonyát vette fel, nadrágot húzott, de a meleg alsóval nem vesződött. Ray steward már több időt szánt az öltözködésre, és bár nem volt nyugtalan, mégis városi ruháját vette fel. Witter steward is felöltözött, de még kinyitotta a bőröndjét és megtömte a zsebét cigarettával, magához vette első gyermekének a főkötőjét is, amit kabalaként mindig magával hordott, aztán csatlakozott társaihoz, akik már csoportosan siettek az összekötő folyosón a mentőcsónakok felé.

Elöl, a nagy nyüzsgéstől távol, Samuel Hemming szerelő visszamászott az ágyába, abban a biztos tudatban, hogy az orr-rekesz felől hallható sziszegő hang nem jelent nagy vészt. Már majdnem elaludt, amikor a hajóács beszólt: – Én a te helyedben elhordanám az irhámat. Fenemód gyorsan megtelünk vízzel. A lenti teniszszoba már egész kis uszoda. – A következő pillanatban bekukkantott a fedélzetmester és rájuk rivallt: – Ki innen, fiúk! Fél órátok van

még az életből. Mr. Andrews mondta. De tartsátok meg magatoknak, ne mondjátok senkinek!

Az első osztályú dohányzóban nem is tudta még senki. A bridzsparti tovább folyt. Steffanson hadnagy kortyolgatta forró limonádéját, az egyik játékos éppen osztani készült, amikor hajóstiszt jelent meg az ajtóban: – Uraim, csatolják fel a mentőmellényt. Bajban vagyunk.

Mrs. Washington Dodge A fedélzeti luxuskabinjának ágyán feküdt és a férjét várta. Dr. Dodge San Franciscó-i törvényszéki szakértő kiment megtudni, hogy mi a helyzet. Nyílt az ajtó, és csendesen belépett a bíró: – Ruth, úgy látszik, komoly baleset ért bennünket. Azonnal öltözz és gyere fel a fedélzetre!

Két szinttel lejjebb Lucien Smith asszony beleunt a várakozásba, hogy a férje híreket hoz és elaludt. Váratlan kattanás: felgyulladtak a lámpák, s a férje mosolyogva állt az ágya előtt. Nyugodtan magyarázta: – Északon járunk, jéghegybe ütköztünk. Semmi az egész, de valószínűleg egy nap késéssel érünk New Yorkba. A rend kedvéért a kapitány mégis parancsot adott, hogy a nők gyülekezzenek a fedélzeten.

Hát így történt. Sem vészcsengő, sem sziréna, sem általános riadó. Az óriás hajón mégis gyorsan végigfutott a hír.

Egy nyolcesztendős kisfiú, Marshall Drew sehogy sem értette, miért kell felkelnie. Nagynénje, Mrs. James Drew ébresztgette azzal, hogy rögtön fel kell mennie a fedélzetre, de ő nem akart kibújni az ágyból. Mrs. Drew azonban hajlíthatatlan volt.

Arthur Peuchen is nagyon megdöbbent, jóllehet ő már járt odafenn és látta a jeget. A nagy lépcsőházban hallotta a vészhírt, de nem akarta elhinni. Megdöbbenve igyekezett a kabinjába, hogy frakkját valami meleg öltönyre cserélje fel.

A legtöbb utas a stewardjától tudta meg, hogy baj van. John Hardy, a másodosztály főpincére egymaga húsz-huszonnégy kabint riasztott. Mindenhová benyitott, és elkiáltotta magát: – Mindenki a fedélzetre, mentőmellényt felcsatolni, azonnal!

Az első osztályon udvariasabban zajlott a riadó, a stewardok kopogtattak. Akkoriban az ilyen luxushajón egy stewardra nem jutott több nyolc-kilenc kabinnál, így aztán a hajópincér úgy viselkedett az utasaival, mint tyúkanyó a csibéivel.

Alfred Crawford hajópincér jellegzetes típusa volt az ideális stewardnak. Harmincegy esztendeje kerülgette a szeszélyes utasokat, értette hát a módját, hogyan bújtassa bele az idős Albert Stewartot a mentőzubbonyba. Még az öregúr cipőjét is befűzte. A C 89-esben Andrew Cunningham hajópincér segítette fel a mentőmellényt William T. Steadre. Közben a híres szerkesztő

szünet nélkül zsörtölődött, hogy mire való az egész szamárság. A B 84-ben Henry Samuel Etches steward, mint valami szakképzett szabó igazgatta a dúsgazdag Benjámin Guggenheimra a mentőmellényt.

– Szorít ez a vacak – panaszolta a bánya- és kohókirály. Etches fogta a mentőövet, igazított rajta, és újra ráadta. Guggenheim most már indulni akart, úgy, amint volt, de Etches nem engedte, mondván: nagyon hideg van. Guggenheim beadta a derekát. Etches meleg szvettert erőszakolt a milliomosra, azzal küldte fel a fedélzetre.

Némelyik utas ennél is nehezebb eset volt. Etches például zárva találta a C 78-as kabin ajtaját. Amikor már két kézzel dörömbölt az ajtón, belülről kiszólt egy gyanakvó férfihang:

– Mi az? – Majd egy nő kérdezte tőle: – Mondja el pontosan, miről van szó? – Etches magyarázott, próbálta rávenni őket, hogy nyissák ki az ajtót. Hiába. Pár percnyi rimánkodás után kénytelen volt továbbmenni a következő kabinhoz.

A hajó egy másik részén is problémát okozott egy bezárt ajtó. Beszorult, mire néhány utas együttesen betörte, hogy a bennrekedt férfit kiszabadítsa. Ebben a pillanatban felbukkant egy dühös steward és azzal fenyegetőzött, mindannyiukat letartóztatják, amint a *Titanic* befut New Yorkba, hiszen kárt okoztak a hajózási vállalat tulajdonában.

12.15-kor senki sem tudta, tréfára fogja-e a dolgot, vagy komolyan vegye. Például: betörjön-e egy ajtót, és hős legyen, avagy betörje, hogy aztán New Yorkban letartóztassák miatta. Senki sem reagált egyformán a helyzetre.

Mrs. Arthur Ryerson úgy érezte, minden perc drága. Nem hagyhatja aludni a férjét. Futkosott ide-oda, hogy összeterelje a családot. Hatan voltak: a férje, három gyermeke, a nevelőnő meg a szobalány; a gyerekek túl lassan mozogtak. Végül elvesztette a türelmét, legkisebb lányának gyorsan bundát kanyarított a hálóinge fölé, és ráparancsolt, indulás azonnal. Mrs. Lucien Smith viszont úgy érezte, rengeteg ideje van: lassan, megfontoltan öltözködött, minden eshetőségre számítva; felmérte, mit hozhat még ez az éjszaka. Meleg gyapjúruhát vett magára, magas szárú cipőt, két kabátot, a fejére bélelt csuklyát. Közben férje állandóan arról beszélt, mi lesz, amikor New Yorkban partra szállnak. Onnan vonaton rögtön délnek indulnak. Beszélt erről-arról, csak éppen a jéghegyről nem. Már indultak is a fedélzetre, amikor Mrs. Smithnek eszébe jutott, visszafordul és magához veszi az ékszereit. De a férj most már megelégelte a dolgot, kijelentve: ilyen csip-csup holmikkal nem érdemes foglalkozni. Mrs. Smith tehát csak három kedves gyűrűjét vette magához. Gondosan bezárták a kabin ajtaját maguk mögött, és elindultak a lépcsőn. Közvetlenül mögöttük Rothes grófnő haladt a lépcsőn, unokahúgával, Gladys Cherry-vel. Ők nem tudták felcsatolni a mentőmellényüket, s egy úr

megállt, hogy segítsen nekik. Az udvariasságot még azzal is megtetézte, hogy szőlővel kínálta a hölgyeket.

Abból, ki mit visz magával, látni lehetett, hogyan fogják fel a helyzetet. Adolf Dyker kis zacskót adott át a feleségének, két aranyórával, két gyémántgyűrűvel, egy zafír nyaklánccal és kétszáz svéd koronával. Miss Edith Russell muzsikáló játékmalacot vitt magával, az agyagállat "macsics"-táncdalt csilingelt, ha meghúzták a farkát. Stewart Collett, fiatal teológiahallgató, másodosztályú utas, csak a Bibliáját vette magához. Lawrence Beesley könyvekkel tömte meg viharkabátjának zsebeit. Norman Campbell Chambers revolvert és iránytűt vágott zsebre, mint aki a kannibálok közé készül. Johnson hajópincér most már egészen más fejleményeket várt, mint egy belfasti visszautazást, ezért négy narancsot dugott a zubbonyába. Mrs. Dickinson Bishop 1100 dollár értékű ékszert hagyott a kabinjában, és visszaküldte a férjét, de nem az ékszerekért, csak a muffjáért.

Arthur Peuchen őrnagy a C 104-esben az asztalon levő fémdobozt nézte. Kétszázezer dollár értékű kötvény volt benne, készpénzben pedig százezer dollár. Ezen gondolkodott, amíg levetette frakkját, két hosszú meleg alsót húzott, majd jó vastag öltönyt. Aztán még egyszer körülnézett a kabinban – rápillantott a tömör rézágyra, a falon végigfutó zöld hálóra, ahol éjszaka értékeiket helyezték el a gazdag utasok, a márvány mosdóra, a fonott karosszékre, a lószőrrel tömött bőrpamlagra, a mennyezeten a ventillátorra, a csengőkre, meg a többi elektromos berendezésre; az óceánjárókon mindig olyanok ezek, mintha a tervezőknek utólag jutott volna eszükbe felszereltetni őket.

Már döntött. Becsapta az ajtót; a fémdoboz ott maradt az asztalon. Ám egy perc múlva megint benyitott, magához vett egy szerencsetűt és három narancsot. A fémdoboz végleg ott maradt az asztalon.

A C fedélzet előcsarnokában McElroy számvevőtiszt noszogatta az embereket, ne álldogáljanak egy helyben. Rothes grófnőre is rászólt: – Siessen, hölgyem, nincs sok időnk. Kedves, hogy nem kéri a széfből az ékszereit; tudja kérem, a legtöbb hölgy kérte.

A hallókba igyekezett mindenki, a személyzet is oda terelte az utasokat, igen udvariasan. Az egyik szobapincér tekintete találkozott Miss Marguerite Frölicherével, aki éppen szembejött vele a folyosón. Négy nappal korábban a hölgy csúfolódott vele, amikor elhelyezte a mentőmellényét a luxuskabinban: minek az, ha ezt a hajót az Úristen se tudja elsüllyeszteni. A steward akkor elnevette magát, és biztosította a hölgyet, hogy merő formalitás az egész. Sohasem kerül rá sor, hogy magára öltse. Most, hogy eszébe jutott a beszélgetés, mosolyogva nyugtatta meg a hölgyet: – Ne féljen, kisasszony: minden rendben.

– Nem félek én – válaszolta a hölgy –, csak tengeribeteg vagyok.

Odafönt gyülekeztek. Összeterelt embertömeg, nagy zűrzavarban. Jack Thayer a felöltője alatt zöldes színű, mellényes tweed öltönyt viselt, de felvett alá még egy mohair mellényt is. Robert Daniel, a philadelphiai bankár gyapjúpizsamában jött fel. Mrs. Turrell Cavendish pongyolában volt, föléje a férje felöltőjét kapta magára. Mrs. John C. Hogeboom bundát húzott a hálóköntöse fölé. Mrs. Ada Clark még azt sem: csak hálóköntösben jött. Mrs. Washington Dodge nem húzott harisnyát magas szárú gombos cipőjéhez, amelynek leffegett a széle, mert nem akarta gombolással vesztegetni az időt. Mrs. Astort mintha skatulyából húzták volna ki: könnyű, világos ruhában volt. Mrs. James J. Brown, a festőien szép denveri milliomosnő kétrészes fekete bársonykosztümöt viselt, fehér selyemhajtókával; bizonyára úgy gondolta: ez illik egy hajókatasztrófához. Sok hölgy öltözékén meglátszott, hogy 1912 a nekilendülő automobilizmus esztendeje. Mrs. C. E. Henry Stengel fátyollal kötözte le virágos kalapját, amint robogó autóban szokás. Madame de Villiers hosszú gyapjú autósköpenyt öltött hálóköntöse fölé, lábán estélyi papucscipőt viselt.

Egy húszesztendős kölni ifjú, Alfréd von Drachstedt meleg szvetterben és nadrágban jelent meg, kabinjában hagyta 2133 dollár értékű vadonatúj ruhatárát, sétapálcáival együtt.

A második osztályon kevésbé elegáns ruhadarabokat kapkodtak magukra az utasok. Albert Caldwell és felesége Sziámból volt hazatérőben. Évekig tanítottak a Bangkoki Keresztény Főiskolán, majd Londonban felújították ruhatárukat, de ezen az estén mindenféle viseltes holmit öltöttek magukra. Bébijüket, a kis Aldent meleg plédbe csavarták. Miss Elizabeth Nye sima szoknyát, kabátot és papucsot vett fel. Mrs. Charlotte Collyernek nem volt türelme, hogy rendesen megfésülködjön, szalaggal kötötte hátra a haját. Nyolcéves kislánya, Marjory plédet dobott a vállára. Mr. Collyer sem csípte ki magát, abból a megfontolásból, hogy úgyis hamarosan visszatérnek, ezért zsebóráját is otthagyta a párnán.

A helyzet a harmadosztályon volt a legzavarosabb, mert a White Star Line az egyedülálló férfiakat, s az ugyancsak egyedülálló nőket a *Titanic* két végében szállásolta el. Most aztán az orrban lakó férfiak a tat felé siettek, hogy összetereljék ismerőseiket.

A nem egészen tizenhat éves Katherine Gilnagh ajtaján kopogtattak. Az a fiatalember volt, aki előző este fixírozta a kislányt, miközben a fedélzeten dudát nyekergetett. A fiú siettette, hogy keljen már fel, valami baj történt a hajóval. Anna Sjoblom, a tizennyolc éves finn leány, aki az Egyesült Államok északnyugati partjára utazott, arra ébredt, hogy kabintársnőjét dán udvarlója sietteti: gyorsan keljen fel. A fiatalember Annának is adott egy

mentőmellényt, és még hátraszólt, hogy minél előbb, menjen utánuk. De a lány tengeribeteg volt, gyenge és elesett, nem érdekelte semmi. Aztán hangok zűrzavarát hallotta, hát mégis felment, bár iszonyúan rosszul érezte magát. Alfréd Wicklund segítette fel rá a mentőmellényt; otthon együtt jártak iskolába.

Olaus Abelseth nagyon izgatott volt. A huszonhat éves norvég Dél-Dakotába tartott, egy farmra. Egy régi atyai barátja az ő gondjaira bízta tizenhat éves leányát: kísérje el Minneapolis városába. Miközben most utat tört a zsúfolt folyosón a tat felé, egyszeriben úgy érezte, hogy Minneapolis nagyon-nagyon messze van. Abelseth félúton találkozott a lánnyal. Aztán sógorával, unokatestvérével és még egy lánnyal felkapaszkodtak a meredek fedélzeti lépcsőn a hátsó emeletfedélzetre, a hajótat végébe.

A kemény hidegben és a barátságtalan sötétségben nagy volt a tolongás; ösztönszerűen mindenki az osztályának megfelelő fedélzetre igyekezett – az első osztályú utasok a hajó középső részére mentek, a második osztályúak kissé hátrább, a tat felé, a fedélköziek a hajó végébe tömörültek, vagy éppen ellenkezőleg, az orrban, a mélyített fedélzeten. Nyugodtan várták az utasításokat – vagy inkább eléggé bizakodó hangulatban, de azért egy kis belső szorongással. Mulatságos látványnak találták egymáson a mentőmellényt; néhány erőltetett tréfa is csattant.

– Nézzétek csak – viccelt Clinch Smith, amikor egy lány haladt el társai mellett, karjában spicc kutyájával –, hát a kutyusnak nem jár valami életmentő szerelék?

– Ezt próbálja fel – mondta vidáman egy férfi Mrs. Vera Dicknek, miközben mentőzubbonyt csatolt rá. – Ez a legújabb divat, mindenki ezt hordja.

– Amíg nem kell használnunk, legalább melegít – mondta derűsen Smith kapitány is Mrs. Alexander T. Comptonnak, aki New Orleansba készült.

Fél egykor Gracie ezredes beleütközött Fred Wrightba, a *Titanic* profi szobatenisztrénerébe. Eszébe jutott, hogy reggel fél nyolcra elő jegyeztette magának a teniszszobát, most hát tréfásan megjegyezte: – Mit gondol, nem kellene törölni az előjegyzésemet?

– Már én is gondoltam rá – felelte Wright, tompa, színtelen hangon, de ez a halvány tréfa is hősies volt tőle. Pontosan tudta ugyanis, hogy a víz már a teniszszoba mennyezetéig ér.

A fényesen kivilágított tornateremben egymás mellett ült Mr. és Mrs. Astor, egy-egy rugóval mozgatható hintaló hátán. Már felcsatolták mentőmellényüket, de Astornak az ölében is volt egy harmadik. Zsebkéssel vagdosta darabokra, hogy megmutassa feleségének, mi van a belsejében, hogyan működik. Amíg az utasok tréfálkoztak, beszélgettek, várakoztak, a

legénység gyorsan elfoglalta a helyét. A csónakfedélzet megtelt matrózokkal, pincérekkel, kazánfűtőkkel, szakácsokkal.

Harold Godfrey Lowe, az ötödik tiszt, alaposan elkésett. Az indulatos természetű walesi fiatalember nehezen tűrte a fegyelmet. Tizennégy éves korában apja be akarta adni tanoncnak egy liverpooli kereskedőhöz, de az ifjú Lowe kijelentette, ő ugyan senkinek, semmi pénzért nem dolgozik. Megszökött hát hazulról, és szíve vágyát követve tengerre szállt, dolgozott szkúneren, keresztvitorláson, öt évig járt egy ócska gőzhajóval a nyugat-afrikai partok mentén.

Most, huszonnyolc évesen hajózott át először az Atlanti-óceánon. Ezen a vasárnapon szabadnapos volt, lefeküdt, átaludta az összeütközést; álmából a csónakfedélzeti nyüzsgés, a kabinjába behatoló hang2avar verte fel. Kinézett a kajütablakon, és meglepődve látta, hogy mindenki mentőmellényt visel. Ekkor kiugrott az ágyból, magára kapta a ruháját és rohant, hogy segíthessen. Később így magyarázta a késedelem okát a vizsgáló bizottság előtt Smith amerikai szenátornak: "Ne felejtse el, uram, nekünk nagyon kevés időnk jut az alvásra. Amikor tehát alszunk, olyanok vagyunk, mint a hulla."

Charles Herbert Lightoller második tiszt is elkésett, de egészen más okból. Ő is szabadnapos volt, akárcsak Lowe, ő is ágyban feküdt, de hallotta a csikorgást, és amint volt, mezítláb rohant ki a csónakfedélzetre megnézni, mi történt. Nem látott semmit egyik oldalon se. Amikor felnézett a parancsnoki hídra, mintha Smith kapitány és Murdoch első tiszt sziluettjét vette volna ki az éjszakában.

Lightoller visszatért kabinjába és elgondolkozott. Biztos, hogy baj történt a hajóval – előbb az a koccanás, aztán leálltak a gépek. De hát, nincs szolgálatban; amíg nem hívják, semmi keresnivalója odafönt. Ha szükség lesz rá, úgyis hívatják. Akkor pedig ott lesz, ahol kell. Lightoller tehát ismét leheveredett. Nyitott szemmel, ébren várakozott…

Eltelt öt perc, tíz perc, fél óra. Hallotta a kürtőkön kitóduló gőz süvítését, a hangokat, a kiabálást, a gépterem fémes neszeit, de arra gondolt: most az a kötelessége, hogy ott tartózkodjon, ahol megtalálják, ha kell.

12.20-kor robbant be hozzá. Boxhall negyedik tiszt: – Nem tudja, hogy jéghegybe ütköztünk?

– Hallottam valami koccanást – felelte nyugodtan Lightoller, azzal felkászálódott és máris öltözni kezdett.

– A víz már az F fedélzetig ér és elöntötte a postaszobát – folytatta Boxhall kissé szemrehányó hangon, de nem kellett sürgetnie társát, Lightoller már majdnem készen állt. Higgadt, szorgalmas, óvatos tengerész volt, betéve tudta, mi a kötelessége. Ideális második tiszt.

A csónakfedélzeten a matrózok kezdték szabaddá tenni a tizenhat mentőcsónakot. Nyolc volt belőlük mindkét oldalon: négy az orrtól hátrafelé, aztán 190 lábnyi üres térség, majd ismét négy-négy, mindkét felől. A bal oldali csónakok oldalán páros sorszám fehérlett, a jobb oldaliakén páratlan. Volt még a fedélzeten négy összecsukható mentőcsónak is: Engelhardt-csónaknak nevezték őket. Ezeket, miután a két első csónakot leeresztették, a csónakdaruval lehetett vízre bocsátani. Az összecsukható csónakokat betűkkel jelölték: volt A, B, C és D.

Mindent egybevetve a mentőcsónakokban összesen 1178 férőhely volt, a *Titanic* fedélzetén pedig ezen a vasárnapi éjszakán 2207 főnyi utas és személyzet tartózkodott. Az utasok közül senki sem tudott erről a matematikailag megoldhatatlan dilemmáról, a személyzet tagjai közül is csak kevesen, de a legtöbben, ha tudják is, nem törődnek vele. A *Titanic* nem süllyed el… Mindenki így tudta. Mrs. Albert Caldwell, amikor a beszálláskor Southamptonban a személypoggyász berakodását nézte, megkérdezte az egyik hordárt: – Igaz-e, hogy ezt a hajót nem lehet elsüllyeszteni?

– Igaz, asszonyom – felelte az ember –, ezt a hajót az Úristen sem tudná elsüllyeszteni.

Az utasok tehát nyugodtan várakoztak a fedélzeten, nem féltek, bár nem tudták mire vélni a dolgot. Mentőgyakorlatot sohasem tartottak, az utasok nem kaptak csónakbeosztást, a személyzet kapott ugyan, de ők meg se nézték, melyik a csónakjuk. Most mindenki szóbeli utasítást várt, a személyzet valamiképpen megérezte, kire hol van a legnagyobb szükség, miben segíthet. Most mutatkozott meg a sok esztendei fegyelem hatása.

Minden csónak körül kis csapat matróz tett-vett: leszedték a borítóponyvát, eltávolították a fölösleges szerelékeket, árbocot, lámpásokat és konzerveket rakodtak be. A matrózok másik csoportja a csónakdaruknál serénykedett, ők a forgattyúkat erősítették fel és kibogozták a köteltekercseket. Pörögtek a forgatókarok, csikorogtak a daruk, a csigák, és lassanként egymás után lebegtek odább a mentőcsónakok a hajótesttől. Ezután bizonyos hosszúságra engedték utánuk a köteleket, így a csónakok egy szintre kerültek a csónakfedélzettel, illetve a közvetlen alatta levő sétafedélzettel.

Mindez eléggé lassan ment. Lightoller második tiszt a hajó jobb oldalán vezényelte embereit: szabaddá akarta tenni az oldalfedélzetet, de Wilde főtiszt mintha akadályozta volna a munkát. Lightoller engedélyt kért a csónakok leeresztésére, Wilde azonban leintette: "Még ne. Várjon." Végül Lightoller nem tehetett mást, felment a parancsnoki hídra, és közvetlenül Smith kapitánytól kért parancsot. Ezután nyíltan megkérdezte Wilde-től, beszállhatnak-e az első utasok? Wilde ismét a fejét ingatta, Lightoller tehát

kénytelen volt újra a kapitányhoz szaladni. Smith bólintott: – Igen. Az asszonyok és a gyerekek szálljanak be, aztán eresszék le a csónakot.

Lightoller tehát a 4-es számú csónakot leeresztette az A fedélzet szintjéig, és parancsot adott, hogy az asszonyok és a gyerekek szálljanak be. Így látszott biztonságosabbnak, nem volt akkora a veszély, hogy a csónakokba ugrók a tengerbe esnek, a hullámok szintje is közelebb volt, és a fedélzetet is ki lehetett üríteni kissé, mert ott még nehéz munka várt az emberekre. Későn jutott Lightoller eszébe, hogy a sétafedélzetre vezető ajtók le vannak zárva és csukva vannak az ablakok is. Valakit leküldték, hogy nyissa ki az ablakokat, ő pedig ezalatt a 6-os csónakhoz ment, a tat felé; sebtében odaterelt mindenkit.

Fél lábbal a 6-os csónakban, a másikkal a fedélzeten állva, Lightoller elkiáltotta magát: – Hölgyek és gyerekek, ide! – Nem mondhatni, hogy a felszólítás lelkes fogadtatásra talált. Miért hagyná ott valaki az óriás hajó szépen kivilágított fedélzetét, hogy beszálljon egy sötét, deszkákból ácsolt, evezős csónakba? Ezt John Jacob Astor is nevetséges ötletnek tartotta: – Hiszen itt sokkal nagyobb biztonságban vagyunk, mint abban az apró csónakban! – Amikor Mrs. J. Stuart White beszállt a 8-as számú csónakba, egy barátja utána kiáltotta: – Ha vissza akar jönni, az útlevelére is szüksége lesz. Holnap reggel meglátja! Útlevél nélkül csónakázhat Amerikáig!

Amikor Mrs. Constance Willard kereken megtagadta, hogy csónakba szálljon, a kétségbeesett tiszt előbb vitatkozni próbált vele, de végül csak megvonta a vállát: – Ne pazaroljuk az időt – ha nem, hát nem, maradjon!

Közben szólt a zene. Wallace Henry Hartley karmester összeszedte zenészeit, és mintegy megnyugtatásként ragtime-ot vezényelt az első osztályú szalonban, ahol sok utas várakozott, amíg a csónakjukhoz szólítják őket. Később kimentek a csónakfedélzetre, hogy a főlépcső bejárata közelében muzsikáljanak. A zenekar kissé vegyes öltözéket viselt, egyesek kék egyenruhát, mások fehér zakót, de nagyon szépen zenéltek. Persze a *Titanic*on szolgált az atlanti utasszállítók legjobb zenekara. A White Star Line megszerezte a Cunard Line-hoz tartozó *Mauretania* karmesterét, Hartleyt. A *Carpathia* zongoristáját, Theodore Braileyt is elcsalták, továbbá Roger Bricoux csellistát. Beszálláskor a muzsikusok boldogan mondták Robert Vaughan hajópincérnek, akit a kisebb Cunard-hajóról ismertek: – Nos, steward, végre egy tisztességes hajó, ahol tisztességes a kaja. – A bőgős, Fred Clark, eddig nem dolgozott hajón, de nagy sikert aratott skóciai hangversenykörútjain, ezért a hajóstársaság szerződtette. Az első hegedűs, Jock Hume sohasem lépett fel önálló esten, de olyan vidáman húzta, hogy az utasok nagyon megszerették. Itt voltak hát: nyolc kitűnő muzsikus, aki tudja, mit kell tennie. Ezen az éjszakán gyors ütemű, vidám melódiákat csaltak ki a hangszerükből.

A hajó jobb oldalán gyorsabban peregtek az események. Ám Ismay, a hajóstársaság elnöke úgy érezte, mégsem elég gyorsan. Idegesen rohangált fel-alá, biztatta az embereket, hogy siessenek. – Nincs veszteni való időnk! – nógatta Pitman harmadik tisztet, aki az 5-ös csónaknál dolgozott. Pitman a vállát vonogatta; nem ismerte Ismayt; különben is, ki ez a fontoskodó alak nemezpapucsban? Ismay ismét ráparancsolt: – Nők és gyermekek be a csónakba! – Pitman most már megelégelte a dolgot: – Nekem csak a kapitány parancsol! – csattant fel mérgesen.

De hirtelen derengeni kezdett neki, ki lehet az idegen. Odasétált Smith kapitányhoz, és megkérdezte tőle, teljesítse-e Mr. Ismay parancsát. Smith élesen felelt: – Gyerünk, igen! – Pitman tehát visszament, beugrott az 5-ös csónakba, és elkiáltotta magát: – Beszállás, hölgyeim!

Mrs. Catherine Crosbyt és leányát, Harrietet a családfő erélyes mozdulattal tessékelte be a csónakba. Edward Gifford Crosby is kapitány volt egy milwaukee-i hajóstársaságnál, hosszú ideig szolgált kapitányi rangban a Nagy Tavak gőzösein. Crosby kapitány tehát értette a szakmát; már az összeütközéskor erélyesen rászólt a feleségére: – Ha ágyban maradsz, a tenger fenekén végzed, mama. – Majd azt mondta az asszonynak: – A hajó súlyosan megsérült, de remélem, a zárókamrák a víz színén tartják. – Most azonban már tudta: nincs vesztegetni való idő.

Lassacskán mások is előreléptek. Miss Helen Ostby, Mrs. F. M. Warren, Mrs. Washington Dodge ötéves kisfiával, aztán egy fiatal stewardess. Amikor több nő nem vállalkozott a beszállásra, házaspárok kaptak engedélyt, végül néhány egyedülálló férfi is. A hajó jobb oldalán egész este betartották az aranyszabályt: hölgyek előnyben, azután – ha még van hely –, jöhetnek a férfiak is.

A hajó tatján Murdoch első tiszt, a jobb oldal parancsnoka, hasonló nehézségekkel birkózott a 7-es csónak megtöltésekor. Dorothy Gibson filmsztár beugrott a csónakba, anyja követte, majd a két nő rábeszélte esti bridzspartnereit, William Slopert és Fred Sewardot, hogy csatlakozzanak hozzájuk. Mások vonakodva követték példájukat, végül voltak tizenkilencen vagy húszan a csónakban. Murdoch úgy érezte, nem várhat tovább: háromnegyed egykor intett: ereszthetik a 7-est. Ez volt az első csónak, amelyet vízre bocsátottak.

Murdoch utasította Pitmant, hogy vegye át az 5-ös csónak parancsnokságát, maradjon még kis ideig a hátsó kikötőhídon, majd mosolyogva kezet fogott vele és elköszönt: – Isten veled, sok szerencsét!

Miközben az 5-ös csónak csikorogva ereszkedett lefelé, Bruce Ismay nem tudott többé uralkodni magán. – Eresszék már! Eresszék le! Eresszék, eresszék! – kiáltozta, egyik karjával nagy ívben körözve, amíg a másikkal a

csónakdaruhoz kapott. Lowe ötödik tiszt, aki a csónakdarut kezelte, dühösen kifakadt: – Menjen a pokolba innen, akkor talán folytathatom a munkát! Azt mondja, hogy gyorsan eresszem le a csónakot? Akkor mindenki vízbe fullad! – Ismay elszégyellte magát. Sarkon fordult és szó nélkül előre ment a 3-ashoz.

A legénység régebbi tagjainak a lélegzete is elállt. Úgy érezték, Lowe kifakadása az éjszaka legdrámaibb eseménye. Az ötödik tiszt mégsem sértheti meg a vállalat elnökét úgy, hogy simán megússza. Amint kikötnek New Yorkban, nyomban repül.

Mert majdnem mindenki biztosra vette, hogy megérkeznek New Yorkba. A legrosszabb esetben mindenkit átszállítanak más hajókra.

– Peuchen – mondta Charles M. Hays az őrnagynak, aki a csónakoknál segédkezett –, a hajó még kitart nyolc órát! Éppen most mondta nekem egy kiváló tengerész, Mr. Crosby Milwaukee-ból.

Monsieur Gatti, a hajó francia á la carte éttermének főpincére, maga volt a megtestesült nyugalom. Amint magányosan ott állt a csónakfedélzeten, a méltóság szobrát mintázhatták volna róla: cilindere egyenesen ült a fején, a kezében sétapálca, karján gondosan összehajtogatott tweedtakaró.

Lucien Smith a feleségével, valamint Sleeper Harper szintén a felesége társaságában nyugodtan beszélgetett a csónakfedélzetről nyíló tornateremben. A rugós hintalovakon most nem ült senki – Astorék elmentek máshová. A rögzített kerékpárokat sem hajtották a sportemberek, pedig máskor nagyon népszerűek voltak ezek a tornaszerek, piros és fehér nyilak jelezték a megtett "utat" egy nagy fehér óra számlapján. A vidám színű, linóleum padlós szoba, kényelmes nádszékeivel sokkal kellemesebb helynek látszott, mint a csónakfedélzet. Itt melegebb is volt, sietségre pedig, úgy látszott, semmi ok.

Az A fedélzet majdnem üres dohányzójában négy férfi nyugodtan ült egy asztal körül: Archie Butt, Clarence Moore, Frank Millet és Arthur Ryerson húzódott ide a csónakfedélzet lármás zűrzavara elől.

Lent a mélyben, Thomas Ranger segédfűtő sorra leállította a gépház vagy negyvenöt elektromos ventillátorát, és arra gondolt, hogy egyik-másikat holnap meg kell javítania. Alfred White villanyszerelő eddig a dinamókkal babrált, de most éppen kávét főzött magának.

A *Titanic* tatjánál George Thomas Rowe fedélzetmester még mindig fel-alá járt, őrséget tartott. Nem találkozott senkivel, nem is hallott semmit, amióta, vagy egy órája, a jéghegy elsuhant mellettük. Éppen ezért most csodálkozva látta, hogy a hajó jobb oldalán mentőcsónak úszik a vízen. Telefonált a hajóhídra – tudják-e, hogy vízen van egy csónak? Egy hang csodálkozva kérdezte, ki beszél. Rowe megmondta a nevét, mire a "híd" elismerte, hogy bizony, megfeledkeztek róla. Utasították is, jöjjön fel azonnal a hídra és hozzon magával rakétákat. Rowe alákúszott egy létrán, és alsó fedélzeti

szekrényéből kivett egy fémdobozt, amelyben tizenkét rakéta volt, azzal már is igyekezett előre – ő volt az utolsó ember a hajón, aki még nem tudta, mi a helyzet.

Mások viszont nagyon is jól tudták. Az idős dr. O'Loughlin odasúgta Mary Sloan stewardessnek: – Gyermekem, nagyon rosszul állnak a dolgok. – Egy másik stewardess, Annié Robinson, a postaszoba közelében állt és az F fedélzeten emelkedő vizet nézte, azon tűnődve, miért hever a folyosón egy férfitáska, amikor Hutchinson hajóács, kötelet vonszolva maga után, odaérkezett. A férfi arcán zavar és kétségbeesés tükröződött. Valamivel később Miss Robinson az A fedélzeten Thomas Andrewsba ütközött. Andrews úgy szólt rá, mint kislányára a haragos apa.

– Nem megmondtam, hogy vegye fel a mentőmellényét!

– De igen – válaszolta a lány –, csakhogy olyan gyáva dolog.

– Nem baj. Vegye fel: sétálgasson vele egy kicsit, hadd lássák az utasok.

– Mégis, olyan gyáva dolog.

– Nem az, vegye csak fel… Ha kedves az élete, vegye fel.

Andrews jól ismerte az embereket. Ez az elbűvölő, dinamikus férfi mindenütt ott volt, mindenkin segített és az emberek felnéztek rá. Mindenkivel az illető szája íze szerint beszólt. Johnsont, a fecsegő szobapincért megnyugtatta: minden rendben lesz. De alkalmi asztaltársainak, Mr. és Mrs. Albert Dicknek már pontosabb elemzéssel szolgált: – A hajófenék pozdorjává tört, de ha a hátsó válaszfal kitart, nem süllyedünk el. – A fürge stewardessnek, Mary Sloannak így nyilatkozott: – Nagyon komoly a helyzet, de ne terjessze a rossz hírt, nehogy pánik törjön ki. – De John B. Thayernek, akiben teljesen megbízott, már bevallotta: a hajó nem "él" tovább egy óránál.

A személyzet egy részének ugyanezt nem kellett kétszer elmondani. 12 óra 45 perckor John Poingdestre matróz elhagyta a csónakfedélzetet, hogy felhúzza gumicsizmáját. Meg is találta a csizmákat az E fedélzeten, a hajó elején, és már úton volt visszafelé, amikor a deszkafal, amely kabinját az egyik fedélközi helyiségtől elválasztotta, kiszakadt a helyéből, s a tengervíz olyan erővel nyomult be, hogy a matróz derékig érő vízben kászálódott kifelé.

Valamivel hátrább Ray steward az E fedélzeti részben levő kabinjába ment egy melegebb kabátért. Visszatérve, a szolgálati folyosón át igyekezett a főlépcsőház felé. A fűtők és a fedélközi utasok már nem voltak ott. Kihaltnak találta a széles átjárót, de valahonnan az elülső rész felől erős vízcsobogás hallatszott.

Még hátrább, Joseph Thomas Wheat kisegítő pincér lesietett a lépcsőn, hogy néhány értékes holmiját összeszedje az F fedélzeti, a hajó bal oldalán levő fülkéjében. Kabinja szomszédos volt a gőzfürdővel; tarka-cifra helyiségek sorával, amelyek belső építészeti szempontból átmenetet alkottak a

Viktória kor és a Rudolf. Valentino korszak között. Mozaikpadló, kék és zöld csempés fal, aranyozott gerendák a tompa vörös mennyezeten, faragott tikfába foglalt támfák – minden még teljesen száraz.

Amikor azonban Wheat pár lépést tett a folyosón, hogy eljusson a következő feljáróig, különös látvány fogadta: a *felette* levő E fedélzetről keskeny sugárban szivárgott *lefelé* a víz. Még csak negyed hüvelyk mély volt – éppen csak elborította a cipője sarkát –, amint felfelé haladt a lépcsőn. Amikor elérte az E fedélzetet, látta, hogy a víz elölről jön, a hajó jobb oldala felől.

A segédpincér kezdte sejteni, mi történt: az F fedélzetre betörő víz, amelynek útját állta egy zárórekesz ajtaja, már az E fedélzetig emelkedett, ahonnan nem nyílt ajtó, így azután tovább szivárgott a tat felé sorakozó helyiségekbe.

Az 5-ös számú kazánház volt az egyetlen helyiség, ahol látszólag minden rendben ment. Miután a tüzeket kioltották, Barrett fűtő a mentőcsónakokhoz küldte embereit. Néhány társával ott maradt, hogy segítsen a két gépésznek, Harveynek és Shepherdnek a szivattyúzásnál.

Harvey utasítására eltávolította a hajó jobb oldalán a padozatban levő öntöttvas csatornafedeleket, hogy Harvey hozzáférhessen a szelepekhez a szivattyúk beállításakor.

A kazánházban gomolygott a gőz, amely a kazánok eloltásakor keletkezett. Különös gőzfürdőjük homályában az emberek tovább dolgoztak – elmosódott figurák a nehéz, párás levegőben.

Ekkor Shepherd, amint sietve átfutott a kazánházon, belelépett egy csatornanyílásba és eltörte a lábát. Harvey, Barrett és George Kemish fűtő rohant a segítségére. Felemelték és bevitték a szivattyúházba, amely a kazánház végéből nyíló külön helyiség volt.

Csak annyi idejük maradt, hogy szerencsétlenül járt társukat kényelmesen elhelyezzék, máris rohantak vissza a gőzfelhőbe. Hamarosan parancs érkezett a hídról, hogy minden ember jelentkezzék a csónakoknál. Amikor az emberek felmentek, Shepherd még a szivattyúházban feküdt, Barrett és Harvey pedig a szivattyúkkal dolgozott. Negyedóra múltán mindketten megnyugodva állapították meg: a terem még mindig száraz, a szivattyúk pedig ütemesen, gyorsan dolgoznak.

Egyszerre dübörögve tört be a tengervíz a kazánok között, a terem másik vége felé. Átszakadt a válaszfal az 5-ös és a 6-os kazánház között!

Harvey odakiáltotta Barrettnek: gyorsan fel a mentőlétrán! Barrett igyekezett is felfelé, miközben a tajtékos tengervíz már a lábát nyaldosta. Harvey a szivattyúház felé fordult, ahol Shepherd feküdt, Barrett látta, futni próbál, de az emelkedő árban szempillantás alatt eltűnik.

A rádiósszoba csendjét csak a billentyűk zöreje törte meg, amint Phillips kikopogtatta segélykéréseit és vette a beérkező válaszokat. Bride még mindig ruhadarabokat kapkodott magára, miközben néha felrohant a parancsnoki hídra.

Eddig megnyugtató hírek érkeztek. Az első válasz a Norddeutscher Lloyd társaság *Frankfurt* nevű hajójától futott be, 12.18 perckor, és mindössze ennyi: "OK – készenlétben állunk" –, ám a *Frankfurt* nem közölte pozícióját. De néhány perc múlva szinte már özönlöttek a válaszok – a Canadian Pacific *Mt Temple* nevű hajója, az Allan társaságé, a *Virginian,* az orosz *Birma* teherhajó sorra jelentkezett.

Morzejelek szálltak az éjszakában. Azok a hajók, amelyek nem álltak közvetlen rádiókapcsolatban a *Titanic*kal, azoktól értesültek a bajról, amelyek összeköttetésben voltak vele… A hír egyre szélesedő körben terjedt. Cape Race szikratávíróállomása közvetlenül hallotta és tovább is adta a vészjelzéseket az észak-amerikai szárazföldnek. A New York-i Wannamaker Áruház tetején egy David Sarnoff nevű ifjú rádiós (egykor majd az RCA rádiótársaság milliomos vezérigazgatója), gyengén bár, de fogta a jelzést és nyomban továbbította. Az egész világ lélegzetét visszafojtva várta a fejleményeket.

És ugyanakkor a közelben semmit sem sejtett a Cunard társaság hajója, a *Carpathia,* amely továbbra is délnek tartott. Egyetlen rádióstisztje, Harold Thomas Cottam a parancsnoki hídon tartózkodott, miközben Phillips leadta az első CQD-vészjelzést. Éppen most tért vissza a készülékéhez, hátha fog valamit. Máris megkérdezte: tudja-e a *Titanic,* hogy üzenetek érkeztek számára Cape Race-ből?

12 óra 25 perckor Phillips válaszolt neki, és ebből már kiderült, hogy a luxushajón többet várnak a *Carpathiá*tól udvarias gesztusnál: – Azonnal jöjjenek. Jéghegynek ütköztünk. CQD, öregfiú. Pozíciónk: északi szélesség 41° 46', nyugati hosszúság 50° 14'.

Pillanatnyi dermedt csend után Cottam visszakopogta: értesítse-e a kapitányát. Phillips válasza: – Igen, gyorsan. – Újabb öt perc múlva érkezett a megnyugtató hír: – A *Carpathia* csak 58 mérföldnyire van a *Titanic*tól, és "keményen igyekszik".

12 óra 34 perckor ismét a *Frankfurt* jelentkezett: – 150 mérföld távolságra van. Phillips megkérdezte: – Jönnek segíteni? – A *Frankfurt:* – Mi a baj? – Phillips: Mondja meg a kapitánynak, hogy jöjjön segíteni. Jégnek ütköztünk.

Smith kapitány belépett a fülkébe, hogy személyesen győződjék meg a helyzetről. Éppen az *Olympia,* a *Titanic* óriási testvérhajója jelentkezett. 500 mérföldnyire volt, de rádiókészüléke igen nagy hatótávolságú. Phillips állandó összeköttetést tartott vele, de közben sürgette a közelebb levő hajókat is.

Smith kapitány megkérdezte a rádióstól: – Milyen jelzést küld?

Phillips természetesen azt válaszolta: – A CQD-t.

Bride-nak most remek ötlete támadt. Bár a CQD volt a hagyományos segélykérő jelzés, egy nemzetközi tanácskozáson éppen akkor egyeztek meg az "SOS" betűk használatában, ezeket ugyanis még egy kezdő amatőr is könnyen tudja venni. Bride tehát azt mondta: – Küldj SOS-jelzést: tudod, az újat, talán itt az utolsó alkalom, hogy alkalmazhatod.

Phillips jót nevetett a tréfán és leadta az SOS-t. A rádiósfülke órája 12 óra 45 percet mutatott, amikor a *Titanic* leadta az első SOS-jelzést, amelyet óceánjáró valaha is használt.

Egyik hajó sem látszott olyan ígéretesnek, mint az fény, amely a *Titanic* bal oldalától tíz mérföldnyire villant fel. Boxhall negyedik tiszt távcsövén át úgy látta, hogy gőzhajóról származik. Amikor morzelámpájával kapcsolatot próbált teremteni a vélt hajóval, egy alkalommal mintha válaszjelzéseket észlelt volna. De nem sikerült értelmeznie a vélt jelzéseket; arra a következtetésre jutott, hogy a saját árboclámpáik fényét látta visszacsillanni.

Nyilvánvalóvá lett: komolyabb lépésekre van szükség. Amint Rowe fedélzetmester a parancsnoki hídra érkezett, Smith kapitány megkérdezte tőle, elhozta-e a rakétákat. Rowe elővette őket, mire a kapitány kiadta a parancsot: – Lőjön ki egyet, majd öt-hat percenként egyet-egyet.

12 óra 45 perckor vakító fény lobbant fel az éjszakában: az első rakéta a parancsnoki híd jobb oldaláról repült fel. Szállt, egyre szállt felfelé, magasra kúszott az árbocok és a kötélzet csipkés körvonalai fölé. Azután – tompa csattanással felrobbant a messzeségben és sziporkázó, fehér csillagocskák ezrei lebegtek lassan a tenger felett. A kékes fényben Lowe ötödik tiszt mintha Bruce Ismay rémült arcát látta volna.

Tíz mérföldnyire tőlük, James Gibson hajósinas ott állt a *Californian* tatfedélzetén. Az a furcsa hajó, amely kelet felől bukkant fel, már egy órája nem mozdult. Gibson érdeklődéssel figyelte. Távcsövén át jól látta az óriási gőzös oldalfényeit, és a hátsó fedélzeten fényjelek is villogtak. Volt egy pillanat, amikor a fiú arra gondolt, a hajó üzenetet akar küldeni a *Californian*nek a morzelámpájával, meg is próbált válaszolni az övével, de hamarosan feladta. Úgy gondolta, az ismeretlen hajónak bizonyára csak az árboclámpája pislogott.

Herbert Stone, második tiszt, a *Californian* hídján fel-alá sétálva nem tudta levenni szemét a különös hajóról. 12 óra 45 perckor fehér fény lobbant felette. Különös, gondolta, hogy egy hajó éjjel rakétákat lő fel.

## *"Menj csak, én még maradok egy keveset"*

Lawrence Beesley másodosztályú utas "szárazföldi patkány"-nak tekintette magát, de még ő is tudta, mire valók a rakéták. A *Titanic* bajban van, és olyan sürgős segítségre szorul, hogy vészjelzéseket ad minden hajónak, amely a közelben van. Mások is most ébredtek rá erre a hajó fedélzetén. Vége szakadt a tréfálkozásnak, tétlenségnek. Voltaképp a búcsúzkodásra sem maradt idő.

– Minden rendben, kicsikém – mondta Dan Marvin újdonsült feleségének: – Menj csak, én még maradok egy keveset. – Csókot intett neki, amikor a fiatalasszony beszállt a csónakba.

– Később találkozunk – mondta Adolf Dyker mosolyogva, és átsegítette feleségét a hajókorláton.

– Bármi történjék is, fel a fejjel, légy bátor –, mondta dr. W. T. Minahan a feleségének, amikor a hölgyeket csónakba segítve a többi férfival együtt visszalépett a fedélzetre.

Turrell Cavendish nem szólt a feleségéhez, csak megcsókolta, hosszan ránézett, újra megcsókolta, azzal már el is tűnt a többi férfi között.

Mark Fortune magához vette felesége értékeit, amikor fiával, Charlesszal feleségét és három lányát kikísérte a csónakhoz. – Vigyázok mindenre: mi a következő csónakkal megyünk – magyarázta. Az egyik lány visszaszólt a bátyjának: – Charles, vigyázz apára.

– Walter, gyere velem – könyörgött a férjének Mrs. Walter D. Douglas.

– Lehetetlen – válaszolta Mr. Douglas és elfordult. – Ez nem lenne gentlemanhez méltó. – Maradj együtt Butt őrnaggyal és Mr. Moore-ral – hangzott Mrs. Douglas utolsó tanácsa. – Erős, izmos emberek, biztosan megmenekültök.

A csoport szélén egy fiatal spanyol nászutaspár állt. Senor Victor de Satode Penasco még csak tizennyolc éves volt, a felesége tizenhét. Egyikük sem értett angolul. Olyan riadtan nézték a forgatagot, hogy Rothes grófnő odasietett hozzájuk. Néhány szót váltottak franciául, mire Penasco a grófnőre bízta feleségét, őt pedig elnyelte a tömeg.

Volt olyan feleség, aki nem volt hajlandó elhagyni a férjét. A Meyer házaspár nem akarta mások előtt megtárgyalni a dolgot, ezért visszatértek kabinjukba. Ott arra az elhatározásra jutottak, hogy kisgyermekük érdekében kell búcsút venniük egymástól.

Arthur Ryerson így magyarázta meg a helyzetet a feleségének: – Engedelmeskedned kell az utasításoknak. Amikor azt hallod: "Nők és gyerekek a csónakokba", akkor menned kell, ha rád kerül a sor. Én itt maradok Jack Thayerrel. Nem lesz semmi bajunk.

Ifjabb Alexander T. Compton is éppen ilyen határozott volt, amikor anyja azt mondta, inkább marad, semhogy elhagyja a fiát. – Ne légy ostoba, Mama. A húgommal szállj be a csónakba – én majd vigyázok magamra.

Mr. és Mrs. Lucien Smith is ilyesmin vitatkozott. Amikor meglátták, hogy Smith kapitány a közelükben áll egy szócsővel, Mrs. Smith hirtelen elhatározással odament hozzá, és kérlelni kezdte, hogy nincs, egyetlen hozzátartozója sem, hadd menjen vele a férje is. De az öreg kapitány nem reagált. Felemelte szócsövét és belekiáltott: "Nők és gyermekek elsőként!"

Ekkor Mr. Smith közbevágott: – Kapitány úr, ne hallgasson a feleségemre. Majd rábeszélem, hogy beszálljon a csónakba. – Feleségéhez fordulva nyomatékosan mondta: – Sohasem akartam parancsolgatni neked, de most az egyszer így kell lennie. Pusztán csak formaság: a nőké és a gyerekeké az elsőség. Ez egy pompásan fölszerelt hajó, és mindenkit megmentenek.

Mrs. Smith megkérdezte, őszintén beszél-e. Férje a leghatározottabb igennel válaszolt. Azzal megcsókolták egymást, és amikor a csónak leszállt a tengerre, a férfi felesége után kiáltotta: – Tedd zsebre a kezedet! Nagyon hideg van!

De néha többre volt szükség a szelíd csalásnál. Mrs. Emil Taussig a férjébe csimpaszkodott, amikor a 8-as csónakot leeresztették, benne a leányukkal. Mrs. Taussig kétségbeesetten nézett a csónak után és azt kiáltotta: – Ruth! – De amíg a lányára figyelt, két matróz elszakította a férjétől, és szabályosan beledobta a lassan leereszkedő csónakba.

Egy matróz a karjánál ragadta meg Mrs. Charlotte Collyert, egy másik a derekánál, úgy szakították el a férjétől, Harvey-től. Az asszony kapálózott, de a férje rászólt: – Menj, Lottie. Az isten szerelmére, szedd össze magad és menj. Majd kapok helyet egy másik csónakban.

Amikor Celiney Yasbeck látta, hogy egyedül kell mennie, sikoltozni és zokogni kezdett, hogy vissza akar menni a férjéhez, de a csónak már a tengeren himbálózott és az asszony hiába próbált kiszállni.

Nem volt hatalom vagy szép szó, hogy megmozdítsa a montreali Mrs. Hudson J. Allisont. A tömegtől kissé távolabb belecsimpaszkodott a férjébe. Trevor nevű kisfiúk a dajkával már beszállt egy csónakba, de Lorraine, hároméves kislányuk, még mindig anyja szoknyájába kapaszkodott.

Mrs. Isidor Straus is ott akart maradni: – Mindig a férjem mellett voltam, most sem hagyom cserben! – kiáltotta bátran.

Valóban nagy utat tettek meg együtt; átélték a Dél rabszolgatartó hatalmának bukását, volt egy kis porcelánüzletük Philadelphiában, a New York-i Macy áruházat együtt tették fogalommá. Mr. Straust képviselővé választották, dúsgazdagok lettek, igazi amerikai karrier: igazgatósági tagság,

jótékonyság, hobbyk, utazás. A telet a Riviérán, Cap Martinban töltötték; a *Titanic* első útja a kirándulás méltó befejezésének ígérkezett.

Ezen az estén Strausék a többiekkel mentek fel a fedélzetre és Mrs. Straus eleinte határozatlanul kapkodott. Előbb átadott néhány apróbb ékszert a komornájának, Ellen Birdnek, de aztán visszakérte. Majd átment a fedélzet túloldalára és már majdnem beszállt a 8-as csónakba – amikor meggondolta magát és visszament a férjéhez. Végre elhatározásra jutott: – Sok évet éltünk meg együtt. Ahová te mégy, oda megyek én is.

Archibald Gracie, Hugh Woolner és a többi ismerős hiába próbálták rábeszélni az idős asszonyt, hogy szálljon be egy csónakba. Woolner végül Mr. Straushoz fordult: – Bizonyos vagyok benne, hogy senkinek sem lesz kifogása ellene, ha egy idős gentleman, mint ön…

– Csakhogy én nem megyek a többi férfi előtt – válaszolt Straus, lezárva a vitát. Felesége erre még szorosabban fogta a karját, megveregette, rámosolygott az öregúrra és a körülöttük nyüzsgő csoportra. Végül mind a ketten kényelmesen elhelyezkedtek egy-egy nyugágyban.

De a legtöbb nő beszállt a csónakokba – férjek kísérték feleségüket, az egyedülálló nőket férfiismerőseik, akik vállalták, hogy gondjukat viselik. Ebben a korban szokás volt, hogy a felsőbb osztályok férfitagjai felajánlották, hogy "védtelen nők" szolgálatára lesznek az atlanti átkelés idején. Ezen az éjszakán a lovagiasságnak valóban gyakorlati hasznát is vehették a hölgyek.

Mrs. William T. Grahamet, a tizenkilenc éves Margaretet és nevelőnőjét, Miss Shutest Howard Case, a Vacuum Oil londoni igazgatója segítette be a 8-as csónakba, másik lovagjuk egy fiatalember, Washington Augustus Roebling volt, aki azonfelül, hogy apja egy nagy acélmű tulajdonosa volt, maga is a Mercer gépkocsigyár vezérigazgatói tisztét foglalta el Trentonban, New Jersey államban. Amint a 8-as csónak leereszkedett a tengerre, Mrs. Graham látta, hogy Mr. Case a korlátnak támaszkodik, cigarettára gyújt és búcsút int neki.

Mrs. E. D. Appleton, Mrs. R. C. Cornell, Mrs. J. Murray Brown és Miss Edith Evans családi temetésről tértek vissza Angliából, az ő lovagjuk Gracie ezredes volt, de szem elől vesztette őket a tömegben és csak sokkal később talált rájuk.

Talán az is megzavarta az ezredest, hogy ugyanakkor asztaltársát, Mrs. Churchill Candee-t is gyámolította. Mrs. Candee Párizsból volt visszatérőben; a fiát látogatta meg, aki újszerű balesetet szenvedett: lezuhant a repülőgépe. A hölgy bizonyára nagyon vonzó lehetett, majdnem minden úr az ő lovagjául akart szegődni.

Amikor egy másik asztaltárs, Edward A. Kent találkozott Mrs. Candee-vel az összeütközés után, a hölgy átadta neki édesanyja elefántcsont miniatűr

arcképét: őrizze meg. Aztán Hugh Woolner és Bjornstrom Steffanson sietett az asszonyhoz, és besegítették a 6-os csónakba. Woolner búcsút intett neki és megnyugtatóan kiáltotta: akkor is segítségére lesznek, amikor a *Titanic* már "összeszedte magát", és a hölgynek vissza kell kapaszkodni a csónakból a hajóra. Valamivel később érkezett oda futva Gracie és Clinch Smith, ők is Mrs. Candee-t keresték, de Woolner megnyugtatta őket, kissé önelégülten, hogy volt szerencséje a hölgy szolgálatára lenni; Mrs. Candee már biztonságban van.

És éppen jókor szállt be a hölgy, mert a fedélzet még jobban megdőlt, és azokon is nyugtalanság vett erőt, akik eddig higgadtan viselkedtek. Egyesek, akik mindenüket a kabinban hagyták, most meggondolták magukat és lementek értékeikért. De nagyon kellemetlen meglepetésben volt részük. Celiney Yasbeck visszahőkölt, mert kabinja teljesen víz alatt állt. Gus Cohené úgyszintén. Victorine-t, Ryersonék francia komornáját még kellemetlenebb meglepetés érte. Az ő kabinja ugyan még száraz volt, de amíg a holmijait kapkodta össze, arra lett figyelmes, hogy a kulcs megfordul a zárban. A hajópincér zárta be a lakosztályt, mert félt a fosztogatóktól. De a lány időben sikoltozni kezdett: a steward kiszabadította, ő pedig megelégelve a kockázatot, üres kézzel tért vissza a fedélzetre.

Fogytán volt az idő. Thomas Andrews egyik csónaktól a másikig ment, sürgetve a nőket, hogy siessenek: – Hölgyeim, azonnal be kell szállniuk. Nincs vesztegetni való idő. Ne válogassanak a csónakok között. Ne habozzanak. Beszállni, beszállni!

Andrewsnak minden oka megvolt az ingerültségre. A nők szerfölött szeszélyesen viselkedtek. Az egyik lány a sorára várt a 8-asnál, de hirtelen felsikoltott: – Ott felejtettem Jack fényképét! Vissza kell mennem érte! – Mindenki tiltakozott, de a lány már rohant is le. Hamarosan visszajött a képpel, és ekkor gyorsan betessékelték a csónakba, mielőtt még másvalami is az eszébe jut.

Minden olyan sürgős volt – és olyan nagy volt a nyugalom –, hogy Lightoller második tiszt úgy érezte: időpocsékolás az egész, amikor Wilde, a főtiszt azt kívánta tőle, segítsen előkeresni a lőfegyvereket. Lightoller mégis gyorsan elvezette a kapitányt, Wilde-et és Murdoch első tisztet a fegyverszekrényhez. Wilde az egyik revolvert Lightoller kezébe adta és megjegyezte: – Még szüksége lehet rá. – Lightoller zsebre tette és sietett vissza a fedélzetre.

Most már gyors egymásutánban ereszkedtek le a csónakok a tengerre. A 6-os 12.55-kor, a 3-as 1 órakor, a 8-as 1.10-kor. William Carter az első osztályról nézte vízre bocsátásukat, majd azt tanácsolta Harry Widenernek,

próbáljon bejutni az egyikbe. Widener a fejét rázta: – Inkább a hajón maradok, Bill, hátha sikerül.

A legénység néhány tagja nem volt ilyen optimista. Amikor Wheat segédpincér látta, hogy Latimer főpincér a nagykabátjára húzta a mentőmellényt, rászólt, inkább a kabát alá vegye – úgy könnyebb úszni.

A hídon Boxhall negyedik tiszt és Rowe fedélzetmester újabb rakétákat lőtt fel. Boxhall még mindig nem tudta elhinni, mi történik: – Kapitány – kérdezte –, hát ennyire komoly a helyzet?

Smith odafordult hozzá: – Mr. Andrews egy, legföljebb másfél órát ad a hajónak.

Lightollernek ennél is alkalmasabb mércéje volt – a meredek, keskeny segélylépcső, amely a csónakfedélzetről vezetett le egészen az E fedélzetig. A víz lassan kúszott föl a lépcsőfokokon; Lightoller időnként odament a lejárathoz, és megszámolta, hány áll víz alatt. Jól lehetett látni, a lámpák még égtek odalenn, a halványzöld víz alatt.

Ez a "mérce" pedig azt mutatta, hogy repül az idő. A tempó gyorsabb lett – s a helyzet egyre zavarosabb. Egy csinos francia lány megbotlott és elesett, amikor a 9-es csónakba akart beszállni. Egy fekete ruhás idősebb nő a 10-es mellé lépett; sikoltva hullott alá a csónak és a hajó oldala közé. A tömeg felmorajlott, de valaki a csónakból csodával határos módon elkapta a bokáját. Kihúzták a vízből, többen is segítették az alattuk levő sétafedélzetre jutni. A csuromvizes nő ismét felment a lépcsőn a csónakfedélzetre és most már nem tévesztette el az ugrást.

Mások elveszítették a fejüket. Egy öreg hölgy hatalmas botrányt csapott a 9-es csónaknál, végül mindenkit eltaszított magától, és elszaladt. Egy hisztérikus nő kétségbeesett sikoltozással csapkodott maga körül, amikor megpróbált a 11-esbe bemászni. Witter szobapincér fölkapaszkodott a korlátra, segíteni próbált neki, de a nő elvesztette egyensúlyát és együtt zuhantak be a csónakba. Egy nagy kövér nő a 13-as mellett zokogott: – Ne tegyenek be a csónakba! Nem akarok beszállni! Soha életemben nem ültem nyitott csónakban!

Ray szobapincér így torkolta le: – Mennie kell, és a legjobb, ha befogja a száját.

Az a terv, hogy a csónakokat az alsóbb sétányokról töltsék meg, teljes kudarcot vallott. Az oda nyíló ajtókat ugyanis nem nyitották ki. Azok a csónakok, amelyeknek várakozniuk kellett volna az alsóbb sétányokról beszállókra, sorra eleveztek. Akiket tehát ide küldtek le, hoppon maradtak. Amikor a Caldwell házaspár és mások nagy nehezen lejutottak egy folyosóhoz a C fedélzeten, valaki, aki nem tudott az intézkedésről, bezárta mögöttük az ajtót. Később aztán azok, akik a felettük levő folyosón álltak, látván

szorultságukat, leeresztettek egy létrát, hogy felkapaszkodjanak oda, ahonnan elindultak.

A tapasztalt matrózok hiánya csak növelte a zűrzavart. A korábban indított csónakokra már beosztották a legjobb tengerészeket, mások viszont különleges feladatokat kaptak: például össze kellett szedniük a viharlámpákat, kinyitniuk az A fedélzet ablakait, kilőniük a rakétákat. Hat matróz életét vesztette; őket leküldték, hogy nyissák ki az alsó sétafedélzet ajtóit, de nem tértek vissza többé. Valahol csapdába estek odalenn. Lightoller tehát kénytelen volt szigorúan beosztani megmaradt embereit – csak két matrózt engedett beszállni egy-egy mentőcsónakba.

A 6-ost már félig leeresztették, amikor egy nő visszakiáltotta a fedélzetre: – Csak egy matróz van a csónakban!

Lightoller odakiáltotta a fedélzeten toporgó embereknek:

– Van itt matróz?

– Ha úgy gondolja, mehetek – válaszolta egy hang a tömegből.

– Maga matróz?

– Nem, vitorlázó vagyok.

– Ha le tud mászni a kötélen a csónakba, akkor mehet. – Arthur Godfrey Peuchen, a Királyi Kanadai Yacht Club vezetőségi tagja fürgén átvetette magát a korláton és egy kötélen leereszkedett a csónakba. Ő volt az egyetlen férfiutas, akinek Lightoller megengedte azon az éjszakán, hogy csónakba szálljon.

Jobban jártak azok a férfiak, akik a hajó jobb oldalán gyülekeztek; Murdoch, ha volt még hely, beengedte őket a csónakokba. Pierre Maréchal francia aviatikus és Paul Chevré szobrász például beszállt a 7-esbe. A Gimbels áruház két ügynöke bejutott az 5-ösbe. Amikor elérkezett az idő, hogy vízre bocsássák a 3-ast, Henry Sleeper Harper nemcsak csatlakozhatott a feleségéhez, hanem magával vitte Szun jat-szen nevű pekingi pincsijét, sőt egyiptomi szolgáját, Hamad Hassah-t is, akit "tréfából" vett magához Kairóban.

Ezen az oldalon állt dr. Washington Dodge is, némiképp bizonytalanul, a 13-as csónak árnyékában, amikor Ray, az ebédlői szobapincér megpillantotta. Ray megkérdezte tőle, hogy felesége és fia elment-e már, amire Dodge igennel válaszolt. Ray megkönnyebbült, mert személyes ismerősei voltak. Amerikából jövet az *Olympic*on ő volt a felszolgálójuk, sőt ő beszélte rá Dodge-ékat, hogy a *Titanic* fedélzetén térjenek haza. Nem volt idő töprengésre, Ray rászólt az orvosra: – Tessék csak beszállni –, azzal szinte belökte a doktort a csónakba.

Az 1-es csónaknál majdnem ugyanez volt a helyzet. Sir Cosmo Duff Gordon, felesége és a lady titkárnője, Miss Francatelli – akit Lady Duff

Gordon Miss Franksnek becézett –, megkérdezték Murdochtól, vajon beszállhatnak-e?

– Ó, igen, persze: csak tessék – válaszolta Murdoch, Sir Cosmo Duff Gordon szerint. (A közelben álló George Symons őrszem viszont úgy hallotta, hogy Murdoch csak annyit mondott: – Jó, ugorjanak csak be.) Ekkor érkezett oda két amerikai, Abraham Solomon és C. E. H. Stengel, akiket szintén betessékeltek. Stengel ügyetlenül kecmergett át a korláton; végül a korlát tetejéről valósággal begurult a csónakba. A mozgékony és vidám Murdoch nagyot nevetett: – Ez volt a legjobb tréfa ma este.

Úgy látszott, nem is maradt itt több utas; a közelben levő csónakok elmentek, a tömeg pedig a tat felé tódult. Amikor az említett öt utast elhelyezte, Murdoch hat fűtőt is a csónakba irányított. Symons őrszemet csónakparancsnokká nevezte ki és azt mondta neki: – Menjenek távolabb a hajó oldalától, de jöjjenek vissza, ha hívjuk! – Intett a darukezelőknek, akik leeresztették az 1-est, amelyben negyven ember fért volna el, de most összesen csak tizenketten ültek benne.

Amikor a csónak csikorogva leereszkedett, Walter Hurst segédfűtő, aki az elülső fedélzetről nézte a jelenetet, csípősen megjegyezte: – Ha már leeresztik a csónakokat, legalább megrakhatnák őket.

Lent, a harmadosztályon tartózkodtak azok, akik az 1-es közelébe sem férhettek. Férfiak és nők tömege nyüzsgött a fedélköz fő lépcsőházának alján, egészen a hátsó E fedélzetig. Ott szorongtak azóta, amióta a szobapincérek felkeltették őket. Eleinte csak nők és házaspárok vártak a sorukra, de aztán férfiak is érkeztek elölről, a szolgálati átjárón át, csomagjukat cipelve. Most itt zsúfolódtak össze – lármás, nyugtalan csoport, inkább raboknak látszottak, semmint utasoknak a börtönszerű, alacsony mennyezet alatt, a mezítelen villanykörték fényében, a fehérre mázolt falak puritán előterében.

John Edward Hart, a harmadosztály szobapincére valóságos harcot vívott, hogy a mentőmellényt rájuk kényszerítse. Nemigen sikerült – részben azért, mert egyúttal állandóan csitítania kellett őket, hogy nincs komoly veszély, részben azért, mert a legtöbb fedélközi utas egyébként sem értett angolul. Müller, a tolmács megtette, amit lehetett: állandóan magyarázott a finnek és a svédek csoportjának, de ő sem ment sokra.

12.30-kor érkezett a parancs, hogy a nők és gyermekek menjenek fel a csónakfedélzetre. Reménytelen dolog lett volna elvárni tőlük, hogy kiismerjék magukat a folyosók útvesztőjében, ahol az ajtókat rendes körülmények között amúgy is zárva tartották a harmadosztály elől, Hart tehát úgy döntött, hogy kis csoportokban felkíséri őket, Ez is időbe tellett, de végül összeállította az első csoportot és elindult velük,

Hosszú gyalogséta volt – fel a széles lépcsőn a harmadosztályú hallba, a C fedélzeten, át a nyitott mélyített fedélzeten, majd a másodosztály könyvtárán keresztül az első osztály kabinsoráig. Akkor még végig kellett sietniük egy hosszú folyosón az orvosi rendelő mellett, az első osztályú utasok komornáinak és inasainak kajütjei mentén, végül a nagy lépcsőn fel a csónakfedélzetre.

Hart a 8-as csónakhoz vezette csoportját, de még ekkor sem teljesítette küldetését. Mihelyt ugyanis odaért velük, a fedélköziek máris kezdtek visszaszállingózni a hajó belsejébe, a melegre.

Már elmúlt egy óra, mire Hart visszaért az E fedélzetre, hogy újabb expedíciót szervezzen. Ez sem volt könnyebb. Sok nő továbbra sem akart elindulni. Sok férfi viszont most már erőszakosan követelte, hogy mehessen. De erről szó sem lehetett: a parancs értelmében csak nők és gyermekek mehettek.

Hart ismét megjárta a hosszú utat. Egy óra húszkor ért vissza újra a csónakfedélzetre; csoportját a 15-ös csónakhoz vezette. De már nem volt ideje másodszor is visszamenni. Murdoch őt is beparancsolta a csónakba; Hartot második csoportjával 1.30-kor bocsátotta alá a daru.

De – szigorú előírások híján – a fedélközi utasok élelmesebb részének valahogy sikerült az E fedélzeti zsákutcát elkerülnie és feljutnia a felső fedélzetre. Most ott várakoztak, de nem volt senki, aki irányítsa őket, aki segítsen nekik. Néhány ajtó, amely szállásukat zárta el az előkelőbb lakosztályoktól, már nyitva állt; a lentmaradtak ezeken át szintén elindulhattak fölfelé, de sokan elkóboroltak a hajó más részeibe. Mások viszont hosszú bolyongás után a csónakfedélzetet is megtalálták.

De még mindig sok akadály állt azok előtt a fedélközi utasok előtt, akik most végre megérezvén a veszélyt, elindultak a csónakokhoz, ők csak a leleményességükben bízhattak.

Mint valami hangyaraj, egy kis csapat a daru mellett kapaszkodott fölfelé, a hátsó mélyített fedélzet irányában. Az árbocrúd tövének fokain felhágtak az első osztályra, majd átmászva egy rácson, feljutottak a csónakfedélzetre.

Mások megtalálták az utat a másodosztályú sétafedélzetekre, de innen, a B fedélzetről nem tudtak tovább menni: zsákutcába jutottak. Kétségbeesésükben felmásztak a legénységi riadólétrán. Ez a létra a fényesen kivilágított első osztályú á la carte étterem közelében ért véget. Amint Anna Sjoblom és egy másik lány felkúszott ide, benéztek az ablakokon. Megcsodálták a másnapra elkészített pompás, ezüsttel és porcelánnal terített asztalokat. Társnője ösztönösen be akarta rúgni az ablakot, hogy bemászhasson, de Anna figyelmeztette: ne tegye, mert a hajóstársaság még megfizetteti vele a kárt.

A fedélközi férfiak egy másik riadólétrán másztak fel az első mélyített fedélzetről a rendes, első osztályú lépcsőhöz, onnan jutottak aztán ki a csónakokhoz.

Ismét mások dörömböltek a lezárt csapóajtókon, azt követelve, hogy engedjék át őket. Amikor Daniel Buckley fedélközi utas felment néhány lépcsőfokon, amely egy első osztályú ajtóhoz vezetett, az előtte haladó férfit durván visszalökte az őrt álló matróz. Az utas mérgesen talpra állt és újra felrohant a lépcsőn. A matróz dühösen meredt rá, majd az orra előtt bezárta az ajtót és elfutott. Az utas leverte a lakatot, üvöltve rohant tovább, ékes szavakkal részletezve, mit csinál a matrózzal, ha a kezébe kerül. A feltört ajtón Buckley és mögötte sokan mások benyomultak az első osztályra.

Egy másik átjáróban az őr feltartóztatta Kathy Gilnagh-t, Kate Mullinst és Kate Murphyt. (Úgy látszik, a *Titanic*on a legtöbb ír kivándorló lánynak Katherine volt a neve.) Ekkor érkezett oda Jim Farrell, a lányok földije, maga is fedélközi utas és izmos férfi. Farrell dörgő hangon ráordított az őrre: – Az istenit, ember, nyisd ki az ajtót és engedd át a lányokat! – Kiderült, hogy puszta hangerővel is csodát lehet tenni, mert a lányok nagy meglepetésére a matróz jámborul félreállt.

De Kathy Gilnagh kalandjai ezzel nem értek véget. Rossz helyen fordult be, elszakadt barátaitól, és egyszerre ott állt egyedül a másodosztályú sétányon. Fogalma sem volt róla, hogyan juthat innen a csónakokhoz. Ezen a sétányon nem volt senki, csak egy magányos férfi, aki a korlátnak támaszkodva mélán bámult az éjszakába. De mégis segített a lánynak: bakot tartott neki, az ő vállára kapaszkodva Kathy elérte a felettük húzódó sétányt. Amikor Kathy Gilnagh a csónakfedélzetre érkezett, a 16-os éppen indulni készült. Egy matróz igyekezett visszatartani – nincs több hely.

– De hisz' ott a húgom! – kiáltotta Kathy. Nem is volt húga, de valahogyan meg akarta hatni a matrózt. És sikerült neki! – Jól van, szálljon be – sóhajtotta a tengerész, Kathy pedig befurakodott a csónakban ülők közé; a következő pillanatban már le is eresztették a tengerre a 16-ost. Kathy Gilnagh – nagyon kevés fedélközi társával együtt – így került biztonságba.

De minden megmenekült fedélközi utasra száz olyan szerencsétlen jutott, aki céltalanul bolyongott az orr-rész mélyített fedélzetén, a tatfedélzeten, vagy az E fedélzet lépcsője lábánál. Többen a kabinjukban maradtak – itt találta egy ír fiatalember, Martin Gallagher, ismerősét, Mary Agatha Glynnt, négy csüggedt hálótársával. A fiú gyorsan a 13-as csónakhoz kísérte őket, majd visszalépett a fedélzetre, pedig jól tudta, mi vár reá. Mások imádkoztak. Amikor Gus Cohen fedélközi utas vagy egy órával az összeütközés után áthaladt a harmadosztályú társalgón, sok utast látott üldögélni odabenn, az írek rózsafüzért pergettek a kezükben.

Az első osztályú á la carte étterem személyzetével senki sem törődött. Ezeknek a pincéreknek amolyan "se hús, se hal" státusuk volt. Nem számítottak utasoknak, de hivatalosan nem tartoztak a legénységhez sem. Ezt az éttermet ugyanis nem a White Star hajóstársaság üzemeltette, hanem Monsieur Gatti, szerződéses alapon.

Vagyis hivatalosan nem törődött velük senki. Mi több, szegények majdnem mind franciák és olaszok voltak; 1912 táján az angolszászok alacsonyabb rendűnek tekintették ezt a két nemzetet.

Kezdettől fogva nem volt esélyük a menekülésre. Johnson hajópincér emlékszik rá, hogy összeverődve üldögéltek szállásuk előtt, a hátsó E fedélzeten. Gatti, a chef és helyettese, Paul Maugé csúnyán sorsukra hagyták embereiket; ők ketten elindultak a csónakfedélzet felé. Át is jutottak, mert civil ruhát viseltek; a matrózok utasoknak nézték őket.

Odalenn a gépteremben senkinek sem jutott eszébe, hogy menekülni próbáljon. Ezek a hősök minden erejüket megfeszítették, hogy fenntartsák a gőznyomást, biztosítsák a világítást, hogy működjenek a szivattyúk. Bell, a főgépész a 4-es kazánház mögött kinyittatta a zárórekeszek nyílásait, elég, ha akkor csukják be őket, ha betör a víz: addig is könnyebben tudnak mozogni.

Fred Scott segédfűtő azon fáradozott, hogy kiszabadítsa egyik társát, aki az ajtók mögötti hátsó alagútban rekedt. Thomas Ranger olajozó pedig leállította a negyvenöt ventillátor közül az utolsókat is – túlságosan sok áramot fogyasztottak. Thomas Patrick Dillon rakodómunkás a hátsó helyiségekben segédkezett, hosszú tömlőket illesztett össze, hogy a 4-es kazánházban megnöveljék a szivattyúk teljesítményét segédgépek beindításával.

George Cavell, szintén rakodó, segített kioltani a tüzet a kazánban. Ezzel ugyan csökkent az energiaszolgáltatás, de legalább nem kellett robbanástól tartani, ha ide is betör a tenger, 1 óra 20 körül járt az idő, és már majdnem sikerült elvégezni a munkát, amikor Cavell észrevette, hogy víz szivárog a padlózat vaslemezei között. A rakodó most még gyorsabban dolgozott, és csak akkor adta fel a harcot, amikor a víz már a térdéig ért. A mentőlétra tetején volt már, amikor eszébe jutott, hogy nem szólt a társainak. Visszament, de már senkit sem talált a kazánházban, ők tehát elmentek. Nyugodt lelkiismerettel kúszott fel újra a létrán, most már valóban utoljára.

Ekkorra a legtöbb csónakot alábocsátották. Egyenként és lassan eveztek el a *Titanic* közeléből; az evezők fölkavarták a vizet a tükörsima tengeren.

– Soha az életben nem volt evező a kezemben, de azt hiszem, mégis tudok evezni – vallotta be egy steward Mrs. J. Stuart White-nak, amikor a 8-as csónak elindult.

A csónakokból minden szem a *Titanic* felé tekintett. Magas árbocai, négy óriási kéménye feketén rajzolódott ki a tiszta kék éjszakában. A kivilágított

sétafolyosók, az ablakok sárgán fénylő sora, rengeteg ember a korlátok mentén; a csónakból jól lehetett hallani a ragtime ütemeit az éjszaka csendjében. Hinni sem akarták a menekülők, hogy végveszélybe került az óriás: mégis, ők kint vannak a tengeren, a gigász orra pedig mind mélyebben merül a vízbe. A ragyogóan kivilágított, orrától a végéig fénylő hajó olyan volt, mint egy születésnapi torta, amikor a hőségben kezd összeroskadni.

A csónakok nehézkesen távolodtak. Azok, amelyek azt a parancsot kapták, hogy álljanak készenlétben, a vízen tartották evezőiket, amelyeket pedig arra utasítottak, hogy evezzenek a távolban látni vélt gőzhajó felé, elindultak keserves útjukon.

Az a távoli gőzös elképesztően közelinek látszott. Olyan közelinek, hogy Smith kapitány utasította a 8-as csónak személyzetét, evezzenek oda, rakják át utasaikat és forduljanak vissza a többiekért. Ugyanekkor megkérdezte Rowe fedélzetmestert, aki a rakétapisztollyal babrált, ismeri-e a morzejeleket. Rowe azt válaszolta, hogy érti őket valamelyest, mire a kapitány utasította: – Lépjen érintkezésbe a hajóval, és ha válaszol, közölje: itt a *Titanic,* süllyedünk, tartsák minden csónakjukat készenlétben.

Boxhall már megpróbált fényjeleket adni az ismeretlennek, de Rowe is nagyon szerette volna megkísérelni a kapcsolatfelvételt; így minden rakéta után újra meg újra fényjeleket adott – semmi válasz. Ekkor Rowe jelentette Smith kapitánynak, hogy jobb felől, mintha másik fényt látna. A vén tengeri medve arra irányította távcsövét, majd halkan közölte Rowe-val, hogy fényes csillag az, nem hajó. De tetszett neki a fiatalember buzgalma, ezért odaadta Rowe-nak a távcsövét, nézze csak meg jobban.

Közben Boxhall egymás után lőtte ki rakétáit. Előbb-utóbb csak felfigyelnek odaát.

Odaát, a *Californian* parancsnoki hídján Stone második tiszt és Gibson hajósinas számolta a rakétákat. 12.55-ig ötöt lőttek fel. Gibson újra próbálkozott morzelámpájával, majd egy órakor felemelte távcsövét, hogy újra megnézze, mi baj lehet az ismeretlen hajón. Éppen akkor röppent fel a hatodik rakéta.

1 óra 10-kor Stone leszólt a beszélőcsövön a térképszobába és jelentést tett Lord kapitánynak. Lord megkérdezte: – Mi az, jelzőfény?

– Nem tudom, uram – válaszolta Stone –, de mintha fehér vészrakéták lennének.

A kapitány azt tanácsolta neki, hogy adjon le további lámpajeleket: mi a baj.

Valamivel később Stone átadta távcsövét az ifjú Gibsonnak és azt mondta: – Nézd csak azt a hajót… Olyan furcsán áll a vízen – furcsák a fényei is.

A fiú gondosan tanulmányozta a távoli sziluettet. Mintha megdőlt volna. – Mintha az oldalán feküdne a vízen –, mondta a hajósinas. Ugyanakkor Stone, aki mellette állt, ebben a pillanatban észrevette, hogy a másik hajó oldalsó piros lámpája eltűnt. – Milyen furcsa – gondolta, de nem volt különösebben izgatott.

## *"Azt hiszem, Hardy, mindennek vége"*

A többi hajó sehogyan sem értette a dolgot, 1 óra 25-kor az *Olympic* a következő kérdést tette fel: – Délre fordulnak, hogy velünk találkozzanak? – Phillips türelmesen kopogtatta vissza: – Most helyezzük el a nőket a mentőcsónakokban.

Ekkor a *Frankfurt* jelentkezett: – Vannak már hajók a közelükben? – Phillips erre nem is válaszolt. Ismét a *Frankfurt* érdeklődött újabb részletek iránt. Ez már sok volt Phillipsnek. A rádiós felugrott, és szinte sikoltotta: – Átkozott bolond! Hát most meg nem azt kérdezi: "Mi a baj, öregfiú?" – Majd leült és dühösen kopogta: – Bolond, tartsd a kapcsolatot, de ne zavarj.

Smith kapitány időről időre bejött a rádiósszobába, egyszer, hogy figyelmeztesse a két szikratávírászt: gyengül az áramerősség, majd itt is elmondta, hogy a hajó nem bírja már sokáig. Harmadjára azzal jött: a víz elérte a gépházat, 1 óra 45 perckor Phillips már könyörgött a *Carpathiá*nak: – Öregem, gyertek, amilyen gyorsan csak tudtok; a gépház vízben áll, egészen a kazánokig.

Közben Bride kabátot dobott Phillipsre, majd sikerült egy mentőmellényt is ráadnia. Valamivel nehezebb volt csizmát húznia társára, aki kopogtatás közben megjegyezte: nem is tudja, lesz-e rá szükség.

Egy alkalommal Bride-et ültette a készülék mellé a rádiós, hogy megnézze, mi történik a fedélzeten. Amikor visszajött, szomorúan csóválta a fejét: – Furcsa dolgok vannak odakinn.

Valóban furcsa dolgok történtek. A tenger már a *Titanic* mélyített orrfedélzetét nyaldosta, a daruk körül fodrozódott a víz, a fedélzeti nyílásokban pedig magasan állt, elérte az árbocok tövét, sőt már a hófehér felépítmény alját verdeste. A gőz sivító hangját nem lehetett többé hallani, a rakéták fülsértő ropogása is megszűnt, de a fedélzet ferdébben állt, mint valaha, a hajó pedig csúnyán lejtett bal felé.

1 óra 40-kor Wilde, a főtiszt elkiáltotta magát: – Mindenki a jobb oldalra, hogy helyrebillentsük a hajót! – Az utasok és a legénység átvonult, a *Titanic* pedig lomhán egyenesbe fordult. A mentőcsónakok körül újra megindult a munka.

Amikor 1 óra 45-kor a 2-es csónakot le akarták ereszteni, Johnson szobapincér, aki narancsokat tömött a zsebeibe, felordított a csónakfedélzetre egy borotváért, hogy elvághassa a kötelet. McAuliffe matróz ledobott neki egyet, de odakiáltotta: – Ne feledd el Southamptonban visszaadni! – Vagy tréfált McAuliffe, vagy ő volt a legutolsó ember a *Titanic*on, aki azt hitte, hogy még visszatérhetnek Southamptonba.

Murdochnak, az első tisztnek nem voltak illúziói. Amint végigsétált a fedélzeten, a másodosztály fő stewardjával, Hardyval, felsóhajtott: – Azt hiszem, Hardy, mindennek vége.

Most már nem volt nehéz rábeszélni az utasokat, hogy hagyják el a hajót. Paul Maugé, a helyettes főpincér tíz láb magasról ugrott az egyik kötélen himbálózó csónakba. Valaki, egy fedélzettel lejjebb, megpróbálta kirángatni, de a francia kiszabadította magát és megmenekült.

Daniel Buckley fedélközi utas, akinek sikerült betörnie egy zárt csapóajtót, s egyszeriben a csónakfedélzeten találta magát, nem sokat habozott. Néhány társával együtt beugrott egy csónakba, ott aztán meghúzta magát, és izgalmában sírva fakadt. Férfitársainak többségét a matrózok kirángatták, de akkorra már szerzett valahonnan egy női sálat és derékig beleburkolózott. Később azt állította, hogy Mrs. Astortól kapta a sálat; mindegy, az álcázás megmentette az életét.

Egy másik fiatalember – inkább még csak kamaszfiú – nem volt ilyen szerencsés. Lowe ötödik tiszt egy ülés alatt akadt rá a 14-esben. A fiú könyörgött, hagyják ott: nem lesz útban, de Lowe ráfogta a pisztolyát. A fiú még szívhez szólóbban könyörgött. Lowe ekkor taktikát változtatott. Azt mondta az ifjúnak, hogy viselkedjék férfihoz illően, és ez hatott. A pisztoly láttán Mrs. Charlotte Collyer és a többi nő zokogni kezdett, a nyolcéves Marjory Collyer együtt sikoltozott velük, cibálta Lowe karját, úgy könyörgött: – Nagyon kérem, uram, ne lőjön, kérem, ne ölje meg ezt a szegény fiatalembert!

Lowe rámosolygott a kislányra és megnyugtatta. A fiú akkorra már visszamászott a fedélzetre, arccal lefelé hevert egy kötéltekercsen és rázta a zokogás.

De a 14-es csónak megpróbáltatásai ezzel nem értek véget. Férfiak újabb csoportja rohanta meg a csónakot. Scarrott tengerész kormányrúddal verte vissza őket. Lowe ismét pisztolyt rántott, és ezt kiáltotta: – Aki megpróbálja, ólmot kap! – azzal háromszor elsütötte fegyverét, a hajó oldala mentén a víz felé célozva, miközben a csónak imbolyogva leereszkedett.

Murdoch is nehezen vert vissza egy hasonló rohamot a 15ösnél. Rárivallt a tömegre: – Vissza, vissza! Előbb a nők jönnek!

A hajó orrában, az összehajtható C csónakkal is bajok voltak. Ezt a csónakot arra a darura szerelték, amelyen előbb még az 1-es himbálózott. Nagy tumultus támadt körülötte, az emberek egymást taszigálva próbáltak beszállni.

Két férfinak sikerült beugrania a csónakba. Herbert McElroy számvevőtiszt kétszer a levegőbe lőtt, Murdoch pedig ordítozott: – Kifelé innen! Kifelé innen! – Hugh Woolner és Bjornstrom Steffanson a lövések hallatán odasietett, hogy segítsen. A tetteseket karjuknál, lábuknál fogva kicibálták, kiürítették a csónakot. Helyreállt a rend.

Jack Thayer félrehúzódva állt a hajón szerzett ismerőse, egy ifjú amerikai, Milton Long társaságában. Aznap este ismerkedtek meg, vacsora után, kávézás közben. Az összeütközés után Long, aki egyedül utazott, csatlakozott a Thayer családhoz. De aztán Jackkel együtt elszakadtak az idősebb Thayeréktől az A fedélzeten gomolygó tömegben. Most azon tanakodtak, mitévők legyenek, hiszen a család többi tagja valószínűleg már elment valamelyik csónakkal. Végül úgy döntöttek, hogy nem közelednek a C csónakhoz, ebben a kavarodásban bizonyosan felfordul.

Tévedtek. Lassan rendeződtek a dolgok és a C csónak készen állt, hogy vízre bocsássák. Wilde főtiszt odakiáltott, ki lesz a parancsnoka. Smith kapitány meghallotta a kérdést, odafordult Rowe fedélzetmesterhez, aki még mindig a morzelámpával bajlódott és felszólította: legyen ő a parancsnok. Rowe beugrott a csónakba: felőle már ereszthették is lefelé.

A közelben forgolódott Bruce Ismay, a hajóstársaság elnöke, és segédkezett a csónak lebocsátásánál. Most nyugodtabb volt, mint kezdetben, amikor Lowe rápirított – sőt minden tekintetben úgy viselkedett, mint a *Titanic* bármelyik gyakorlott tengerésze.

Ismay gyakran tetszelgett ebben a hajóstiszti szerepben, máskor viszont inkább a luxusvendéget játszotta meg. Az utazás során sokféle szerepben páváskodott. Queenstownban ő volt a "szuperkapitány". Bell főgépésznek ő írta elő, hogy az út különböző szakaszain milyen sebességet óhajt, ő határozta meg, hogy a hajónak szerda reggel kell New Yorkba érnie, nem pedig kedd este. Smith kapitánnyal ezt meg sem beszélte. Később, az átkelés alatt Ismay inkább fő-fő utasként szerepelt. Élvezte az á la carte étterem finom konyháját, a fedélzeti korongjátékot, bridzsezett, teázott nyugágyában, az A fedélzet bal oldalán. Ezen a vasárnapon viszont ő volt a nagy tengeri szakértő. Amikor aznap délelőtt egy másik hajó úszó jég közeledését jelentette Ismay éppen a fényes pálmakertben üldögélt. A kürtjelzés ebédhez szólította a luxusutasokat, amikor Smith kapitány átadta neki a *Baltic* figyelmeztetését. A délután folyamán Ismay (aki szerette felhívni az emberek figyelmét: ki ő) előhalászta a zsebéből az üzenetet, meglobogtatva Mrs. Ryerson meg Mrs. Thayer előtt. A

vacsoránál ismét utas volt, makulátlanul elegáns szmokingban, mint az első osztályú luxusvendég mintaképe.

Közvetlenül az összeütközés után is hajózási szakértőt játszott; ott volt a kapitánnyal a parancsnoki hídon, megbeszélést folytatott Bell főgépésszel, most pedig, bár Lowe ötödik tiszt alaposan leteremtette, tovább osztogatta parancsait a csónakoknak.

De most újabb színváltozás következett. Az utolsó pillanatban Ismay hirtelen beszállt a C csónakba, szinte ugyanakkor, amikor kezdték alábocsátani; a mentőcsónak negyvenkét utasa között egyszeriben ott volt Bruce Ismay, mint egy utas a sok közül.

De voltak a hajón nemesebb jellemek is. William T. Stead, az író, félrevonultan, mint mindig, egyedül üldögélt az első osztályú dohányzóban és nyugodtan olvasott. Kemish fűtő arra haladt el és azt gondolta magában: érdekes ember, bármi történjék is, ez itt akar maradni.

Robert J. Bateman lelkész Jacksonville-ből, odakinn állt a fedélzeten és érdeklődéssel nézte, amint sógornője, Mrs. Ada Ball beszáll az egyik csónakba. – Ha nem találkoznánk többé ezen a földön – kiáltotta a pap –, találkozunk a másvilágon. – Amikor a csónak ereszkedni kezdett, Bateman tiszteletes levette a nyakkendőjét, odadobva sógornőjének, mintegy emlékül.

George Widener és John B. Thayer a hajókorlátnak támaszkodott a csónakfedélzeten, nyugodtan tárgyalták az eseményeket. Az ifjú Jack tévedett: apja nem menekült el valamelyik csónakban, sőt, nem is szándékozott menekülni. Kissé távolabb, Archie Butt, Clarence Moore, Arthur Ryerson és Walter Douglas szótlan csoportot alkotott. Butt őrnagy, Taft amerikai elnök segédtisztje, nagyon csendes volt, nem volt nála pisztoly, mint később állították a "szemtanúk", és semmi szerepet sem játszott a mentésben, jóllehet később rengeteg történet keringett róla, mintha tulajdonképpen ő irányította volna a mentési munkálatokat.

Hátrább, a tat közelében álldogált társtalanul Jay Yates, a fáma szerint hírhedt szerencsejátékos, aki a luxushajó első átkelésekor nagyvadra "utazott". Most megállított egy nőt, aki éppen be akart szállni az egyik csónakba és átadott neki egy kitépett noteszlapot. Egyik álnevét írta az üzenet alá, amely így szólt: "Ha megmenekül, értesítse nővéremet, Mrs. F. J. Adamset, az ohiói Findlay-ben. Minden elveszett: J. H. Rogers."

Benjamin Guggenheim részletesebb búcsúüzenetet írt: "Ha bármi történnék velem, mondják meg feleségemnek, hogy minden tekintetben teljesítettem kötelességemet."

Guggenheim, valóban, szinte mindenkin túltett. Már nem viselte azt a szvettert, amit Etches szobapincér kérésére vett fel. Sőt, a mentőmellényét sem. Ott állt magántitkára mellett, elegáns frakkjában. – Teljes díszben

vagyunk – magyarázta egy ismerősének –, úgy akarunk meghalni, amint az gentlemanhez illik.

Volt ott néhány házaspár is. Allisonék mosolyogva álltak a sétafedélzeten. Mrs. Allison a kis Lorraine kezét fogta, másik kezével férjébe kapaszkodott. Strausék a tatfedélzeti korlátnak támaszkodtak, átkarolva egymás derekát. A közelükben állt egy fiatal amerikai pár, valamelyik vadnyugati államból jöttek. Lightoller megkérdezte az asszonykától, beszáll-e az egyik csónakba, de az derűsen rázta a fejét: – Semmi szín alatt sem. Együtt indultunk erre az útra, és ha úgy kell lennie, együtt is fejezzük be.

Archibald Gracie, Clinch Smith és vagy tucatnyi más első osztályú férfiutas, együtt dolgozott a legénységgel. Már az utolsó csónakokba terelték be útitársaikat. Ahogy besegítették a minnesotai Miss Constance Willardot, mosolyogva odaszóltak neki, hogy ne féljen. A hölgy látta, hogy csak úgy patakzik a homlokukon a verejték.

Lightoller is megizzadt. Levetette a nagykabátját. Még szvetterben és pizsamában is ömlött róla a víz, olyan keményen dolgozott. Furcsán festett így a jéghideg éjszakában, ezért Simpson segédorvos, az örökös tréfamester odaszólt neki: – Mi az, Lights, csak nincs melege?

A segédorvos, az öreg dr. O'Loughlin, McElroy számvevőtiszt és Barker segéd-számvevőtiszt társaságában álldogált. Lightoller egy pillanatra hozzájuk lépett. Kezet rázott velük, és csak ennyit mondott: – Isten önökkel.

Hosszabb búcsúzkodásra nem volt idő. Lightoller lepillantott a vészlejáratra, és látta, hogy a víz elérte a C fedélzetet, sőt gyorsan emelkedik. De a lámpák teljes fénnyel égtek, még mindig szólt a ragtime, élénk tempóban.

Már csak két csónak volt hátra. Az egyik, a 4-es, egész este gondot okozott. Lightoller már vagy egy órával ezelőtt leeresztette az A fedélzetre, azt tervezve, hogy ott tölti meg, de az ottani ablakok mind zárva voltak. Ekkor valaki észrevette, hogy a *Titanic* mélységmérő rúdja éppen a csónak alatt hever keresztben, elzárva az útját. Sam Parks tengerész és Jack Foley rakodómunkás odasietett, hogy szétverjék, de nem találtak baltát. Nem lehetett vesztegetni az időt, így Lightoller a többi csónakhoz sietett, ezt majd később ereszti le.

Azok az utasok, akik már jó ideje a 4-esre várakoztak, történetesen igen fontos személyiségek voltak. Astorék, Widenerék, Thayerék, Carterék, Ryersonék; ők eddig is összetartottak. Amikor Lightoller elrendelte a beszállást ebbe a csónakba, a feleségek, gyerekek, komornak és dajkáik lementek a sétafedélzetre, hogy együtt szálljanak be, exkluzív csoportként. Látva, hogy nem eresztik alá a csónakot, tovább várakoztak.

Addigra a férjek is megérkeztek, most tehát New York és Philadelphia társaságának krémje már több mint egy órája arra várt, hogy a matrózok bezúzzák az ablakokat és összetörjék a rudat. Egyszer már visszarendelték őket a csónakfedélzetre, de Dodd másodpincér ismét leküldte őket. Mrs. Thayer elkeseredetten sikoltotta: – Mondja meg végre, hová menjünk! Maga rendelt ide minket, most pedig maga küld vissza!

1 óra 45 percet mutattak az órák, amikorra Lightoller visszatért. Most fél lábbal a 4-esben állt, a másikkal a nyitott ablakpárkányon. Valaki nyugágyakat helyezett a korlát mellé, hogy lépcsőként szolgáljanak. A férfiak készen álltak, hogy a nőket és a gyermekeket kisegítsék az ablakokon.

Ekkor John Jacob Astor, a multimilliomos, aki feleségét átemelte az ablakkereten, megkérdezte, nem mehetne ő is. – Gyenge egészségi állapotban van a férjem – magyarázta az asszony.

Lightoller így válaszolt: – Nem, uram! A férfiak nem szállhatnak csónakba, amíg a hölgyeket nem helyeztük el.

Astor ekkor megkérdezte, hányas számú csónak ez. – A 4-es – felelte Lightoller. Gracie ezredes azt hitte, Astor azért érdeklődik, hogy később megtalálja a feleségét, de Lightoller esküdni mert volna rá, hogy később majd panaszt akar tenni a White Star társaságnál.

Most Ryersonék következtek. Arthur Ryerson észrevette, hogy Victorine-nak, francia komornájuknak nincs mentőmellénye. Gyorsan lecsatolta a sajátját és felsegítette a lányra. Amikor Mrs. Ryerson a fiúkat, Jacket odavezette az ablakhoz, Lightoller rászólt: – A fiú nem mehet! Az apa felháborodva lépett előre: – Márpedig a fiú az anyjával megy, még csak tizenhárom éves. – Engedték, hadd menjen, bár Lightoller zsörtölődött: – Több fiú nem mehet!

1 óra 55-kor eresztették le a 4-est; a fedélzettől már csak tizenöt lábnyira volt a tenger. Mrs. Ryerson megrémült, amikor látta, milyen mélyre süllyedt már az óriás hajó. Innen, a csónakból azt is látta, hogyan ömlik be a víz a C fedélzet nagy, négyzetes ablakain, hogyan tör be a luxuslakosztályok antik bútorai közé. Ekkor felnézett a sétafedélzetre. Férje még mindig a korlát mellett állt Mr. Widener társaságában, alápillantottak a csónakra és nagyon nyugodtnak látszottak.

Már csak egyetlen csónak volt hátra. Az összecsukható D-t most helyezték fel a darura, amelyen korábban a 2-es himbálózott. Nem sok idő maradt, hogy a D-t megtöltsék menekülőkkel. Az egész hajón már pirosan izzottak a lámpák. Valahonnan lentről porcelán csörömpölése hallatszott. Jack Thayer látott egy embert, aki egy teli üveg Gordon ginnel a kezében tántorgott el mellette, szájához emelte a palackot, majd fenékig kiitta. Thayer azt gondolta magában: – Ha életben maradok, ezt az embert holtbiztosan nem látom többé.

(Különös módon ez volt az első ember, akivel Thayer megmenekülése után találkozott.)

Lightoller nem kockáztatott. A legtöbb utas a tatba vonult; egyetlen csónak maradt, negyvenhét férőhellyel – 1600 ember számára! A legénységgel kordont formáltatott, kart karba öltve álltak a tengerészek a D csónak körül. Csak a nőket engedték át.

Két kisfiút hozott most a kordonig egy férfi. A matrózok kézről kézre adták őket, majd betették a két gyermeket a csónakba. Az apa visszalépett a tömegbe. Azt mondta, Hoffmann a neve, a gyerekeket pedig rokonaihoz viszi Amerikába. Valójában Navatrilnak hívták és a két kisfiút elrabolta különváltan élő feleségétől.

Henry B. Harris színházi rendező a kordonig kísérte a feleségét, ott aztán megmondták neki, hogy ő nem mehet tovább. Harris mélyen felsóhajtott: – Igen, tudom. Maradok.

Ekkor Gracie ezredes, a lovagok gyöngye érkezett lihegve Mrs. John Murray Brownnal és Miss Edith Evansszel. A két nő a "védtelen úrihölgyek" csoportjához tartozott, s az ezredes természetesen már az induláskor felajánlotta nekik szolgálatait. Az ezredes fennakadt a kordonnál, de a hölgyeket átengedték. Abban a pillanatban érkeztek oda a D csónakhoz, amikor a matrózok kezdték volna alábocsátani. Miss Evans odafordult Mrs. Brownhoz: – Menjen ön. A gyermekei várják otthon.

Átsegítette Mrs. Brownt a korláton. Lightoller parancsot adott a lebocsátásra, és 2 óra 5 perckor az összecsukható D csónak lefelé libegett a hajó oldala mellett, Edith Evans nélkül. A legutolsó használható csónak, hiszen az A és B csónakokkal még mindig csak kétségbeesett küzdelem folyt, egyiket sem sikerült kiszabadítani!

Pontosan alattuk Hugh Woolner és Bjornstrom Steffanson állt a korlát mellett. Nehéz éjszakájuk volt – segítettek Mrs. Candee-nek, megpróbáltak segíteni Strausékon, kiráncigálták a gyáva férfiakat a C csónakból. Most körülnéztek az A fedélzeten, kinek segíthetnének még, de a fedélzet kiürült. A lámpák vöröses fényben izzottak.

– Nem tetszik nekem ez a kuckó – jegyezte meg Woolner –, olyan, mint valami csapda. Menjünk csak ki a hátsó ajtón. – Előrementek a sétafedélzet nyitott végéhez. Amire kijutottak, a tenger már elöntötte a fedélzetet, a két férfi pedig frakkosan! – térdig gázolt a vízben. Felkapaszkodtak a korlátra. Akkor vagy kilenc lábnyira alattuk meglátták a D csónakot. Még mindig lefelé ereszkedett a hajó oldala mentén. Most vagy soha!

– Ugorjunk bele! – kiáltotta Woolner. – Van még elég hely a csónak orrában! – Steffanson hatalmas lendülettel elrugaszkodott és fejjel pottyant a csónak elejébe. Egy pillanat múlva Woolner követte, az alászálló csónakba

úgy esett bele, hogy lábai kint kalimpáltak. A csónak szinte ugyanekkor a tengerre loccsant. Amint távolodni kezdett, William Lucas matróz még felszólt Miss Evansnek, aki a korlát mellől nézte őket. – Ne féljen, hölgyem, önnek is jut még csónak. – Nem jutott…

## *"Ilyenkor már csak így szokás"*

Most, hogy az utolsó csónak is elment, különös csend szállt a *Titanic*re. Elcsitult az izgalom, a zűrzavar és a több száz ember, aki ott maradt, nyugodtan állt a felső fedélzeteken. A fedélzetek közepe felé tömörültek, olyan távol a korláttól, amennyire csak lehetséges.

Jack Thayer és Milton Long a csónakfedélzet jobb oldalán maradt. Egy üres darut figyeltek, az volt a mércéjük; az égbolthoz viszonyítva próbálták megállapítani, milyen gyorsan süllyed a hajó. Nézték, amint a matrózok reménytelenül viaskodnak az A és B összehajtható csónakkal, amelyek a tiszti lakrész tetejéhez voltak erősítve: megpróbálták őket kiszabadítani. A két fiú üzenetet firkantott családjának, kicserélve jegyzetlapjaikat; a szerencsésebb majd értesíti társa szeretteit. Nem sokat beszéltek.

Thayer a régi szép napokra gondolt, és a jövendő örömeire, melyekről le kell mondania. Apjára és anyjára gondolt, húgaira és bátyjára. Igen távolinak érezte magát, mintha mérhetetlen messzeségből szemlélődne. Nagyon, de nagyon sajnálta önmagát.

Gracie ezredes, aki kissé távolabb állt, levegő után kapkodott. Később, kissé szégyenlősen azt magyarázta: olyan érzése volt, mint amikor – hogyan is mondják latinul? – *vox faucibus haesit,* amikor az ember torkán akad a szó, nos hát, gyakran megesett ez diákkorunk vén trójai hősével is. De magában csak ennyit mondott: – Isten veletek, otthoniak.

A rádiósszobában nem volt idő sem önsajnálatra, sem vox faucibus haesitre. Phillips még mindig a masinájával babrált, de az áram már nagyon gyenge volt. Bride mellette állt és nézte, hogy a hajón rekedt emberek kétségbeesve kutatnak a tiszti lakosztályokban és a tornateremben, hátha találnak még mentőmellényeket.

2 óra 5 perckor nézett be utoljára a rádiósokhoz Smith kapitány. Odaszólt nekik: – Emberek, maguk megtették a kötelességüket. Ennél többet nem tehetnek. Hagyják el a fülkét. Most már mindenki csak magával törődjön.

Phillips egy pillanatra felnézett, azután újra készüléke fölé hajolt. Smith kapitány újra elmondta: – Törődjenek csak magukkal. Felmentem önöket: mehetnek. – Majd halkan hozzátette: – Ilyenkor már csak így szokás.

Phillips mégis tovább dolgozott. Bride kezdte összeszedni a papírjaikat. Smith kapitány visszatért a csónakfedélzetre, fel-alá járt és közvetlen hangon beszélgetett tengerészeivel. James McGann fűtőnek ezt mondta: – Nos, fiúk, most már mindenki törődjék önmagával. – Alfred White segédgépésznek is odaszólt: – Most már mindenki azt teszi, amit jónak lát. – Edward Brown stewardnak pedig ezt mondta: – Fiam, tegyenek meg mindent a nőkért és a gyermekekért, *azután* gondoljanak magukra. – A tiszti lakosztály tetején álló emberekhez is felszólt: – Megtették a kötelességüket, fiúk. Most már mindenki gondoljon önmagára. – Ezután lassan visszaballagott a hídra.

Voltak, akik a kapitány szavait komolyan vették és beugrottak a tengerbe. Walter Bedford jó messzire ugrott és ülő helyzetben pottyant a vízbe. (Évtizedek után is megborzongott, amikor a metsző hidegről beszélt.) Fred Scott segédfűtő éppen felérkezett a 4-es kazánházból, ő fejest akart ugrani a vízbe, de eltévesztette, és jókora "hasas" lett belőle. A 4-es csónak vette fel, amely még ott imbolygott, de megpróbált odébb evezni a hajóról lehulló hordók és nyugágyak halmazától. Cunningham steward hatalmas erővel rugaszkodott el; ő is elérte a 4-est.

De a legénység zöme a hajón rekedt. Ott ültek a tiszti kabinsor tetején. Lightoller látta Hemming rakodót, aki még mindig az egyik összecsukható csónak kiszabadításával küszködött, bár Hemmingnek már régen el kellett volna mennie, mert a 6-os csónakba osztották be.

– Hemming, miért nem ment el?

– Ó, van még idő, uram.

Nem messze tőlük két fiatal steward csak állt és figyelte, hogyan dolgozik Lightoller, Hemming és a többiek. A fedélzet fakó fényei között szinte világított keményített, fehér kabátjuk, amint a korlátnak támaszkodva azon vitatkoztak, meddig maradhat még fenn a hajó. A csónakfedélzeten álldogáló tizenöt inasfiú teljesen nyugodtnak látszott – szinte örültek, hogy senki sem szól rájuk: nyugodtan cigarettázhatnak. Ott volt a tornatanár is, T. W. McCawley, virgonc kis ember, fehér flanellnadrágban. Ő élénken elmagyarázta, miért nem vett föl mentőmellényt: igaz, az ember fennmarad benne a vízen, de akadályozza a mozgást. Szerinte mellény nélkül gyorsabban tud majd úszni.

A nagy lépcsőház elülső bejáratánál, az első és második kémény között, a zenekar vidáman játszotta a ragtime-ot – a muzsikusok már mentőmellényt viseltek.

Az utasok is nyugodtak voltak, bár némelyikük most kockára tette a szerencséjét – és ugrott. Frederick Hoyt elkísérte feleségét a D csónakig, majd beugrott a tengerbe, és arra evickélt, ahol a csónaknak szerinte el kellett haladnia. Jól számított. Néhány perc múltán a D csónak mellette csapkodta a

vizet, és a férfit gyorsan beemelték. Egész éjszaka csuromvizesen evezett, nagy energiával, nehogy megfagyjon.

De az utasok többsége inkább csak ácsorgott, vagy nyugodtan járkált fel-alá a csónakfedélzeten. A New York-i és a philadelphiai "felső tízezer" továbbra is összetartott – John B. Thayer, George és Harry Widener, Duane Williams kis csoportban állt, közelükben a kisebb "sztárok": Clinch Smith és Gracie ezredes. A multimilliomos Astor egészen félrehúzódott, a Straus házaspár meg ismét nyugágyakban hevert.

Jack Thayer és Milton Long azon vitatkozott, beugorjanak-e vagy sem. A mércének használt daru azt mutatta, hogy a *Titanic* egyre gyorsabban süllyed. Thayer ugrani akart, hátha bele tud csimpaszkodni egy ledobott üres mentőcsónakba (ha Lightoller és Hemming végre kiszabadítja az egyiket), aztán valahogy csak eljut a többi csónakhoz; halványan rajzolódtak ki 5-600 yardnyi távolságban. Jack jó úszó volt, sokkal jobb, mint újdonsült barátja, Long, aki igyekezett is lebeszélni Thayert: nehogy beugorjon.

Gracie ezredes kölcsönadta hatalmas zsebkését a tengerészeknek, akik a tiszti szállás felett kikötött csónakokkal vesződtek. Keményen dolgoztak, összeszorított fogakkal. Gracie eltűnődött, hogyan is erősíthették oda ilyen ügyetlenül a két összecsukható csónakot.

Néhány fedélközi utas már megtalálta az utat a csónakfedélzetre, mások a fokozatosan emelkedő hajótat felé húzódtak. A hátsó fedélzet, amely a harmadosztályúak sétahelye volt, egyszeriben vonzó lett az előkelőbb utasok számára is.

Olaus Abelseth, a szegény norvég kivándorló egyike volt azoknak, akik elérték a csónakfedélzetet. Egész este a hajó végében tartózkodott unokatestvérével, sógorával és a két norvég lánnyal. Sok fedélközi nővel és férfival együtt céltalanul várta, hogy valaki végre közölje velük, mitévők legyenek.

1 óra 30 körül az egyik tiszt kinyitotta az első osztályhoz vezető ajtót és a nőket a csónakfedélzetre parancsolta. Pontosan 2-kor a férfiakat is felengedték. Sokan maradni akartak – ide ér el nyilván utoljára a víz. Abelseth, unokatestvérével és sógorával mégis felment, abban a reményben, hogy talán még van odafönn mentőcsónak. De az utolsó éppen akkor evezett el.

Így hát csak álldogáltak; kissé zavarta őket, hogy az első osztályon vannak, és persze amiatt is szorongtak, hogy nem önszántukból kerültek ide. Abelseth figyelte, hogyan viaskodnak a matrózok az összecsukható csónakokkal. Az egyik tiszt, akinek több emberre volt szüksége, odaszólt a fedélközieknek: – Van tengerész maguk között?

Abelseth, aki huszonhét évéből tizenhatot töltött a tengeren, már majdnem előlépett. De unokatestvére és sógora kérlelte: – Ne jelentkezz, maradjunk csak együtt. Így hát együttmaradtak. Zavarban voltak és keveset beszéltek. Abelseth látta, hogy a Straus házaspár felkelt a nyugágyból; éppen mellettük sétált el a két öreg. – Kérlek – szólt az öregúr a feleségéhez –, ülj be az egyik mentőcsónakba. Legalább te menekülj meg. – Nem megyek – felelte a felesége –, hadd maradjak veled. – Abelseth elfordult, zavarában félrenézett.

A hajó belsejében az üres lakosztályok halálos csendje maga is drámai légkört teremtett. Az á la carte étterem kristály csillárai természetellenes szögben függtek, de még mindig szórták a fényt, megvilágítva a francia diófa lambériát és a rózsaszín perzsaszőnyeget. A kis asztali lámpák közül jó néhány felborult, rózsaszín selyem ernyőjük mellettük hevert. Valaki az éléskamrában motozott: talán szíverősítőt keresett.

A XV. Lajos stílusú hall, óriási kandallójával csendes volt és üres. A pálmakert is kihalt – aki elhaladt mellette, alig hihette, hogy négy órával ezelőtt még választékosan öltözött hölgyek és urak üldögélték itt, vacsora utáni kávéjuk mellett kamarazenét hallgatva. Ugyanez a zenekar most vidám dalokat zöngicsélt a fedélzeten.

A dohányzó nem volt teljesen üres. Amikor egy szobapincér 2 óra 10-kor benézett, csodálkozva látta, hogy Thomas Andrews egymagában ül odabenn. Andrews mentőmellénye egy kártyaasztal zöld posztóján hevert. Karját mellén összekulcsolva ült a híres tervező, és kábultan meredt maga elé. Nem volt benne sem energia, sem akaraterő. Egy pillanatnyi halálos csend után a pincér félénken megkérdezte: – Mr. Andrews, meg sem próbálja?

Andrews nem válaszolt, talán nem is hallotta, hogy hozzá szóltak. A *Titanic* építője némán bámult a tat felé.

Kint a fedélzeteken a tömeg még mindig várt. A zenekar is játszott. Voltak, akik Thomas R. Byles tiszteletessel együtt imádkoztak, mások gondolataikba mélyedtek.

Volt is min gondolkodniuk. Smith kapitány most már hiába tépelődött azon a négy üzeneten, amelyet a nap folyamán kapott a jégveszélyről – s azon az ötödiken is hiába, amelyet talán nem látott, de amelyik pontosan megjelölte a helyet, hol várható a végzetes jéghegy. Azután a hőmérőt is tanulmányozhatta volna; a higanyszál a hét órai 43 Fahrenheit fokról (kb. 6 °C) este tíz órára 32 fokra (0 °C) süllyedt, a tenger hőmérséklete este tíz órakor 31 fokra, vagyis fagypont alatti értékre.

Jack Phillips, a szikratávírász is elmélkedhetett: ez volt a hatodik figyelmeztetés a jégveszélyről, éjjel 11-kor jelentkezett a *Californian,* de Phillips azt felelte: hallgasson. Ez az üzenet sohasem jutott fel a hídra.

A bostoni George Q. Clifford azzal a szomorú ténnyel vigasztalhatta magát, hogy közvetlenül az utazás előtt külön 50 000 dolláros életbiztosítást kötött.

Apróságokra is gondoltak a boldogtalanok, s ez még jobban felzaklatta őket ezekben a vészteli percekben. Edith Evansnek eszébe villant, hogy egyszer egy jósnő intette: óvakodjék a víztől. Charles Hays alig néhány órája azt jósolta, hogy a közeljövőben "iszonyú tengeri katasztrófa" ér egy hajót.

Két férfi méltán törhette a fejét, miért is került erre a hajóra. Archie Butt nem is akart külföldre menni; idegkimerültség miatt pihenésre volt szüksége. Frank Millet beszélte rá az Egyesült Államok elnökét, Taftot, küldje el Buttot egy üzenettel a pápához, hivatalos ügy – de Rómában már tavasz van. Wilde főtiszt sem a maga jószántából volt a hajón, ő az *Olympic*on szolgált, de a White Star Line az utolsó percben áthelyezte erre a híres első útra. Az új hajó "betörésénél" tapasztalt tengerészekre volt szükség. És Wilde még örült is, hogy milyen szerencséje van!

A rádiósfülkében Phillips már alig tudta használni készülékét. 2 óra 10 perckor két *V*-jelet kopogtatott le – amelyet a *Virginian* halkan észlelt is –, de csak úgy próbaképpen, hátha a következő jelek fölerősödnek. Bride utoljára nézett körül odakinn. Amikor visszatért, látta, hogy egy ájult hölgyet hoztak be a rádiósfülkébe. Bride leültette és egy pohár vizet adott neki. A nő lassan magához tért, levegő után kapkodott, a férje legyezgette. Amikor talpra tudott állni, férjébe karolva elment.

Bride a függöny mögé lépett, ahol az ő és Phillips hálóhelye volt. Összeszedte a pénzét. Utoljára odapillantott még vetetlen ágyára, majd kibújt a függöny mögül. Phillips még mindig készüléke fölött görnyedt, nem reagált semmire. De közben egy fűtő lopózott a fülkébe, és éppen le akarta akasztani Phillips mentőmellényét.

Bride nekiugrott a fűtőnek. Phillips is felpattant, és a három férfi dulakodni kezdett. Végül Bride átfogta a fűtő derekát, Phillips pedig néhányszor állón vágta, mire a tolvaj teste elernyedt Bride karjai között.

A két feldúlt rádiós ekkor meghallotta, hogy a tengervíz már bugyogva tör fel az A fedélzet lépcsőjére, sőt átcsap a parancsnoki híd fölött. Phillips felkiáltott: – Gyerünk, ki innen! – Bride elengedte a fűtőt és a két férfi kiszaladt a csónakfedélzetre. A fűtő ott dőlt el, ahol elengedték.

Phillips a hajófar felé rohant, Bride viszont az orr irányába és csatlakozott azokhoz, akik a tiszti kabinsor tetején még mindig az A és B csónakokat rángatták. Valóban, képtelen ötlet volt ezen a helyen csónakot tárolni – főként, ha meggondoljuk, hogy összesen húsz csónak állt készenlétben 2207 ember számára. A megdőlt fedélzeten nagyon nehéznek bizonyult a C és D

összecsukható csónakok vízre bocsátása is, pedig azokat az első daruk mellett tárolták. Az A-val és a B-vel most már aligha lehetett mit kezdeni.

De a legénység nem adta fel! Ha a csónakokat nem is lehet darun leereszteni, talán le tudják dobni őket a vízre. Tovább dolgoztak hát – Lightoller, Murdoch, Hemming, Brown szobapincér, Hurst segédfűtő és még egy tucat matróz.

A bal oldalon Hemming a B csónak útjában álló bakkal és az összegabalyodott kötelekkel küszködött. Már csak egyetlen csomót kell kibogoznia, hogy vízre lehessen bocsátani a csónakot. És sikerült! Eloldotta a kötelet, a bakot feladta Moody hatodik tisztnek a tetőre, de Moody leszólt: – Nem kell a bak, a csónakot a fedélzeten hagyjuk.

Hemming nem hitte, hogy a hajón átcsapódó hullámok kiszabadítják a B csónakot, ezért nyomban a vízbe ugrott és úszni kezdett. Közben a csónakot a tető szélére tolták és evezőkön lecsúsztatták a fedélzetről. A fenekével fölfelé ért vizet.

A jobb oldalon is ugyanennyi baj volt az A csónakkal. Végre sikerült eloldozni; valaki deszkákat támasztott a tiszti kabinok falának, azon csúsztatták le a csónakot, orral előre. De még mindig bajlódni kellett vele, mert a *Titanic* erősen bal felé dőlt, a férfiak pedig nem tudták felfelé tolni a csónakot a fedélzet széléig.

A matrózok még mindkét összecsukható csónakot erejük megfeszítésével vonszolták, amikor – 2 óra 15 perc volt az idő – a hídon végigsöpört a víz, a csónakfedélzeten hullámozva a tat felé. Gracie ezredes és Clinch Smith megfordult és futni kezdett hátrafelé. De alig néhány lépést tettek, amikor hirtelen férfiak és nők tömege özönlött eléjük a hajó belsejéből. Valószínűleg mind fedélközi utasok voltak.

Ebben a pillanatban a karmester, Hartley megkopogtatta a hegedűjét. A vidám ragtime abbamaradt, és az "Ősz", az episzkopális egyház himnusza csendült fel, eláradva az éjszakában, messze a víz fölött.

A csónakokban a nők megilletődve hallgatták. A messzeségben felcsendült zenében volt valami szívbe markoló. De aki közvetlen közelből hallgatta, az egészen mással volt elfoglalva; ezek a szerencsétlenek nem is figyeltek rá. Túlságosan sok minden történt egyszerre.

– Ó, mentsen meg! Mentsen meg! – könyörgött egy nő Peter Dalynak, a londoni Haes és Fiai limai képviselőjének, aki bénultan nézte a lába előtt hullámzó vizet a pallókon.

– Drága asszonyom – válaszolta Daly –, meneküljön, ahogy tud. Most már csak az Isten segíthet magán.

De a nő tovább könyörgött, hogy segítsen neki az ugrásnál, és Daly belátta, hogy nem hagyhatja cserben. Karjánál fogva átsegítette a korláton. Amikor ő

következett volna, hatalmas hullám söpört végig a csónakfedélzeten és Dalyt lesodorta a hajóról.

A tenger tajtékozott és örvénylett Brown steward lába körül, miközben a makacs ember verejtékezve ráncigálta az A csónakot a fedélzet széléig. Ekkor jött rá, hogy nem is kell tovább kínlódnia – a csónak máris vízen van. Beleugrott, elvágta a kötelet a csónak farán, odakiáltott valakinek, hogy szabadítsa ki a jármű orrát, a következő pillanatban már kisodorta a tengerre ugyanaz a hullám, amely Péter Dalyt söpörte le a fedélzetről.

A *Titanic* orra egyre mélyebben süllyedt a vízbe, a tat pedig gyorsan emelkedett. És mintha már siklott is volna a szörnyű mélység felé. Ez a mozgás verte azt a hullámot, amely Dalyt, Brownt és ki tudja még, hány száz embert sodort magával, miközben végigsöpört az óriáson, a tat felé.

Lightoller a tiszti kabinsor tetejéről figyelte a hullámokat. Látta, miként hátrál előle a tömeg a fedélzeten. A mozgékonyabbak elfutottak előle, a lassúbb mozgásúakat utolérte és elnyelte. Lightoller agyán átvillant, hogy az a menedék, ahol bénultan áll, csak meghosszabbítja a szenvedést. Megfordult, majd arccal a hajó orra felé beleugrott a tengerbe. Amikor felbukkant, pontosan maga előtt látta az árbockosarat – egy vonalban a víz színével. Vak ösztön vezette, amikor az árbockosár felé kezdett úszni, hogy ott keressen menedéket.

Majd váltott az agya, és ekkor kétségbeesett lendülettel próbált elúszni a hajótól. De az első kémény szellőzőnyílásaiba zúduló víz mintegy visszaszívta, csak egy légakna dróthálózatában tudott megkapaszkodni. Imádkozott, hogy kibírja a súlyát. Aztán átvillant az agyán, meddig bírhatja majd a víz alatt, a rácsozathoz szögezve.

Sohasem tudta meg a választ. Forró léghullám tört fel valahonnan a mélyből, s a szellőzőkön sivítva kiáramló nyers erő a felszínre dobta. Levegő után kapkodva, végre elevickélt onnan.

Harold Bride sem vesztette el a fejét. Amikor a hullám elsöpört mellette, az összecsukható B csónak evezővilláját ragadta meg. A jármű fenékkel felfelé hevert a fedélzeten, az első kémény mellett. A hullám egyszerre mosta el a dióhéjat, Bride-ot és sok társát; már a tengeren libegett a felborult csónak, de Bride alászorult.

Gracie ezredes nem ismerte ilyen jól a tenger szeszélyeit. Ő ottmaradt a tömegben, és csak akkor ugrott, amikor a hullám odaért – mintha csak odahaza, Newportban fürödne. Amikor feldobta a hullám, elkapta a tiszti kabin tetejére vezető vaslépcső alsó fokát. Fellökte magát, és most hason feküdt, közvetlenül a második kémény aljában.

Mielőtt fel tudott volna tápászkodni, a tető fölött is átcsapott a víz. Gracie megdöbbenve tapasztalta, hogy körben sodorja egy örvény. Megpróbált a

korlátba kapaszkodni, de mivel a hajótest gyorsan csúszott a víz alá, eszébe villant: – az óriás magával ragadja a mélybe. Egy erős rúgással kiszabadította magát, és elúszott a hajótól, jó mélyen a víz alatt.

John Collins, a konyhaséf még ennyit sem tudott tenni: egy gyermeket tartott a karjai között, öt végtelennek tűnő percen át egy stewarddal együtt küzdött egy fedélközi nő életéért, aki két apró gyermeket tartott a karjában. Előbb azt hallották, hogy a bal oldalon még van egy csónak. Odarohantak, de ott meg azt ajánlották, menjenek a jobb oldalra. Amikor odaértek, valaki azt mondta, a legtöbb esélyük még a hajó farában lenne. Rémülten és tanácstalanul torpantak meg – Collins magához ölelte az egyik gyermeket –, amikor elsöpörte őket a hullám a hajóról. Többé nem látta társát, a gyermeket is elragadta kezei közül a tenger.

Jack Thayer és Milton Long is látta, hogy jön a hullám. Ott álltak a jobb oldali korlátnál, szemben a második kéménnyel. Megpróbálták kikerülni a tat felé futó tömeget. Ahelyett, hogy magasabb pontra másztak volna, úgy érezték: itt az ideje, hogy vízbe ugorjának és elússzanak. Kezet ráztak és szerencsét kívántak egymásnak. Long átvetette lábát a korláton, Thayer lovaglóülésben gombolgatni kezdte felsőkabátját. Long még mindig fogta a korlátot és a hajó oldalán lógva felnézett Thayerre: – Jössz, fiú?

– Csak menj, mindjárt megyek én is – nyugtatta meg Thayer.

Long lecsúszott, arccal a hajótestnek. Tíz másodperccel később Thayer másik lábát is átvetette a korláton; most arccal kifelé ült. Tíz láb magasan lehetett alatta a víz. Most elrugaszkodott és olyan messzire ugrott, amennyire csak tudott.

A kétféle megoldás közül Thayeré vált be.

A hullám nem érte el Olaus Abelsethet. Ő a negyedik kéménynél állt, túlságosan hátul. A hajónak ez a része nem került víz alá, hanem egyre magasabbra tornyosult.

Ahogyan a hajótat félelmetesen fölemelkedett, Abelseth recsegést-ropogást hallott, tompa zuhanások sorozatát, üvegcserepek ropogását, a zörögve lecsúszó nyugágyak zaját.

A fedélzet olyan meredeken megdőlt, hogy már nem lehetett rajta megállni. Mindenki elesett és Abelseth látta, amint társai sorra zuhannak a tengerbe. Abelseth és rokonai görcsösen kapaszkodtak az egyik daruról lelógó kötélbe.

– Okosabb lesz leugrani, mert a víz beszippant minket – sürgette a sógora.

– Nem – felelte Abelseth. – Még ne ugorjunk. Úgysem tehetünk sokat, maradjunk így, amíg lehet.

– De ugornunk kell! – kiáltotta újra a sógora. Abelseth továbbra is ellenkezett.

– Nem, még nem!

Percekkel később, amikor a víz már csak öt lábnyira volt tőlük, a három férfi egymás kezét fogva a vízbe ugrott. Köpködve értek a felszínre. Abelseth valami kötélbe bonyolódott. El kellett eresztenie a sógora kezét, hogy kiszabadítsa magát; unokatestvérét meg a sógorát ekkor elsodorta a víz. A norvég most úszni kezdett, de azt mondta magában: – Végem van.

A kötelek, nyugágyak, deszkák és a vadul örvénylő víz forgatagában senki sem tudta, mi történt társaival. A csónakokból látni lehetett, hogyan kapaszkodnak, mint megannyi méhraj: kiugrókon, csigákon, szellőzőnyílásokon, amint a hajó tatja a magasba emelkedik. Közvetlen közelről alig lehetett látni, mi történik, bár – akármilyen hihetetlen – még ekkor is égtek a lámpák, sejtelmes fényt árasztva.

Későbbi történetek szerint Archie Butt, Taft elnök adjutánsa hősi módon halt meg – bár mindegyik variáció szerint másként. Egy újságcikk szerint Miss Marie Young, Teddy Roosevelt, a volt elnök gyermekeinek zenetanára hallotta, amint az ezredes érces hangon kiáltja. – Isten vele, Miss Young, szóljon rólam az otthoniaknak! – De ugyanez az újságcikk azt állította a sasszemű Miss Youngról, hogy már egy órával az összeütközés előtt látta a jéghegyet…

Egy Mrs. B. Henry Harrisnek tulajdonított interjú szerint Archie Butt szilárdan állt, akár egy oszlop, öklét használta, amikor a hölgyeket a mentőcsónakokhoz tóduló gyáva férfiak ellen kellett védelmeznie. De Lightoller, Gracie és a többiek, akit a csónakoknál dolgoztak, egész este nem is látták Butt ezredest. Mrs. Walter Douglas emlékezései szerint 1 óra 45-kor Butt a 2-es csónaknál állt, szerényen félrehúzódva.

Ugyanilyen ellentmondó történetek keringenek a multimilliomos John Jacob Astorról. August H. Weikman, egy német borbély meghatóan mondta el a milliomos utolsó perceit. Olyan semmitmondó csevegés ez, amilyent valóban a borbélyszékben hallani, de talán még annál is banálisabb: – Megkérdeztem tőle, hajlandó-e kezet fogni velem. Erre Mr Astor így felelt: "Örömmel." – Csakhogy Weikman azt állította, hogy ő 1 óra 50 perckor hagyta el a hajót, vagyis fél órával azelőtt, hogy a hajó elsüllyedt volna Astorral és sok száz társával együtt.

Butt és Astor halálát kapcsolja össze az a beszámoló, amelyet Washington Dodge San Franciscó-i bírónak tulajdonítanak. – Együtt süllyedtek el, egymás mellett állva a hídon. Világosan láttam őket – mondta később Dodge a riportereknek. Csakhogy Dodge a katasztrófa e végső pillanatában a 13-as csónakban tartózkodott, fél mérföldnyire a hajótól!

Azt sem tudja senki bizonyosan, mi történt Smith kapitánnyal. Később azt állították, hogy főbe lőtte magát, de erre semmi bizonyíték sincs. A vég előtt Edward Brown pincér látni vélte őt a hídon, ott sétált, még mindig kezében

tartva szócsövét. Egy perccel később Hemming rakodó végigment a hídon, de üres volt. Miután a *Titanic* elsüllyedt, Harry Senior fűtő a vízben látta; szerinte a kapitány egy apró gyermeket tartott a karjában. Ha összerakjuk a részletek mozaikjait, ez a vég jobban megfelel a harcos emberről alkotott képünknek, mint az öngyilkosság.

Akár látták, akár nem, ismert emberek és névtelenek egyetlen halomban zuhantak egymásra, amikor a hajó orra egyre melyebbre süllyedt, vége pedig toronymagasra emelkedett. Az "Ősz" dallamát mintha elvágták volna, amint a zenészek is lezuhantak hangszereikkel. A lámpák kialudtak, újra fellobbantak hogy aztán végleg sötétségbe boruljanak. Egyetlen karbidlámpa égett még a magasban, a hátsó árboc csúcsán. Tompa zuhanások és üvegcsörömpölés nyomott el minden más zörejt. Hosszú, mély dübörgést hallottak a fültanúk is mert minden mozdítható tárgy elszabadult a helyéről.

Sohasem süllyedt el még az óceánon ennyi minden: huszonkilenc kazán, a "Rubáját" drágakővel kirakott példánya, 800 láda dióbél, 15 000 üveg sör, hatalmas horgonyláncok (minden egyes szem 175 fontot nyomott), harminc láda golf- és teniszütő, a Spalding-sportkereskedés címére, Eleanor Widener kelengyéje, sok-sok tonna szén, Peuchen őrnagy fémdoboza, 30 000 friss tojás, cserepes pálmák százai, öt nagy zongora, a B 38-as kabinban egy óra a kandallón, rengeteg tömör ezüst evőeszköz.

S a dübörgés egyre erősebb lett – leomlottak a virágállványok, repültek az örökzöld növények és a nádszékek a Café Parisienben, a fedélzeti társasjátékok korongjai és ütői, az ötven mellékállomást kapcsoló telefonközpont, két dugattyús hajtómű, a forradalmian új alacsony nyomásos turbina, nyolc tucat teniszlabda, R. F. Downey & Co. részére, egy láda porcelán a híres New York-i Tiffany-nek, egy láda kesztyű Marshall Field számára, a csodálatos fagylaltgép a G fedélzeten, Billy Carter új francia Renault-ja, Ryersonék tizenhat hajóbőröndje, amelyeket pedig olyan gonddal csomagolt be szobalányuk, Victorine.

És most, amint még meredekebben billent a hajóóriás, az elülső kémény leomlott. A hajó jobb oldalán zuhant a vízbe, szikraáradatot okádva, és a zuhanás döreje még ezt az általános hangzavart is túldübörögte. Walter Hurst segédgépészt, aki az örvénylő tengerben vergődött, félig megvakította a koromzuhatag. De ő legalább megmenekült; sok embert, aki a vízben küszködött, agyonzúzott a több tonnás leomló acéltömeg. Ugyanez a katasztrófa áldásnak bizonyult Lightoller, Bride és mások számára, akik a felborult B csónakba kapaszkodtak. A kémény ugyanis éppen a csónak mellé zuhant és mint könnyű dugót, harminc yardnyira taszította a csónakot a süllyedő, sodródó hajótesttől.

A *Titanic* most teljesen függőlegesen állt. A hátulról számított harmadik kéménytől kezdve a hajótest egyenesen az égnek meredt, három hajtócsavarja, melyekről alázuhogott a víz, a sötétben is fémesen csillogott. Lady Duff Gordon szerint most olyannak tűnt a gigász, mint egy hatalmas fekete ujj, amely az ég felé mutat. Harold Bride hasonlata szerint viszont olyan volt, mint egy éppen víz alá bukó óriási kacsa.

A csónakban ülők alig hittek a szemüknek Két órája figyelték a küzdelmet, mégis reménykedtek még pedig a *Titanic* mind lejjebb süllyedt. Amikor a víz elérte a pirosan-zölden világító jelzőlámpákat, már tudniuk kellett, hogy közel a vég – de senki sem álmodta, hogy így megy végbe, ez a nem is földi dübörgés, a vízből kilencvenfokos szögben égnek meredő fekete hajótest, a karácsonyi lapok fényes csillagaihoz hasonló idilli panorámával a háttérben

Voltak, akik nem tudtak odanézni. A C csónakban Bruce Ismay, a White Star elnöke mélyen evezője fölé görnyedt; nem tudta elviselni a látványt, hogyan süllyed el a hajó. Az 1-es csónakban C. E. Stengel is hátat fordított: – Nem tudok odanézni – suttogta. A 4-esben Elizabeth Eustis kezébe temette az arcát.

Két perc vánszorgott el ólomlábaikon, mire elült a lárma, és a *Titanic* tatja kissé visszabillent. Azután lassan merülni kezdett, meredeken megdőlve. Ahogyan lefelé merült, mintha közben meggyorsult volna a süllyedés. S amikor a tengervíz összecsapott a tatról kiálló zászlórúd fölött, már olyan sebesen szállt lefelé, hogy szinte hasította a vizet; helyén vadul csobogott a tenger.

– Vége, nem látjuk többé – sóhajtotta valaki Lee őrszem mellett a 13-as csónakban. – Elsüllyedt! – hallotta Mrs. Ada Clark egy férfi kiáltását a 3-asban, de a nő annyira reszketett a hidegtől, hogy nemigen figyelt oda. A legtöbb nő ugyanígy volt; csak ültek kábultan, minden érzelemnyilvánítás nélkül. Az 5-ösben Pitman harmadik tiszt a zsebórájára pillantott és megjegyezte: – Az idő két óra húsz perc.

Tíz mérfölddel távolabb, a *Californian* hídján Stone második tiszt és Gibson hajósinas azt figyelte, hogyan tűnik el lassan a különös hajó. Amíg csak őrt álltak, olyan különösnek tűnt a látvány – ahogyan fellőtte rakétáit, az a mód, ahogy lebegett a vízen. Gibson megjegyezte: képtelenség, hogy rakétákat csak amúgy tréfából lőjenek ki. Stone helyeslően bólintott: – Egy hajó nem lő fel rakétákat a tengeren ok nélkül.

Két óra tájban az idegen hajó fényei már éppen csak derengtek a látóhatáron, és a két férfi azt hitte, talán elindult ellenkező irányban. – Szólj a kapitánynak – parancsolta Stone –, mondd meg neki, hogy az ismeretlen hajó délnyugati irányban távozik és összesen nyolc rakétát lőtt fel.

Gibson leszaladt a térképszobába és átadta az üzenetet Lord kapitánynak, aki álmosan nézett fel rá a fekhelyéről: – Csupa fehér rakéta volt? – kérdezte.

Gibson igennel válaszolt, mire Lord megkérdezte, mennyi az idő. Gibson közölte, hogy amikor lejött, a kormányfülke órája 2 óra 5 percet mutatott. Lord a másik oldalára fordult, Gibson pedig visszament a hídra.

2 óra 20 perckor Stone megállapította, hogy a hajó végképp eltűnt. 2 óra 40 perckor pedig úgy döntött, hogy ezt neki kell a kapitánnyal közölnie. A beszélőcsövön szólt le, majd tovább őrködött az éjszakai csendben.

## *"Hát odalett a gyönyörű hálóinge!"*

Amint a tenger hullámai összecsaptak a *Titanic* felett. Lady Cosmo Duff Gordon az 1-es csónakban odaszólt titkárnőjének, Miss Francatellinek: – Hát odalett a gyönyörű hálóinge!

Sakkal több pusztult el azon az áprilisi éjszakán, mint Miss Francatelli hálóinge. Nemcsak a világ legnagyobb óceánjárója, rakományostól, hanem 1502 emberélet is elveszett.

Soha többé nem engedtek hajót a jégzónába úgy, hogy figyelmen kívül hagyhassa a vészjelzéseket, pusztán azért, mert bízik néhány ezer tonna szegecselt acélban. Ettől az éjszakától fogva az Atlanti-óceánt járók komolyan veszik az úszójégveszélyt, megadják pozíciójukat, s elkerülik a veszélyes zónákat vagy lassítanak. Ettől az éjszakától fogva senki sem hisz "el nem süllyeszthető" hajóban.

A jéghegyek sem sodródnak többé úgy, hogy senki sem figyeli útjukat. Miután a *Titanic* elsüllyedt, az amerikai és a brit kormány Nemzetközi Jégőrséget alapított; a mai napig parti őrhajók figyelik és kísérik az elszabadult jéghegyeket, amelyek a hajók útjába sodródhatnak. A téli átkelés útvonalát sokkal délebbre jelölték ki; ez is különleges elővigyázatosság.

Az utasszállító óceánjárók azóta nem közlekedhetnek részleges rádiószolgálattal. Minden utasszállító hajón huszonnégy órás szolgálatot tartanak. Sohasem fordulhat többé elő, hogy a világ visszafojtsa a lélegzetét, amíg egy Cyril Evans nevű rádiós, alig tíz mérföldnyire onnan, békésen alszik, mert letelt a szolgálata.

Ez volt az utolsó alkalom, amikor egy óceán járót kellő számú mentőcsónak nélkül engedtek elindulni. A 46 328 tonnás *Titanic* ugyanis elavult biztonsági szabályzatnak megfelelően futott ki Southamptonból első – és utolsó – útjára. Képtelen előírás határozta meg a mentőcsónakok számát: minden 10 000 tonnán felüli brit hajó köteles tizenhat mentőcsónakot szállítani, összesen 5000 köbláb befogadóképességgel, ezen felül a

mentőcsónakok befogadóképességének hetvenöt százalékát kitevő mentőpadot és egyéb alkalmatosságot.

A *Titanic* esetében tehát az előírt befogadóképesség 9625 köblábat tett ki. Ez azt jelentette, hogy a White Star Line csak 962 ember számára volt köteles mentőcsónakot biztosítani. Valójában 1178 személy számára volt férőhely; később a White Star Line illetékesei panaszkodtak is, hogy senki sem méltányolta ezt a gondosságot. Az igazság viszont az, hogy a 2207 főnyi utas és legénység mindössze 57 százalékáról gondoskodtak. Ettől kezdve a szabályok és előírások valóban egyszerűek: mentőcsónak mindenkinek.

Ez egyúttal az osztálymegkülönböztetések végét is jelentette a csónakok megtöltésénél. Jóllehet a White Star Line tagadta, hogy diszkriminációt alkalmazott volna – a vizsgálat során ilyen bizonyíték nem is került szóba –, mégis döntő bizonyíték van arra, hogy a fedélköz járt a legrosszabbul. Daniel Buckleyt például nem engedték be az első osztályra, Olaus Abelseth norvég tengerész a hátsó fedélzetről menekült meg, amikor már az utolsó csónak is elevezett, Hart stewardnak sikerült ugyan asszonyok két kis csoportját fölvezetnie a felső fedélzetre – csakhogy több száz odalent maradt. A fedélközi utasok a daru mentén másztak fel a mélyített hátsó fedélzetről, mások létrákon menekültek az elülső mélyített fedélzetről.

Aztán ott voltak azok a szerencsétlenek, akiket Gracie ezredes, Lightoller és mások is láttak, amikor lentről özönlöttek elő, röviddel a vég előtt. *Grade* addig azt hitte, minden nő elhagyta már a hajót; hiszen olyan nehéz volt elegendő nőt találni, amikor az utolsó csónakokba beszállították a menekülőket. Döbbenetes látvány volt – mesélte később az ezredes, amikor hirtelen előbukkant ez a tömeg. Statisztikai adataink vannak rá, kik voltak szegények – a *Titanic* veszteséglistája szerint négy nő pusztult el 143 első osztályú utas közül (három saját akaratából választotta a halált), 93 másodosztályú nőutas közül tizenöt vesztette életét, 179 harmadosztályú nőutas közül viszont nyolcvanegy!

Nem is beszélve a gyermekekről. Lorraine Allison kivételével minden első- és másodosztályon utazó gyerek megmenekült, a 76 fedélközi gyermek közül azonban mindössze huszonhárom.

A fedélköziek közül senkinek sem voltak lovagjai, mint az előkelő hölgyeknek, és ha mégis, nekik nem volt lehetőségük, hogy "lovagiasan" viselkedjenek.

Jobb volt a helyzet a másodosztályon, bár itt sem ideális: Lawrence Beesley hallotta, amint egy tiszt megállított két másodosztályú nőutast, amikor át akartak menni az első osztályra: – Átmehetünk erre a csónakokhoz? – kérdezte az egyik.

– Nem, asszonyom: az önök csónakjai lenn vannak az önök fedélzetén.

Az igazság kedvéért szögezzük le: a White Star Line-nál ezek a megkülönböztetések nem valamilyen alantas elvből eredtek; a fő ok az volt, hogy semmiféle elvet nem tartottak szem előtt. Bizonyos átjárókat a matrózok elzártak a csónakfedélzet felé; máshol kinyitották az ajtókat, de nem szóltak róla senkinek; volt rá eset, hogy a legénység tagjai jó szándékkal igyekeztek a fedélközieket felvezetni, többnyire mégis sorsára hagyták a harmadosztályt: boldoguljon, ahogyan tud. Voltak élelmes emberek, akik felfogták a veszélyt, de a legtöbb fedélközi gyámoltalanul bolyongott ide-oda a mélyben – megfeledkeztek róluk, semmibe vették, sorsukra hagyták őket.

Ha a White Star Line-t közömbösséggel vádoljuk, mindenki mást is ezzel vádolhatunk. Senkit sem érdekelt a harmadosztály – sem a sajtót, sem a hivatalos vizsgáló bizottságot, magukat a harmadosztályú utasokat sem.

Amikor a *Titanic* ügyét kivizsgálták, alig akadt riporter, aki a harmadosztályú utasokkal interjút készített volna. A New York-i *Times* joggal volt büszke rá, milyen pompás beszámolókat közölt a katasztrófáról. Mégis, az a híres szám, amely a *Carpathia* New York-i érkezéséről tudósított, mindössze két interjút közölt fedélközi utasokkal. És ez megfelelt a New York-i *Herald* "arányának"; a negyvenhárom megkérdezett utas közül itt is csak kettő volt fedélközi szegény kivándorló.

Ezek az utasok talán nem mondtak olyan szenzációs dolgokat a riportereknek, mint például Lady Cosmo Duff Gordon, aki az egyik New York-i újság szerint így emlékezett: "Utoljára még hallottam egy férfihangot, amint így kiált: »Istenem, Istenem!«" Valóban, ez aztán a csattanós történet! A végzetes éjszakán ugyan érvényesült a lovagiasság régi elve: előbb a nők és a gyermekek, a harmadosztályon valahogy mégis nagyobbnak bizonyult a gyermekek veszteségi aránya, mint az első osztályú – *férfiaké.* Ezt az ellentmondást a mai sajtó nem merné elkendőzni, míg az akkori sajtó megtette.

Az amerikai Kongresszus sem sokat törődött a harmadosztállyal. Smith szenátor tagja volt a *Titanic*-vizsgáló bizottságnak, és figyelme mindenre kiterjedt, még azt is megkérdezte, miből áll egy jéghegy (– Jégből – magyarázta türelmesen és tömören Lowe ötödik tiszt), de a fedélköznek alig szentelt figyelmet. A kongresszusi vizsgáló bizottság megidézett tanúi között csak három harmadosztályú utas volt. Ezek közül ugyan kettő azt állította, hogy nem engedték be őket a csónakfedélzetre, de a törvényhozók ezt szó nélkül hagyták. A tanúvallomásokból nem tűnik ki, mintha szántszándékkal elhallgattak volna valamit – csupán az nyilvánvaló, hogy ez a kérdés senkit sem érdekelt.

A brit vizsgáló bizottság nemhogy elmarasztalta volna az illetékeseket, hanem még dicsérő szavakra is futotta energiájából – a jegyzőkönyv számára.

W. D. Harbinson, aki hivatalból képviselte a harmadosztály érdekeit, kijelentette, hogy nem tapasztalt osztálymegkülönböztetést ügyfeleivel szemben. Lord Mersey jelentése pedig tisztázta a hajóstársaságot. Ugyanakkor egyetlen harmadosztályú utas sem tanúskodhatott, jóllehet az egyetlen életben maradt fedélközi szobapincér elmondta a bizottság előtt, hogy a férfiutasokat egészen 1 óra 15 percig nem engedték fel odalentről.

De maguk a harmadosztályú utasok is közömbösek voltak. Mintha úgy fogták volna fel helyzetüket, hogy az osztálymegkülönböztetés – természetes. Olaus Abelseth, a norvég kivándorló például elismerte, hogy a csónakfedélzet használata az első és másodosztályú utasok előjoga – akkor is, ha a hajó süllyedőben van. Abelseth szinte elégedettnek látszott, hogy egyáltalában megtűrték a felső fedélzeteken.

Új kor hajnalodott – az emlékezetes éjszaka óta az utasok nem viselik többé sorsukat ilyen filozofikusán.

És a másik véglet: ez volt az utolsó eset, amikor az első osztály privilegizált helyzetét senki sem vonta kétségbe. Négy évvel a *Titanic* pusztulása előtt, 1908-ban, amikor a White Star Line *Republic* nevű hajója elsüllyedt, Sealby kapitány ezzel bocsátotta útjukra a mentőcsónakokba szálló utasokat: – Ne feledjék! Előbb a nők és a gyermekek, azután az első osztály, végül a többiek. – A *Titanicon* nem érvényesült ugyan ilyen elv, de a közvéleményben még mindig így élt, ezért a sajtó eleinte nem bírálta az első osztályú utasokat, miként kellett volna viselkedniük. Sőt, amikor például felröppent a hír, hogy Ismay megmenekült, a New York-i *Sun* gyorsan kijelentette: – Ismay kivételes lovagiassággal viselkedett… Senki sem tudja, hogyan került a csónakba Mr. Ismay; valószínűleg személyesen akarta előadni a tényállást a vállalatának.

Soha többé nem volt ilyen előnyös helyzete az első osztálynak. Mi több, az igazság az, hogy szinte azonnal a másik irányban lengett ki az inga. Ismay napokon belül pellengérre került; egy év sem tellett el és az egyik híres megmenekült nőutas pusztán azért vált el a férjétől, mert a férfi – életben maradt.

Mennyivel könnyebb volt a régi világban! Mert a *Titanic* tragédiája volt a gazdagok társadalmának utolsó olyan "fellépése", amikor a közvélemény még feltekintett rá. 1912-ben éppen csak megszületett a mozi, nem volt rádió, nem voltak televíziós sztárok, a híres sportemberek is kívül estek az általános érdeklődésen. A millióknak még igazán imponáltak a prominens emberek, még imponált a "felső tízezer"; valami kis rész a tömegek atomjainak is jutott így abból a ragyogásból, amely felderíti az élet szürkeségét – legalábbis így érezték az atomok.

A sajtó persze csak szította ezt az előítéletet. Amikor a *Titanic* útnak indult, a New York-i *Times* első oldalon közölte a prominens – és nem a híres! – utasok névsorát. Miután a hajó elsüllyedt, a New York-i *American* április 16-án szinte egész aznapi vezércikkét John Jacob Astor személyének szentelte, mintegy odavetve végül, hogy Astoron kívül azért még 1800 utas pusztult el nyomorúságosán.

Hasonló modorban foglalkozott az esettel április 18-án a New York-i *Sun,* amely "életbiztosítási szemszögből" tárgyalta a tragédiát: "mennyit értek" az utasok. A cikk főként Mrs. Widener elveszett igazgyöngyeivel foglalkozott.

Soha többé nem foglalkoztatta ilyen mértékben az embereket a vagyon. Az is igaz, hogy soha többé nem volt a gazdagság és a pazarlás ilyen hivalkodó. John Jacob Astor például szemrebbenés nélkül 800 dollárt fizetett ki egy árusnak a *Titanic* fedélzetén valami csipkemellényért, amikor a hajó rövid időre kikötött Queenstownban. Ryersonék egészen természetesnek találták, hogy tizenhat hajóbőrönddel utazzanak. Az első osztályon utazó 190 család huszonhárom komornát, nyolc inast, számos nevelőnőt és dajkát vitt magával – holott stewardok és stewardessek száza leste minden mozdulatukat. Ennek a szolgahadnak a C fedélzeten külön szalonja volt, nehogy valaki olyan zavaró helyzetbe kerüljön, hogy csevegni kezd egy jóképű külföldi férfival, akiről végül kiderül, hogy Henry Sleeper Harper egyiptomi szolgája.

Vagy nézzük csak a túlélők New York-i bevonulását. Mrs. Astort két autó várta, két orvossal, egy képesített ápolónővel, egy titkárral és Vincent Astorral. Mrs. George Widenerre nem autó várt, hanem különvonat; egy privát Pullman-kocsival és a mozdonnyal, de "ballasztként" még egy üres vagont csatoltak hozzá. Mrs. Charles Hayst is különvonat várta, amely két magánvagonból és két hálókocsiból állt.

Ez a fogadtatás méltó is volt olyan emberekhez, akik 4350 dollárt – 870 font sterlinget – tudtak kiadni egy luxuslakosztályért (ne feledjük, 1912-es dollárárfolyamon!). Az első osztályú luxuslakosztályokhoz még külön sétafedélzet is tartozott, amelyért külön negyven dollárt számítottak fel naponként, a hatnapos úton.

Ezt az életformát, persze, nem mindenki engedhette meg magának; Harold Bride, a helyettes rádiókezelő például nem, ő ugyanis csak húsz dollárt keresett havonta, vagyis egy ilyen első osztályú kéjutazás tizennyolc évi jövedelmét emésztette volna fel. Azok tehát, akik viszont megengedhették maguknak a fejenkénti 4350 dollárt, rendkívül szorosan összefonódott csoportot alkottak.

Az Edward-kori gazdagoknak ebben a mikrovilágában bámulatosan intim beltenyészet uralkodott. Szemük sem rebbent a csodálkozástól, amikor egymásba botlottak, akár az egyiptomi piramisoknál, akár Cowesban, a

regattán, vagy Baden-Baden ivókútjainál. Szinte egy időben támadt ugyanaz az ötletük, az egyik ilyen ötlet pedig az volt, hogy ott legyenek a világ legnagyobb hajójának első útján.

Ilyenformán a *Titanic* első útja inkább társadalmi összejövetelnek számított, mint hajóútnak. A "csoport" éppen olyan jól ismerte a "személyzetet", mint egymást. Az volt a szokás, hogy az atlanti átkelést inkább a kapitány személye, semmint a hajó döntötte el, vagyis Smith is a "személyzet" tagja volt. A kapitánynak olyan széles ismeretségi köre volt, hogy valósággal nélkülözhetetlennek tartották a vén tengeri medvét a White Star Line berkeiben. A kapitány ezt a bizalmat apró szívességekkel és kiváltságokkal viszonozta. Azon a végzetes estén John Jacob Astor magától Smith kapitánytól tudta meg a rossz hírt, mielőtt kitört a pánik és mások is megtudták.

Maguk a stewardok és a pincérek is közeli kapcsolatban álltak a csoporttal. Gyakran kiszolgálták már ugyanazokat az utasokat. Tudták, mit kívánnak, mit és hogyan szeretnek. Samuel Etches steward minden áldott este bement az A 36-os lakosztályba, hogy előkészítse a hajótervező Thomas Andrews frakkját, úgy, ahogyan "az úr kedveli", majd pontosan 6 óra 45 perckor visszatért, hogy segítsen Mr. Andrewsnak öltözködni. És így volt ez az egész hajón.

Amikor a *Titanic* süllyedni kezdett, Etches szobapincér szinte ráerőszakolta Mr. Guggenheimre a meleg szvettert. Crawford befűzte Mr. Stewart cipőjét. Dodd másodszobapincér közölte John B. Thayerrel, hogy felesége még a hajón van, pedig a férfi azt hitte, hogy már régen elment. A ragaszkodásnak ez a szelleme vezette Ray pincért, hogy Washington Dodge-ot fizikai erőszakkal belökje a 13-as csónakba, ő beszélte rá Dodge-ékat, hogy a *Titanic*on utazzanak, most tehát úgy érezte, segítenie kell. Voltak tehát urak – és voltak szolgák, igazi szimbiózisban.

A *Titanic* részben lehúzta a függönyt az ilyen hivalkodó életmód előtt. Soha többé nem éltek így. Először jött a háború, aztán a forradalmak, végül a jövedelmi adó, semmi sem volt többé ugyanolyan, mint a "régi szép világban".

Ezzel az elveszett világgal együtt halványultak el egynémely előítéletek is – különösen az a gyakran és hangosan ismételt meggyőződés, hogy az angolszász a legbátrabb "faj" a világon, noha az életben maradottak esküdni mertek volna, hogy a mentőcsónakokban felbukkanó fedélköziek egy szálig "kínaiak" vagy "japánok"; aki beugrott a tengerbe a fedélzetről, az mind "örmény", "francia" vagy "olasz" volt.

Crowe Steward így nyilatkozott az amerikai vizsgáló bizottság előtt: – Különféle utasok, valószínűleg olaszok, vagy más idegen nemzetiségűek, tehát nem angolok vagy amerikaiak, megrohanták a csónakokat. – Persze Crowe nem hallotta beszélni ezeket az "alja embereket", így nemigen tudhatta,

milyen nemzetiségűek. A vizsgálat során olyan furcsa dolgok hangzottak el, hogy a washingtoni olasz követ elégtételt követelt és kapott Lowe ötödik tiszttől, amiért az "olasz" szót, mint a "gyávaság" szinonimáját használta.

Ha ez volt az előítélet, akkor a fonákja is érvényes volt: az angolszász "vérből" származó nem vetemedhet aljasságra. Amikor Bride elmondta, hogy az a fűtő el akarta lopni Phillips mentőmellényét, néhány újság négert csinált az ismeretlen tolvajból, pusztán a "nagyobb hatás" kedvéért. Persze, azért sajnálták is a tengerbe veszett kivándorlókat. Egy szalagcím ezt rikoltotta: "Hasznos bevándorlók pusztulása." A New York-i *Sun* pedig kijelentette: "A többiekkel együtt 73 finn is elpusztult, akik hasznára válhattak volna az országnak."

Mindezen túl, a *Titanic* a XIX. századi polgári önbizalom végét is jelentette. Mindaddig hitték az emberek, hogy övék a változatlan, rendezett, civilizált élet kulcsa. Helyi háborúktól eltekintve, a nyugati világ száz éve békében élt. Száz év óta a technika állandóan fejlődött, s e műszaki fejlődés koronája volt az óceánon a *Titanic,* amelyről azt tartották, maga az Úristen sem tudná elsüllyeszteni. Visszatekintve úgy tűnik, mégis túlzott volt ez a bizakodás, de abban az időben minden önmagát műveltnek tartó ember úgy érezte: a technika mindenre képes.

A *Titanic* katasztrófája felrázta őket. Soha többé nem bízhattak annyira vakon önmagukban. Főként a technika eredményeiben nem, mert a tragédia szörnyű sebet ütött a tervezők önbizalmán, íme, az "elsüllyeszthetetlen" óceánjáró – a hajóépítés addigi legnagyobb teljesítménye – elsüllyed az első útján.

De ennél is többről volt szó. Ha ez a "felsőbbrendű" alkotás ennyire sebezhetőnek bizonyult, milyen lehet a többi?

Ha a gazdagság ilyen keveset jelentett ezen a hideg áprilisi éjszakán, miért lenne annyira fontos az év többi napján? Papok százai prédikálták: a *Titanic* esete kiváló lecke arra, hogy kijózanítsa az önelégült embereket: lám, itt a büntetés megátalkodott anyagelvűségük miatt. Ha lecke volt, hatott is. Azóta senki sem hisz – feltétlenül.

Az elvesztett illúziók küszöbönálló sorozata és a *Titanic* tragédiája között ugyan nem volt összefüggés, mégis ez volt az első megrázkódtatás. A *Titanic* előtt minden olyan nyugalmas volt – a felső tízezer szemszögéből. Utána minden zűrzavaros lett… A nemzetközi gazdagok, a "jet set" tagjai ma is megvannak, de elődeik számára a *Titanic* jelentette a régi idők végét és egy új, nyugtalan kor kezdetét.

De ilyen gondolatokra nem volt idő 1912. április 15-én, hétfőn, hajnali 2 óra 20 perckor. A *Titanic* hullámsírja fölött vékony, füstös pára lebegett, elhomályosítva a kristálytiszta éjszakát. A víz tükrén a ládák, nyugágyak,

deszkák, falpillérek törmeléke libegett, mindenféle kacat, amely valahonnan a mélyből tört a felszínre, és most könnyű dugó módjára örvénylett a vízben.

Úszók százai kapálóztak a vízben, roncsokba és egymásba kapaszkodva. Edward Brown hajópincér, aki maga is levegőért kapkodott, egyszerre azt érezte, hogy egy férfi a ruhájába kapaszkodik. Olaus Abelseth nyakába is belecsimpaszkodott egy férfi. Valahogy lerázta magáról és köpködve ordította: – Engedjen el! – De a férfi újból megragadta, a norvégnek pedig csak erőteljes rúgással sikerült végleg megszabadulnia tőle.

Ha más nem, a tengervíz hőmérséklete is elég volt ahhoz, hogy megtörje a legszívósabb emberi ellenállást. A víz hőmérséklete 28 Fahrenheit-fok volt, Celsius skálája szerint mínusz 2,2 fok. Lightoller második tiszt úgy érezte, mintha "ezer kés" fúródna a testébe. Ilyen jeges vízben a mentőmellény sem segített: az ember a víz színén maradt – de megfagyott.

Mégis több tucat menekülő megőrizte önuralmát. Ezek számára két reménysugár világolt a törmelékkel teliszórt vízben – az A és a B összecsukható csónak. Mindkettő elszabadult a süllyedő fedélzetről. Az A szinte egészen megtelt vízzel, a B pedig fenekével fölfelé lebegett. A leomló kémény mindkét csónakot messze ellódította a hatalmas hajótesttől. Most a legerősebb és a legszerencsésebb úszók gyülekeztek a két csónak körül.

Húszperces viaskodás után Olaus Abelseth elérte az A csónakot. Már vagy tucatnyi ember hevert félholtan odabenn. Nem segítettek neki, de nem is akadályozták meg, amikor a norvég átmászott a csónak oldalán. Valaki azt motyogta: – Vigyázzon, nehogy felborítsa…

Egymás után érkeztek az életben maradottak, talán tíznél is többen. Különös társaság volt – R. Norris Williams, a híres teniszjátékos, aki csuromvizes bundájára feküdt, néhány svéd, John Thompson fűtő, csúnyán összeégett kezével, egy első osztályú utas alsónadrágban, Edward Brown steward, Mrs. Rosa Abbott a fedélközből.

Lassacskán az A csónak elsodródott; az úszók egyre ritkábban érkeztek. Végül nem jöttek már többen; a vízzel félig telt csónak csendesen, magányosan hányódott az üres éjszakában.

Mások a felfordult B csónak felé úsztak dideregve. Ez a csónak közelebb volt a katasztrófa helyszínéhez, többen rajzottak fehér gerince körül, sokkal hangosabban és tettrekészebben, mint az A csónak menekültjei.

– Mentsétek meg az életem! Mentsetek meg! – Walter Hurst jól hallotta, hogy újra meg újra ezt kiáltozza valaki a távolban. De hogyan is segíthetett volna? A többiekkel együtt megpróbált fölkapaszkodni a csónakra.

Harold Bride szikratávírász persze kezdettől fogva ott volt, csakhogy a csónak alatt. Lightoller is odaért, mielőtt a *Titanic* elsüllyedt volna. A gigászi test mellett taposta a vizet, amikor az első kémény ledőlt. A hullám majdnem

őt is elmosta ugyanakkor, amikor a fiatal Jack Thayert majdnem pontosan a csónak mellé dobta. Hurst és négy társa végül fölkapaszkodott a gerincre. Lightoller és Thayer is felmászott, de Bride még mindig a csónak alatt vergődött, a hátán feküdt, fejét minduntalan beleütötte az ülésekbe; levegő után kapkodott a koromsötétben.

Ekkor érkezett A. H. Barkworth, yorkshire-i bíró. Jókora bundát viselt a mentőmellénye felett, ez a merész megoldás bámulatosan bevált: nem merült el a jéghideg tengerben. Bundástól, szuszogva mászott fel a csónakra, mint valami tépett szőrzetű medve.

Gracie ezredes később érkezett, őt a *Titanic* magával rántotta, de valami ismeretlen áramlás visszadobta a felszínre. Először egy deszkába kapaszkodott, majd egy faládába, végül aztán megpillantotta a felborult csónakot. Amikor odaért, már vagy tízen feküdtek vagy térdeltek rajta. Senki sem nyújtotta a kezét, hogy segítsen neki. Sőt, minden újabb menekült egyre mélyebbre nyomta le a csónakot a vízbe: már a gerincen is átcsapott időnként egy-egy hullám. De Gracie nem azért úszott idáig, hogy most adja fel a harcot. Megragadta valakinek a karját, aki már a csónak hátán feküdt, és nagy lendülettel feldobta magát a gerincre. Most érkezett jókora tempókkal John Collins, aki kukta volt a konyhán, neki is sikerült felmásznia. Végre Bride, mélyen a víz alá bukva kiszabadult és felmászott.

Mire Thomas Whiteley steward odaérkezett, a B csónak minden eresztékében recsegett vagy harminc férfi súlya alatt. Miközben a steward megpróbált fölkapaszkodni, valaki feléje sújtott egy evezővel, de Whiteley mégis feljutott. Harry Senior fűtőt is evezővel kergették el, de ő megkerülte a csónakot és a másik oldalról addig könyörgött, hogy őt is felengedték.

A megmenekültek a csónak farán és orrán lovagolva, lécekkel csapkodták a vizet; szerettek volna minél távolabbra evezni, hogy több úszó már ne jusson el hozzájuk.

– Kapaszkodj, öregem valamibe! Ha még valaki felmászik, mind elsüllyedünk! – kiáltották a csónak tetejéről.

– Rendben van, fiúk, nyugalom – szólt hozzájuk egy úszó, amikor rákiáltottak, hogy ne másszon fel. És még visszaszólt, miközben elúszott: – Sok szerencsét, Isten áldjon benneteket!

Egy másik úszó is buzdította őket: – Jól van, fiúk! Derék dolog! – Tekintély csengett ki e szavakból, ez a férfi nem könyörgött, hogy felmászhasson a csónakra. Bár valóban veszélyes volt a terhelés, Walter Hurst nem állhatta meg, hogy az úszó férfi felé nyújtsa az evezőjét. De a férfi már túlságosan messze került tőlük. Amikor az evező hozzáért, perdült egyet, mint egy dugó, és többé nem szólt semmit. Hurst halála napjáig azt állította, hogy Smith kapitány volt az illető.

Amint tovább lebegtek a csendes éjszakában, egyre távolabb a roncsoktól és a vergődő emberektől, az egyik matróz, aki a gerincen feküdt, bizonytalan hangon megkérdezte: – Nem gondolják, hogy imádkoznunk kellene?

Ezt mindenki jó ötletnek találta. Gyors megbeszélés után kiderült, hogy katolikusok, presbiteriánusok, az episzkopális egyház hívei és metodisták verődtek össze; így aztán megegyeztek a Miatyánkban, kórusban mondták el, annak a matróznak a vezetésével, aki az imát javasolta.

Nemcsak az ima szavai lebegtek a víz felett. Amíg az A és a B csónak megtelt, majd keservesen távolodott a katasztrófa színhelyétől, úszók százai kiáltoztak segítségért. Az egyes hangok belevesztek az állandó sikoltozás hangzavarába. George Kemish fűtő szerint, aki az evezőt húzta a 9-es csónakban, olyan volt ez a heves kiáltozás, mint amikor sok ezer szurkoló hajrázik az angol kupadöntőn. Jack Thayer, aki a B csónak gerincén feküdt, kábulatában éles tücsökzenének vélte a hangzavart – forró nyári éjszakákon mindig ilyen távoli zümmögést hallott, mielőtt álomba merült volna erdőszélen álló pennsylvaniai otthonában.

## *"Akár valami ostoba piknik…"*

Az éjszakában felhangzó segélykiáltások az eleven, tettrekész Lowe ötödik tisztnek egyet jelentettek: evezz vissza és segíts! Ő megfelelő helyzetben volt ahhoz, hogy ne csak beszéljen, tegyen is valamit. Amikor a 14-es csónakban elhagyta a *Titanicot,* összeterelte a 10-es, a 12-es, a 4-es, és a D csónakokat, és kötéllel valamennyit összefűzette, mint valami 150 yard hosszú gyöngysort.

– Önök a parancsnokságom alatt állnak – rendelkezett a bátor férfi, azzal máris szervezni kezdte flottilláját a mentési munkára. Ha mindegyik csónak mentésre indul, az öngyilkossággal lett volna egyenlő; túlságosan kevés volt a tapasztalt emberük, aki a zűrzavarban helytállhat, de egyetlen csónak mégiscsak hasznos lehet gyakorlott, erős evezősökkel. Ezért Lowe ötvenöt utast áttelepített a négy másik csónakba, azokból pedig önkénteseket toborzott, hogy legalább a 14-es csónakban gyakorlott evezősei legyenek.

Idegtépő vállalkozás volt ez a helycsere az evezős csónakokban, hajnali fél háromkor, az Atlanti-óceán kellős közepén; Lowe el is vesztette a türelmét.

– Ugorjon már, az isten verje meg, ugorjon! – ordított rá türelmetlenül Miss Daisy Minahanre. Egy másik öreg hölgy viszont túlságosan is fürgén mozgott. Lowe lerántotta arcáról a sálat – sápadt fiatalember meredt rá, rémülten. Lowe szó nélkül átlódította a gyáva patkányt a 10-es csónakba, olyan kíméletlenül, ahogy csak kitelt tőle.

Az átrendezés időbe telt. Még több idő kellett hozzá, hogy Lowe kivárja, amíg megritkulnak körülötte az úszók. (Ez kegyetlen döntés volt, de a tiszt attól tartott: a fuldoklók felborítják a csónakot.) Végül persze ahhoz is idő kellett, hogy a katasztrófa helyszínére érjen. Már elmúlt három óra – legalább egy óra telt el a hajó elsüllyedése óta, mire a 14-es csónak odakanyarodott az úszó roncsokhoz és a vízben evickélő szerencsétlen emberékhez.

Kevesen maradtak: John Stewart hajópincér, W. F. Hoyt első osztályú utas, egy japán a fedélközből, aki egy ajtóhoz kötözte magát. Körülbelül egy óra hosszat játszotta a 14-es csónak a reménytelen szembekötősdit, arra igyekezve, ahonnan sikoly hallatszott a vaksötétben, de sohasem sikerült elérni azokat, akik segítségért rimánkodtak.

Mindössze négy embert sikerült megmenteni, Hoyt pedig egy órán belül meghalt. Lowe rosszul számította ki: mennyi ideig tart, amíg odaevez, meddig az, amíg megtalálja azt a helyet a koromsötétben, ahonnan a hangot hallotta, de legfőképpen azt nem sikerült kiszámítania, meddig maradhat életben egy ember mínusz 2-3 fokos tengervízben. De ő legalább visszament…

Pitman harmadik tiszt szíve is elszorult az 5-ös csónakban a segélykiáltások hallatán. Körben evezett, hogy megforduljon, és azt kiáltotta:
– Emberek, most pedig vissza a roncshoz!

– Kérje meg a tisztet, hogy ne menjünk vissza! – könyörgött egy hölgy Etches szobapincérnek, miközben a steward az evező fölé görnyedt.

– Miért pusztulnánk el mindnyájan? Úgysem sikerül bárkit is megmentenünk – siránkozott tovább a hölgy.

A többi nő is siránkozni kezdett. Pitman kínos dilemma elé került. Végül visszavonta a parancsot, felszólítva embereit, evezzenek el. Az 5-ös csónak tehát, negyven emberrel a hatvanöt férőhelyes járműben, szépen tovább haladt az óceán nyugodt vizén, miközben utasainak fülébe hasítottak 300 yardnyira haldokló-vergődő embertársaik jajkiáltásai.

A 2-es csónakban Johnson hajópincér hallotta, amint Boxhall negyedik tiszt azt kérdezi a nőktől: – Visszaforduljunk menteni? – Azok nemmel válaszoltak. Erre a 2-es csónak, negyven százalékban üresen, szintén tovább evezett, bár a hölgyek tisztán hallották a sikoltozást.

A 6-os csónakban viszont ült néhány bátor nő. Mrs. Lucien Smith, akit férje csellel vett rá, hogy csónakba szálljon, Mrs. Churchill Candee, akit meghatott önkéntes lovagjainak nagylelkűsége és Mrs. J. J. Brown, aki elszánt és kalandvágyó természetű asszony volt, könyörögni kezdett Hitchens kormányosnak: térjenek vissza a katasztrófa színhelyére. De Hitchens ezt kereken megtagadta. Eleven képet rajzolt róla, hogyan kapaszkodnának az úszók a csónakba, a jármű pedig bizonyosan felborulna. A nők hiába könyörögtek, a segélykiáltások pedig eközben egyre ritkultak. A hatvanöt

személy befogadására alkalmas 6-os csónak sem tért vissza a helyszínre – huszonnyolc emberrel.

Az 1-es mentőcsónakban Charles Hendrickson kazánfűtő odakiáltotta utasainak: – Tőlünk függ, visszamenjünk-e, hogy akit lehet, kimentsünk!

Senki sem válaszolt. George Symons őrszem, a csónakparancsnok, meg sem mozdult. Majd a fűtő újabb felszólítására Sir Cosmo Duff Gordon kijelentette: szerinte nem érdemes kockáztatni. Veszedelmes vállalkozás: a csónak megtelhet vízzel, így azután az 1-es csónak is feladta – *tizenkét emberrel a negyven férőhelyes járműben* –, céltalanul éviekéit tovább a sötétben.

És ez volt a helyzet valahány csónakban: egy bátortalan javaslatra határozott elutasítás, a mentés érdekében pedig nem történt semmi. Ezerhatszáz ember süllyedt el a *Titanic*kal, de közülük csak tizenhármat mentett ki a közelükben cirkáló tizennyolc csónak! A 4-es nyolc embert mentett ki, de nem mintha a megmentésükre visszaevezett volna, csak mert éppen az útjába kerültek. Egyedül a 14-es tért vissza oda, ahol elsüllyedt a gigászi hajó. Hogy a többi miért nem cselekedett így, az eléggé titokzatos: miért van az, hogy szakképzett emberek ugyanabban a szituációban különbözőképpen viselkednek?

Amint elhaltak a segélykiáltások, az éjszaka különös módon elcsendesült. A *Titanic,* a lélegzetállító izgalom okozója – nem volt többé. A döbbenet, hogy mi történt valójában, az értetlenség, a zavarodottság még előttük állt, azt pedig, hogy rokonok, jó barátok, ismerősök vesztek oda, a megmenekültek még fel sem fogták. Különös nyugalom lett úrrá azokon, akik a csónakokban vacogtak.

A nyugalom nyomában a magány érzete járt. Lawrence Beesley azon töprengett, miért sugallt a halálos sebet kapott *Titanic* olyan biztonságérzetet és bajtársiasságot, amely minden mentőcsónaknál többet ér?

A 4-esben Miss Jean Gertrude Hippach a hullócsillagokat bámulta. Soha életében nem látott ennyit… És most az a babona is az eszébe villant, hogy valahányszor lehull egy csillag, mindig meghal valaki.

Lassan, nagyon lassan újra életre kaptak a csónakokban didergő emberek. Boxhall negyedik tiszt a 2-esben zöld jelzőrakétákat lőtt fel. Ez felrázta fásultságukból a menekülteket, sőt meg is nyugtatta őket. A távolságot nehéz volt felbecsülni, és egyesek azt hitték, a zöld jelzőfényeket közeledő hajók bocsátották fel.

Csikorogtak az evezők fémvilláikban, fröcskölték a vizet, kiáltások harsantak, amint a csónakok közeledtek egymáshoz a sötétségben. Az 5-öst és 7-est egymáshoz kötözték, ugyanígy a 6-ost és a 16-ost is. Az 5-ös csónak kölcsönkért a másikból egy kazánfűtőt, mert nem volt elég erős férfi az

evezéshez. Néhány csónak elsodródott. Négy-öt mérföld sugarú körben tizennyolc kis csónak lebegett, sodródott a tenger színén, amely olyan sima volt, mint egy békés tavacskáé. Egy londoni kazánfűtő visszagondolt a régi szép időkre, amikor a Regent's Park taván csónakázott és kiszaladt a száján: – Akár valami ostoba piknik…

Némelykor csakugyan olyan volt az egész, mint valami csónakkirándulás: felületes beszélgetés, a gyerekek nyűgösködése. Lawrence Beesley takarót próbált burkolni egy bőgő kisbaba lába köré, és akkor derült ki, hogy közös ismerősei vannak az írországi Clonmelben azzal a hölggyel, aki ölében tartja a csecsemőt. Edith Russell egy másik kisgyereket szórakoztatott el játékmalacával, amely "mecsics"-tánczenét muzsikált, valahányszor megcsavarták a farkát. Hugh Woolner süteménnyel etette a négyéves Louis Navatrilt, akit apja elrabolt elvált feleségétől, Mrs. John Jacob Astor sálat adott egy fedélközi asszonynak, hogy bebugyolálja fázó, nyöszörgő kislányát. Az asszony svéd nyelven hálálkodott.

Ugyanekkor ismerkedett Marguerite Frölicher a piknik egy fontos elemével: az alkohollal. A lányt szörnyű tengeribetegség kínozta, s egy mellette ülő kedves öregúr megsajnálta. Ezüst palackot vett elő, lecsavarta a kupakját, és azt tanácsolta, húzzon egy kis brandyt, attól talán jobban lesz. A lány megfogadta a tanácsot – és az erős ital nyomban meggyógyította. Talán csakugyan a brandy használt, talán az élmény újdonsága, mert a huszonkét éves lány még sohasem kóstolt szeszes italt; mindenesetre ízlett neki.

De ilyen fagyos pikniket sem látott még a világ. Az 5-ös csónakban Mrs. Crosby annyira fázott, hogy Pitman harmadik tiszt vitorlavászonba csavarta. A 6-os csónakban Mrs. Brown mellett egy kazánfűtő ült és annyira fázott, hogy a foga hangosan vacogott. Az asszony megsajnálta és cobolystóláját a fűtő lábára csavarta, a férfi bokáján összekötve a kis prémfarkacskákat. A 16-osban egy fehér pizsamás férfi olyan volt, mint egy reszkető hóember. Mrs. Charlotte Collyer a 14-es csónakban annyira meggémberedett, hogy lefordult az ülésről: haja beleakadt az evezővillába, egy fürt kiszakadt belőle; ez fájt, de legalább érezte, hogy eszméletén van.

A matrózok mindent megtettek, hogy az asszonyok szenvedését enyhítsék. Az 5-ösben egy matróz lehúzta a harisnyáját és odaadta Mrs. Washington Dodge-nak. A hölgy meglepetve tekintett rá, mire a matróz megnyugtatta: – Legyen nyugodt, asszonyom. Ma reggel húztam fel, tisztán.

A 13-as csónakban Beauchamp kazánfűtő csak vékony sportblúzt viselt, de amikor egy idős hölgy meleg kabátot adott neki, nem fogadta el, hanem tovább adta szomszédjának, egy fiatal ír lánynak. Ray szobapincér, mielőtt felrohant volna a kabinjából, hat zsebkendőt gyűrt a zubbonya alá. Most

szétosztotta őket, azzal a jó tanáccsal, hogy kössenek csomót a zsebkendők négy sarkára, pompás sapka lesz belőlük.

De nemcsak a hideg miatt foszlott szét a piknikhangulat, hanem azért is, mert a 4-es csónakban mindenkinek eveznie kellett, a dámáknak is. Mrs. John P. Thayer öt órán keresztül húzta az evezőt pihenés nélkül, miközben a lábszára térdig jeges vízben ázott. A 6-osban az oroszlánszívű Mrs. Brown megszervezte a nőket, kettesével egy-egy evezőhöz; az egyik nyomta az evezőrudat, a másik forgatta, így sikerült Mrs. Brown vezényletével Mrs. Meyernek, Mrs. Candee-nak és másoknak három-négy mérföldnyit előrehaladniuk a csónakkal, reménytelenül evickélve valami fényforrásnak vélt illúzió felé, amely egész éjszaka lidércként villódzott a távolban.

A 2-es csónakban Mrs. Walter Douglas volt a kormányos, a csónak parancsnoka, míg Boxhall negyedik tiszt segített az evezésben, néha pedig zöld rakétákat lőtt fel. Mrs. J. Stuart White ugyan nem evezett a 8-asban, de mint irányjelző tette hasznossá magát. Sétabotjában ugyanis beépített elemes lámpa volt, azzal hadonászott egész éjszaka, néha eredményesen, máskor viszont zavart keltve.

A 8-asban egész hölgykoszorú: Marie Young, Gladys Cherry, Mrs. F. Joel Swift és mások húzták az evezőket. Mrs. William R. Bucknell elégedetten konstatálta, hogy amíg ő Rothes grófnő mellett húzza az evezőt, mögötte a szobalánya evez a grófnő komornájával: így van ez rendjén. Később a grófnő a kormányrúdhoz került. Jones matróz, a parancsnok utóbb megmagyarázta a *Sphere* riporterének, miért osztotta be kormányosnak a grófnőt: "A vezetésemre bízott csónakban volt egy igazán remek asszony… Amikor láttam, hogyan viselkedik, amikor hallottam, milyen nyugodt, határozott hangon beszél a többiekhez, mindjárt tudtam, hogy ő az igazi férfi köztünk." Az amerikai vizsgáló bizottság előtt Jones nem beszélt ilyen választékosán, ott bizonyára nem "irányították" a riporterek. Hivatalos tanúként ugyanis ezt mondta: "A grófnő annyit beszélt, hogy odaültettem a kormányrúdhoz."

A hosszúra nyúló éjszakában a hajótöröttek kezdték elveszteni az önuralmukat. A 3-as csónakból Mrs. Charles Hays minden mellettük elhúzó csónakba átkiáltotta. "Charles Hays, ott vagy?" A 8-asban Senora de Satode Penasco állandóan férjének, Victornak a nevét kiáltozta, amíg Rothes grófnő olyan ideges lett, hogy átadta a kormányt unokatestvérének, Gladys Cherrynek, ő maga odaült a spanyol fiatalasszony mellé, egész éjszaka mellette maradva igyekezett megnyugtatni. A 6-os csónakban Madame de Villiers folyton a fiát szólongatta, holott a fiú nem is utazott a *Titanic*on.

Aztán elkezdődtek a civódások. A 3-as csónak hölgyei mindenféle semmiségen perlekedtek, a férjek pedig kínos csendben hallgatták a civódást. Mrs. Washington Dodge, aki a többiek kívánságával ellentétben vissza akart

evezni a katasztrófa színhelyére az 5-össel, annyira megundorodott gyáva társaitól, hogy amikor a 7-es a közelükbe került, csónakot váltott az óceán kellős közepén. Maud Slocombe, a *Titanic* vidám masszírozónője határozott hangon ráncba szedett egy asszonyt, aki – talán vészjelzésként – állandóan berregtetett egy ébresztőórát a 11-es csónakban. Diamond matróz, egykori profi boxoló, a 15-ös csónak parancsnoka úgy káromkodott, mint a záporeső – úrihölgyek füle hallatára!

A legtöbb vita a dohányzás körül kerekedett. 1912-ben a dohányt még az amerikaiak sem tekintették nyugtató csodaszernek, ezért a nők felháborodtak a füstölés miatt. Miss Elizabeth Shutes rászólt a kétoldalt mellette ülő férfiakra, hogy azonnal dobják el a szivarjukat, de azok rá sem hederítettek. Mrs. J. Stuart White még a hivatalos kongresszusi vizsgáló bizottság előtt is fölhánytorgatta ezt a kérdést. Amikor Smith szenátor megkérdezte tőle, véleménye szerint fegyelmezett volt-e a legénység, a hölgy ingerülten felcsattant: "Amint vízre bocsátották a csónakunkat, a stewardok első dolga az volt, hogy cigarettára gyújtsanak! Egy ilyen alkalommal!"

Az 1-es csónak közvetlenebb, "úribb" légkörében a dohányzás nem okozott problémát. Sir Cosmo Duff Gordon finom szivarral kínálta meg Hendrikson kazánfűtőt, de ez ellen a csónakban egyetlen nőnek sem volt kifogása. Miss Francatelli különben is Lady Duff Gordon titkárnője volt, a lady pedig annyira rosszul érezte magát, hogy nem törődött semmivel. Fejét az evezőre hajtva egész éjszaka hányt.

Azért az 1-es csónakban is volt veszekedés. Sir Cosmo és a newarki Mr. C. E. Henry Stengel sehogy sem fért össze. Zsúfolt csónakban talán észre sem vették volna egymást, de tizenkét ember között már könnyebben összezördülhettek. Sir Cosmo szerint Mr. Stengel állandóan ilyesmiket ordítozott: – Hajó a láthatáron! –, azonkívül a kormánynál ülő Symons őrszemet egészen megzavarta ellentmondó utasításaival. A newarki Mr. Stengelre ugyan ügyet sem vetettek a többiek, de Sir Cosmót annyira fölbosszantotta, hogy ingerülten rászólt: maradjon csendben. Sir Cosmót később az is felingerelte, hogy a vizsgáló bizottság előtt Stengel így nyilatkozott: "Sir Cosmo és én közösen eldöntöttük, merre vegyük az irányt."

Pusey kazánfűtőt Lady Duff Gordon megjegyzése háborította fel, amikor az előkelő hölgy így szólt Miss Francatellihez: "Hát odalett a gyönyörű hálóinge!" A fűtő nyomban ráfelelt: – Fő, hogy az életüket megmentették. De nekünk minden cuccunk odavan a tengerészzsákban.

Fél óra múlva még mindig ezen füstölgött Pusey, míg végül odafordult Sir Cosmóhoz: – Ugyebár mindenük elpusztult?

– Hát persze – felelte hidegvérrel Sir Cosmo.

– Csakhogy vehetnek helyette másikat.

– Hogyne.

– Na látja. Nekünk odaveszett a cuccunk, de a társaság nem ad ám helyette másikat. Aztán a bérünk se jár tovább, mert ahogy egy hajó lemén, a fizetségnek lőttek.

Sir Cosmo megértette a célzást: – Nos, jó. Mindegyikük kap tőlem egy ötöst, vegyenek rajta új cuccot.

Küldött is később a legénység minden tagjának egy ötfontos csekket a nemes lord, de meg is bánta. Duff Gordonék szinte magántulajdonukként kezelték az 1-es mentőcsónakot, nem voltak hajlandók visszaevezni a katasztrófa helyszínére, s ilyen körülmények között ez a pénzadomány megvesztegetésfélének tűnt. Ezt Sir Cosmónak az élete végéig eszébe juttatták.

Az alkohollal is bajok voltak. A 4-es csónak kimentett egy matrózt, akinek egy üveg brandy volt a zsebében. A matróz később elmondta az újságíróknak, hogy elkobozták tőle az üveget: "mert attól tartottak, ha valami hisztis nő kezébe kerül a flaskó, baj lehet belőle". Miss Eustis másként nyilatkozott az esetről: "Behúztak valami részeg embert a csónakba. Egy flaska brandy volt a zsebében. A szállásmester elvette tőle az üveget, a tengerbe dobta, a részeget pedig lelökték a csónak fenekére…"

Más miatt kaptak hajba a 6-os csónak utasai. A légkör attól a pillanattól fogva feszült volt itt, amióta Peuchen őrnagy fürgén beugrott a fedélzetről, mondván: vitorlázó, a kanadai Yacht Club vezetőségi tagja. Peuchen megszokta a parancsolgatást, nem akarta tudomásul venni, hogy ezúttal Hitchens kormányos a parancsnok. Amikor elevickéltek a *Titanic*tól, Peuchen húzta az egyik evezőt, Flitchens pedig kormányzott. De alig telt el tíz perc, Peuchen azzal fordult Hitchenshez, hogy az egyik hölgyet ültesse a kormányhoz, ő pedig segítsen neki evezni. A kormányosmester azt válaszolta, hogy ő a felelős a csónakért, az őrnagynak az a dolga, hogy evezzen és fogja be a száját.

A csónak keservesen imbolygott, mert csak ketten húzták az evezőt: Peuchen és Fleet őrszem. Ekkor Mrs. Brown vezérletével a nők is egymás után megragadták az evezőrudat, csak Hitchens nem mozdult a kormányrúd mellől. Egyre azt kiáltozta, gyorsítsák a tempót, különben a hajóóriás süllyedésekor támadó örvény aláragadja őket.

Az asszonyok visszakiabáltak neki, hogy próbálja csak meg, ha olyan nagy legény, egyszóval ingerült szóváltás tette még feszültebbé a légkört. A 6-os csónak a látóhatáron pislákoló csalóka fény felé igyekezett, és amikor kiderült, hogy valószínűleg optikai csalódás az egész, Hitchens ünnepélyesen közölte: minden elveszett, se vizük, se ennivalójuk, se iránytűjük, se térképük. Sok száz mérföldnyire vannak a parttól, s azt se tudják, milyen irányban haladnak.

Peuchen őrnagy ekkorra már valóban csak evezett és tartotta a száját, de az asszonyok alaposan lehordták kishitű kormányosukat. Mrs. Candee az égre mutatott: az ott a Sarkcsillag, ha eddig nem tudta volna. Mrs. Brown pedig azt ajánlotta neki, amit Hitchens javasolt az őrnagynak: okosabban teszi, ha befogja a száját és evez. Mrs. Meyer még gúnyolódott is, hogy az Égnek hála, legalább hős parancsnok jutott a gyenge nőknek.

Később a 16-oshoz kötötték csónakjukat, Hitchens pedig úgy rendelkezett, ne evezzenek tovább, csak húzassák magukat. De az asszonyok annyira szenvedtek a metsző hidegtől, hogy ragaszkodtak az evezéshez; a mozgástól legalább melegük lett egy kicsit. Mrs. Brown evezőt nyomott a 16-os csónakból átszállt kormos kazánfűtő kezébe, és mindenkire ráparancsolt: tessék evezni. Hitchens imbolyogva felállt, hogy leintse az asszonyt, de azt a tanácsot kapta: maradjon csak a fenekén, mert ha a közelébe jön, ő, Mrs. Brown saját kezűleg hajítja a tengerbe.

Hitchens visszaült, takaróba burkolózott, és válogatott szidalmakat üvöltözött. Mrs. Meyer hasonló "matróz"-stílusban megfelelt neki, sőt azt is szemébe vágta, hogy magának tartotta meg az összes takarót és a whiskyt is egymaga itta meg. Hitchens dühösen tiltakozott. Az újonnan érkezett fűtő egészen elámult, miféle társaságba csöppent és végül rákiáltott Hitchensre: – Még ilyet, hát nincs tisztába' azzal, hogy hölgyek is vannak itten?!

Hitchens ezzel vágott vissza: – Igenis, tudom, de én vagyok a parancsnok ebben a csónakban!

A fűtő rendreutasítása mégis hatott. A kormányos elhallgatott. A 6-os csónak tovább haladt az éjszakában, Hitchens és Peuchen őrnagy dühös némaságba burkolózva, Mrs. Brown pedig tényleges parancsnoki hatalommal a kezében.

Még a felfordult B csónakba kapaszkodó férfiak is civakodtak mindenféle apróságon. Gracie ezredesnek vacogott a foga, csuromvizes haja keményre fagyott. Akkor észrevette, hogy a mellette kapaszkodó férfinak száraz, vízhatlan turistasapka van a fején. Az ezredes megkérte, adja kölcsön néhány percre a sapkáját. De a másik némiképp megbocsátható önzéssel ráförmedt: – És akkor velem mi lesz?

A B csónakon kuporgok idegei pattanásig feszültek. Amint a csónaktest alól kiszivárgott a levegő, a felfordult jármű percről percre mélyebbre süllyedt a vízbe. A hullámok néha már át is csaptak a csónak gerince fölött, és valakinek egy hevesebb mozdulatára valamennyien a tengerbe zuhanhattak volna. Itt valóban szükség volt higgadt parancsnokra.

Gracie ezredes egyszerre csak nagy megkönnyebbüléssel hallotta meg Lightoller második tiszt érces hangját, majd egy kissé kapatos matróz azt kiáltotta: – Tessék parancsot adni, mi engedelmeskedünk!

Lightoller gyorsan reagált a kérésre, ő is belátta, hogy csakis szervezett együttműködéssel lehet egyensúlyban tartani a csónakot. Kiadta tehát a parancsot, hogy mindenki álljon fel. A harminc férfi imbolyogva felállt. Lightoller párosával oszlopba rendezte őket, arccal az orr felé. Ahogyan a csónak a víz mozgása szerint ide-oda dőlt, Lightoller harsányan irányította társait: – Jobbra hajolj… Húzd ki magad… Balra hajolj…

Miközben vezényszóra erre-arra vetették a testsúlyukat, eleinte kórusban kiáltozták: *Boat, ahoy! Boat ahoy!* – bár hajót igazán nem láttak a horizonton; Lightoller aztán csendre is intette őket azzal, hogy takarékoskodjanak az erejükkel.

Még hidegebb lett, és Gracie ezredes újra panaszkodott, ezúttal Lightollernek, hogy szörnyen fázik a feje. Valaki feléjük nyújtotta a fémpalackját: húzzák meg, bizonyára segít. Lightoller nem fogadta el az italt, hanem Walter Hurstre mutatott, aki egész testében reszketett. Hurst azt hitte, brandy van a flaskában és jót húzott belőle. De majdnem megfulladt: menta eszencia volt.

Meglepően sokat beszéltek. John Maynard kukta azt állította, hogy mielőtt a *Titanic* végleg elmerült volna, Smith kapitány úszott el a B csónak mellett, ő a karjánál fogva fel akarta húzni, de a kapitány visszacsúszott a vízbe. Később Harry Senior kazánfűtő azt állította, hogy valóban a kapitány volt az, és szándékosan ugrott vissza a vízbe ezekkel a szavakkal: – Követem a hajómat!

Hurst viszont megesküdött rá, hogy a kapitányt a csónak közelében sem látta. Különben is Senior az utolsók között érkezett oda úszva a B csónakhoz, amikor már nem is láthatta Smith kapitányt.

De legfőképp megmenekülésük esélyeiről folyt a szó. Lightoller észrevette, hogy Harold Bride, a rádióstiszt helyettese még mindig görcsösen kapaszkodik a csónak farába. Odakiáltotta, sorolja el, milyen hajók vannak a közelükben. Bride visszakiáltotta neki: a *Baltic,* az *Olympic,* és a *Carpathia.* Lightoller kiszámította, hogy hajnalra a *Carpathiá*nak el kell érnie őket… Ezt az örömhírt a B csónak hajótöröttei szájról szájra adták tovább; ez a remény kissé jobb kedvre derítette őket.

Ettől fogva mindenki a látóhatárt kémlelte, hátha megpillantják egy hajó fényét vagy körvonalait. Boxhall rakétái is tartották bennük a lelket; ezek a 2-es csónakból röppentek fel, de még Lightoller is azt képzelte, hogy a mentőhajó lövi ki őket.

Lassan közeledett a pirkadat és enyhe szellő kerekedett. A hideg még metszőbbnek tűnt, a tenger egyre erősebben hullámzott. A dermesztő tengervíz csapkodni kezdte a B csónak gerincén didergők lábát, térdét, combját. A sós víz a szemükbe fröccsent, elvakítva őket. Előbb egy, aztán egy második, majd egy harmadik ember szédült le a csónakról; mindhárom eltűnt

nyomtalanul. A többiek most már hallgattak, semmi sem érdekelte őket, csak az életükért viaskodtak.

Amikor a hajnal első fénypászmája megjelent az égbolton, az életnek semmi jele nem mutatkozott a sima óceánon.

De mégis: ott úszott valaki, egyetlen magányos ember, aki merészségének, a szerencsének, no meg az alkoholnak, illetve a három tényező együttes hatásának köszönhette az életét. Négy órával korábban Charles Joughin pékmester is felriadt, mint annyi más, arra a furcsa recsegő-súrlódó zörejre. És mint annyi más, ő is hallotta, hogy a fedélzetre szólítanak mindenkit, valamivel éjfél után. De Joughin nem rohant egyenesen a csónakfedélzetre. Nyomban arra gondolt, ha csónakokra van szükség, akkor nyilván szükség lesz élelemre is; gyorsan felsorakoztatta tizenhárom tagú pékhadseregét és kirakatott a *Titanic* éléstárából minden kenyeret. A pékek négy-négy kenyérrel a hónuk alatt vonultak a fedélzetre.

Amikor ez megvolt, Joughin visszatért fedélzeti kabinjába, hogy egy kis whiskyt igyon szíverősítőként.

Fél egy tájban eléggé erősnek érezte magát, hogy ismét felkapaszkodjon a lépcsőn a 10-es mentőcsónakhoz, ahová beosztották. Ekkor még nehéz volt rávenni a nőket a beszállásra: Joughin tehát erőteljes módszert alkalmazott. Lement a sétafedélzetre és néhány nőt a karjánál fogva erőszakkal felvonszolt. Azután, hogy saját szavait idézzük: "egyenként lehajítottam őket a csónakba". Ez kissé nyers, de eredményes volt.

Joughint ugyan csónakparancsnoknak jelölték ki a 10-esbe, de úgy gondolta, lesz elég férfi, aki rendet tartson, kiugrott hát a mentőcsónakból, hogy segítsen vízre bocsátani. Azért nem akart beszállni, mint mondta, "nehogy rossz példával szolgáljon, mint férfi".

Ekkor egy óra húsz perc volt az idő. A pékmester megint visszacammogott E fedélzeti kabinjába a rézsútosra dőlt lépcsőkön, és újra magához vett egy kis szíverősítőt. Azután, mint később elbeszélte, leült a fekvőhelyére, és "kissé ölelgette még az üveget…" Látta ugyan, hogy a víz beszivárog a kabin ajtaja alatt, elönti a kockás linóleum padlót, sőt már magas szárú cipőjét is elöntéssel fenyegeti, de ez "nem izgatta különösebben". 1 óra 45 perckor meglepetve látta, hogy a kedves öreg hajóorvos, dr. O'Loughlin odalent ténfereg. Joughin egy percig sem törte a fejét azon, mit kereshet odalent az öregúr, de mivel az éléskamra közelében matatott, azt gondolta, hogy valami enni- vagy innivalót, akárcsak ő.

Joughin mindenesetre odaköszönt az orvosnak, azzal már rohant is vissza a csónakfedélzetre. Épp idejében, mert a *Titanic* addigra már csúnyán megdőlt, és ha a pék tovább késlekedik, fel sem tudott volna már jutni a lépcsőn.

Jóllehet már valamennyi csónak eltávolodott, Joughin nem esett kétségbe. Lement a B fedélzetre, majd nyugszékeket hajigált ki a fedett sétafolyosó egyik ablakán. Sokan nézték, hogy mit csinál, de senkinek sem jutott eszébe segíteni. Összesen ötven széket dobált ki a pék, abban a reményben, hogy néhány emberéletet ezzel is megment.

Fárasztó munka volt: az utolsó széket alig tudta kifelé erőszakolni ("olyan volt az, mint amikor az ember cérnát fűz a tűbe"). Ekkor visszatért a jobb oldali éléskamrához az A fedélzeten. Ez 2 óra 10 perckor történt.

Nagyon megszomjazott, de ezúttal vízzel oltotta a szomjúságát. Ebben a pillanatban óriási hangzavar támadt, súlyos zuhanások, robaj, az éléskamrában csészék és tányérok röpködtek Joughin körül, a lámpák vörösen hunyorogtak. A pék lábdobogást hallott a feje fölött; mindenki a hajó fara felé rohant.

Joughin kibotorkált a kamrából és megindult hátrafelé az A fedélzeten. Előtte nagy tömegben futottak az emberek.

A pék a tülekedők mögött maradt, aztán letámolygott a B fedélzetre, onnan pedig a mélyített fedélzetre. Alighogy odaért, a *Titanic* hevesen megpördült bal felé; az emberek egyetlen óriási halomba dőltek a bal oldali korlát mentén.

Egyedül Joughin állt meg a lábán. Éberen, de nyugodtan egyensúlyozott akkor is, amikor a hajó tatja lassan magasba emelkedett, közben pedig fordult, mint valami gigászi dugóhúzó. A fedélzet most már olyan meredeken megdőlt, hogy képtelenség volt megállni rajta, Joughin ezért átmászott a korláton és szó szerint a hajó oldalán állt ismét lábra. A korlátba kapaszkodva mászott előre, amíg elérte a tatfedélzet fehérre mázolt acéllemezeit. Most a hajó legömbölyített végén állt, amely 150 lábnyi magasságban meredt a víz fölé.

Joughin nyugodtan összehúzta magán a mentőmellényt, rápillantott az órájára: 2 óra 15-öt mutatott. Gondolt egyet, lecsatolta az órát és a farzsebébe tette. Éppen gondolkozni kezdett rajta, mitévő legyen, amikor érezte, hogy megindul alatta az iszonyú tömeg, gyorsan süllyedt lefelé; mintha felvonóban állt volna. Amikor a tenger összecsapott a hajótat fölött, Joughin szépen belesiklott a vízbe. Érdekes módon nem került a víz alá, a feje nem is lett nedves.

Lassan úszni kezdett az éjszakában, kevéssé zavarta a jéghideg víz. Több mint egy óráig taposta a vizet és csak annyira mozgatta a végtagjait, hogy el ne merüljön. "Nem volt abban semmi trükk" – magyarázta később derűsen.

Négy óra tájban, a szürke hajnali fényben meglátott valamit, amit roncsnak nézett. Odaúszott: a felborult B csónak volt az.

Gerincén olyan sokan szorongtak, hogy nem tudott felkapaszkodni rá. Ott kapálózott hát, amíg fel nem fedezett egy régi kollégát a konyháról. John Maynard volt az, a kukta. Nagy dolog a testületi szellem: Maynard a karját

nyújtotta, Joughin belekapaszkodott és tovább taposta a vizet. Senki sem vetett ügyet rá. Azért nem, mert annyira elfásultak már, hogy nem érdekelte őket semmi, azután pedig minden szem a délkeleti látóhatárt fürkészte. 3 óra 30 perckor pillantottak meg valamit: távoli fény csillant, s a felvillanást dübörgés követte. A 6-os csónakban Miss Norton felkiáltott: – Villámlik! – Hitchens viszont azt mondta: – Hullócsillag! – A 13-asban egy kazánfűtő, aki dermedten feküdt a csónak fenekén, most felült és elkiáltotta magát: – Ágyúlövés!

A 8-asban Jones matróz nem mert hinni a szemének. Odafordult a mellette ülő Rothes grófnőhöz és súgva kérdezte: – Nem lát valami fényt? Figyelje, amikor hullámhegyre kerülünk. De egyelőre ne szóljon róla, hátha tévedtem.

Amikor egy hullám felemelte a csónakot, a grófnő alaposan kimeresztette a szemét és a távolban ő is halvány fényt látott fölcsillanni. Néhány pillanat múlva már tudta, nem a szeme káprázik, akkor hát szólt a többieknek.

A kis fény egyre erősebben világított, aztán felvillant egy másik, majd egy egész lámpasor: nagy gőzhajó közeledett. Most már rakétákat lőtt fel, hogy megnyugtassa a *Titanic* menekültjeit: közel a segítség. A 9-es csónakban Paddy McGough fedélzeti munkás felkiáltott: – Imádkozzunk Istenhez! Hajó a láthatáron! Közeledik felénk!

A B csónakon álló férfiak csatakiáltást hallattak örömükben; újra mindenki beszélni kezdett. A 3-asban valaki meggyújtott egy újságot és azt lobogtatta, majd Mrs. Davidson szalmakalapjára került sor, annak tartósabb volt a lángja. Mrs. A. S. Jerwan csónakjában zsebkendőket mártogattak petróleumba, majd meggyújtották őket, így adtak fényjeleket. A 13-asban levelekből sodortak papírfáklyát, azzal integettek. Boxhall a 2-esben felbocsátottá utolsó zöld rakétáit. A 8-asban Mrs. White olyan lelkesen rázogatta világító botját, mint még soha.

A víz fölött örömujjongást, felszabadult kiáltásokat sodort a szél. Mintha a természet is velük örvendezne, a zord éjszakára most bíborszínekben pompázó gyönyörű hajnal virradt.

De nem mindenki örvendezett. A félig elöntött A csónakban Olaus Abelseth megpróbálta életre kelteni a mellette félig megfagyott, akaraterő nélkül heverő férfit. Vállánál fogva felültette a szerencsétlent. – Nézze csak – rimánkodott a norvég, már látszik a hajó! Fel a fejjel!

Megfogta a tehetetlen ember kezét, rázogatta, a vállát dörzsölte. De az csak annyit mondott: – Ki maga?… Majd dühösen rá is mordult: – Hagyjon nekem békét! Ki maga?

Abelseth tartotta még egy darabig, de ez nagyon fárasztó volt, ezért a magatehetetlen embert egy deszkával ülőhelyzetbe támasztotta. Fél óra múlva

arany és rózsaszín pompával felragyogott a nap, de a boldogtalan már nem érte meg az új nap reggelét.

## *"Északra megyünk, méghozzá pokoli gyorsan!"*

Mrs. Anne Grain furcsállta fektében, a Cunard Line *Carpathia* nevű hajóján, a New Yorkból a Földközi-tenger felé tartó gőzösön, hogy kávéillatot érez. Már majdnem éjjeli egy óra volt, útjuk negyedik éjszakáján, Mrs. Grain pedig már ismerte annyira a kis gőzös nyugalmas életét, hogy tudja, éjfél után csend honol a hajón, a kávéfőzés pedig rendkívüli dolgot jelent.

A folyosó végén Miss Ann Peterson is álmatlanul hánykolódott kabinjában és sehogyan sem értette, miért világították ki teljes fénnyel a hajót, hiszen rendes körülmények között az unalmas kis *Carpathiá*n már csend honol ilyenkor.

Mr. Howard M. Chapin viszont megijedt. Kabinja felső ágyán feküdt – feje alig néhány hüvelyknyire volt a felette levő csónakfedélzettől. Nem sokkal éjfél után különös zajra ébredt. Pontosan a feje fölött a fedélzeten járkált, majd megállt valaki. Előző nap megfigyelte, hogy mentőcsónakot erősítenek fel a kötélvillára, pontosan azon a helyen. Most biztosra vette, hogy egy matróz azzal a csónakkal babrál, ami azt jelenti, hogy valami baj van.

A szomszédos kabinban Mrs. Louis M. Ogden arra ébredt, hogy hideg van a kabinban, a hajógépek dübörgése viszont felgyorsult. Hallotta a nyüzsgést a feje fölött, s ő is csak arra gondolt, hogy valami baj lehet. Fölkeltette a férjét. Mr. Ogden nem nyugtatta meg. A dübörgés azt jelenti, magyarázta a férfi, hogy a legénység a fejük felett kiszedi a bakokat a mentőcsónakok alól. Ogden kinyitotta a luxuslakosztály ajtaját, és azt látta, hogy a stewardok matracokat és takarókat cipelnek. Nem volt megnyugtató látvány.

Az egész hajón aggodalommal figyelték az éberebb alvók a beszűrődő hangokat: fojtott parancsszavak, lábdobogás, daruk csikorgása. Voltak, akik a gépek zaját furcsállották Hangosabban és sokkal gyorsabb ütemben dohogtak, mint rendesen. A matrac nyikorgott az ágyban, a mosdóállványon zörögtek a poharak a tartókban, a deszkafalak csikorogtak. A csapokból hideg víz folyt, s a fázósak hiába forgatták a fűtőtestek korongját, semmi eredmény. A gépek minden gőzt felemésztettek.

De a legfurcsább a váratlan és kemény hideg volt. A *Carpathia* április 11-én futott ki New Yorkból, tervezett útvonala: Gibraltár, Genova, Nápoly, Trieszt és Fiume. 150 első osztályú utast vitt, főként idősebb amerikaiakat, akik napsütésre vágytak ebben a floridai nyaralások előtti világban. Az 575 fedélközi utas többnyire olasz és délszláv volt, ők napsütötte mediterrán

hazájukba tértek vissza. Mindenkinek jólesett a Golf-áramlat balzsamos fuvallata a megelőző vasárnap délutánon. Öt óra tájban olyan meleg lett, hogy Mr. Chapin árnyékba húzta a nyugszékét. Most meghökkentő volt a változás. Fagyos szél kerekedett, amely úgy süvített be a réseken, mintha a Sarkkörön járnának.

A parancsnoki hídon Arthur H. Rostron azon töprengett: nem feledkezett vajon meg valamiről? Huszonhét esztendeje járta a tengert, tizenhét éve állt a Cunard Line szolgálatában, bár csak második éve volt parancsnok Cunard-hajón, és mindössze három hónapja kapitány a *Carpathiá*n. A *Titanic* segélykérése először tette igazán próbára, mint önálló parancsnokot.

Amikor a CQD-jelzés befutott, Rostron már visszavonult éjszakára. Harold Cottam szikratávírász Dean első tisztnek tett jelentést a parancsnoki hídon. Most már együtt kúsztak le a létrán, és a térképszobán át berontottak a kapitány kabinjába. Rostron félálomban is fegyelmet követelt: az első pillanatban bosszúsan könyökölt fel az ágyban: mi baj lehet a hajón, hogy így rátörnek a kabinjában? Igazán kopoghattak volna. De még ki sem nyitotta a száját, Deanből kitört a vészhír.

Rostron villámgyorsan ugrott ki az ágyból és azonnal elrendelte: forduljanak meg, és miután továbbították a parancsot, keresztkérdések alá fogta Cottamet:

– Bizonyos benne, hogy valóban a *Titanic* az, és sürgős segítséget kér?

– Igen, uram.

– Feltétlenül bizonyos ebben?

– Feltétlenül, uram.

– Helyes. Közölje velük, megyünk, amilyen gyorsan csak tudunk.

Rostron most a térképszobába sietett, és kijelölte a *Carpathia* módosított útirányát. Számolgatott és jegyzetelt, közben kitekintett a kajütablakon és meglátta a helyettes fedélzetmestert, amint kis csapat matrózt vezet vödrökkel és seprűkkel, hogy felsúroltassa a fedélzetet. Rostron kiszólt embereinek, hogy a takarítás ezúttal elmarad, készítsék elő inkább a mentőcsónakokat.

A fedélzetmester jobbkeze elképedt. Rostron ekkor közölte vele: – Minden rendben, nálunk semmi baj. Egy másik hajó van veszélyben. – Pár perc múlva a kapitány berajzolta a módosított útvonalat: "észak, 52° nyugat". A *Carpathia* ötvennyolc mérföldnyire volt a katasztrófa színhelyétől, "szárazföldi" mértékkel mérve csaknem 93 kilométerre. Ha tizennégy csomó sebességgel számol, csak négy óra múlva ér oda. Túlságosan hosszú idő.

Rostron hívatta Johnson főgépészt, és közölte vele, hogy most aztán tegyenek rá a tűzre, mindent bele. Rendelje be a szolgálaton kívülieket. Állítsa le a kabinok fűtését és a meleg vizet, minden gőzt a gépekbe!

Rostron ezután Dean első tisztet hívatta. A hajón minden rutinmunkát azonnal abba kell hagyni. Az első feladat: megszervezni a mentési munkálatokat. Elsősorban a mentőcsónakokat készenlétbe helyezni, a leeresztést megszervezni. Lámpasort szerelni a hajó mindkét oldalára. Minden átjárót szabaddá tenni, a folyosókra deszkalapokat szögezni, kötelet húzni kapaszkodónak, hordágyat előkészíteni a betegeknek és a sérülteknek, ponyvát és zsákokat elő, hogy a gyerekeket és a gyengéket bármelyik fedélzeti sétányra fölhúzhassák. Mentőlétrákat és hágcsókat a fedélzeti sétányokhoz, a rakományhálókat is készenlétbe: azon is beemelhetik a hajótörötteket. Az elülső árbocrudakat készenlétbe helyezni, hogy a postazsákokat és a poggyászt át tudják rakni. Olajat előkészíteni, hogy a hajó mindkét oldaláról a háborgó habokra lehessen önteni, a vécélefolyókon keresztül.

Aztán a hajóorvost hívatta. Figyelmeztette dr. McGhee-t, készítse elő minden erősítő és élénkítő orvosságát, állítson fel eisősegélyhelyeket az ebédlőtermekben, állítsa szolgálatba a magyar orvost a harmadosztályon, az olasz orvos legyen a másodosztály felelőse, McGhee az első osztályé.

Ezek után a számvevőtisztre került sor: Brown gondoskodjon róla, hogy a helyettes számvevőtiszttel együtt álljanak készenlétben a feljáróknál: fogadják a *Titanic* utasait, vegyék listába a nevüket, majd vezessék őket az ebédlőszalonokba (aszerint, hogy melyik osztályon utaztak), orvosi vizsgálat céljából.

Végül maradt még egy sereg tennivalója Harry Hughes főstewardnak is; parancsolja össze minden emberét, a legénységnek főzzenek jó erős kávét, a túlélők számára álljon készen meleg leves, kávé, tea. A dohányzót, a társalgót és a könyvtárat alakítsák át hálótermekké a hajótöröttek részére, a *Carpathia* fedélközi utasait pedig szorítsák össze szűkebb helyre, hogy a *Titanic* fedélközi utasait el lehessen szállásolni.

Amint kiosztotta parancsait, Rostron mindenkit nyugalomra intett. Elég munka vár rájuk, a *Carpathia* utasai ne lábatlankodjanak a legénység körül. Minél tovább alusznak, annál jobb. Óvintézkedésként minden folyosóra egy stewardot állíttatott. Az volt a feladatuk, hogy megnyugtassák a folyosón kószáló utasokat: a *Carpathiá*n semmi baj sincs, ha ezt közölték, udvariasan meg kellett kérni őket, szíveskedjenek visszafáradni a kabinjukba.

A kapitány ekkor a hajó őrtisztjét és néhány stewardot azzal bízott meg, hogy tartsák kordában a fedélközieket, végül is nem lehet tudni, nem bősziti-e föl őket az összetelepítés.

A hajó élettől lüktetett. Lent a gépházban mindenki lelkesen lapátolta a szenet a tűzre. A pihenő legénység kérés nélkül elhagyta hálóhelyét, hogy segítsen, amiben tud. Legtöbben föl sem öltözködtek rendesen. A vén hajó

egyre nagyobb sebességgel hasította a vizet: 14-14,5-15-16,5-17 csomóval; senki sem hitte volna, hogy a *Carpathia* ilyen teljesítményre képes.

A személyzeti szálláson egy kéz cibálni kezdte Robert H. Vaughan steward takaróját. Valaki szólt neki, hogy gyorsan keljen fel és öltözzön. Koromsötét volt körülötte, de Vaughan hallotta, hogy szobatársai már öltözködnek. Megkérdezte, hogy mi történt, mire az illető azt felelte, hogy a *Carpathia* jéghegynek ütközött.

Vaughan a kajütablakhoz támolygott és kinézett. A hajó nagy sebességgel haladt előre, és kétoldalt fehér tajtékos hullámokat vetett. Nyilvánvalóan látszott, hogy hajójuknak semmi baja. A steward és társai értetlenül kapkodták magukra a ruhadarabokat, ami elég nehezen ment, mert valaki összetörte az egyetlen villanyégőt, ezért sötétben kellett öltözniük.

A fedélzeten egy tiszt nyomban munkára fogta őket: takarókat kellett összehordaniuk. Aztán az első osztályú ebédlőterembe vezényelték a társaságot; már jókora csapat szaladgált ide-oda, székeket cipeltek, asztalokat toltak odébb, a szeszes italokat hordták át a bárból a büfébe. Se Vaughannek, se kollégáinak sejtelmük sem volt róla, mire való az egész. Aztán elterjedt a hír, hogy Rostron kapitány háromezer takarót akar készenlétbe helyezni "ugyanannyi hajótöröttnek". De hogy miért, hogy mi történt, azt nem tudta senki.

1 óra 15-kor kiderült. A stewardokat felsorakoztatták a nagy ebédlőteremben, és Hughes fősteward kis beszédet tartott. Közölte velük, hogy mi történt a *Titanic*kal. Elmondta, mi lesz a feladatuk. Ekkor rövid hatásszünetet tartott, majd kivágta a buzdító szavakat: – Mindenki álljon a helyén, és igaz angol férfihoz méltóan teljesítse kötelességét! Ha pedig úgy fordul a helyzet, hogy szükség lesz rá, gyarapítsuk még egy dicső lappal Britannia történelmét!

Ezek után a pincérek visszatértek munkájukhoz, többnyire takarókat hordtak az ágyneműtartó szekrényekből a folyosókra. Ezt a sürgés-forgást látta Louis Ogden, amikor kinézett a kabinjából. Ezúttal megszólította dr. McGhee-t, aki éppen elhaladt az ajtaja előtt, de az orvos csak ennyit mondott neki: – Kérem, maradjon a kabinjában!… A kapitány parancsa!

– Jól van, de mi történt?

– Baleset… De nem a mi hajónkon! Maradjon odabenn.

Mr. Ogden elmondta a furcsa dolgot a feleségének. Ki tudja, miért, azt hitte, hogy a *Carpathia* kigyulladt, és most siet, hogy segítsenek rajta. Felöltözködött és kiment a fedélzetre, ahol egy ismerős kormányossal találkozott. Tőle egyenes választ kapott: – A *Titanic*ot baleset érte.

– Ezt aztán nem hiszem. Hiszen a *Titanic* észak felé halad, mi pedig délnek!

– De most mi is északra megyünk, méghozzá pokoli gyorsan! Menjen vissza a kabinjába!

Mr. Ogden ismét elmondta feleségének, amit hallott. Az asszony megkérdezte:

– És te elhiszed?

– Nem én. Kelj fel, és öltözz a legmelegebb holmidba. – Mr. Ogden most már bizonyos volt benne: az ő hajójuk került végveszélybe. A *Titanic* ugyanis elsüllyeszthetetlen. Az orvos tehát eltitkolja a katasztrófát. Legrosszabb sejtelmei váltak valóra: a *Carpathia* végveszélybe került, menekülniük kell. Valahogy sikerült fellopózniuk a fedélzetre.

Mások is így cselekedtek. Összevetették értesüléseiket, kis csoportokba verődve bujkáltak a legénység elől. De lassacskán mégis észre kellett venniük, hogy a *Carpathiá*nak semmi baja sincs. És bár híre terjedt, hogy a *Titanic*ot baj érte, senki sem akarta elhinni, hogy emiatt rohannák ilyen veszettül az éjszakában. De kérdezősködni persze nem lehetett, mert még leküldik őket a kabinjukba, így aztán csak ténferegtek odafönt, és meresztgették a szemüket a vaksötétbe. Tulajdonképpen azt sem tudták, mit keressenek.

De valóban az volt a helyzet a *Carpathiá*n, hogy senki sem tudta, mit keressen. A másodosztályú dohányzó mögötti rádiósfülkében Harold Cottam már nem tudta fogni a *Titanic* jelzéseit. Igaz, gyenge kis készüléke volt – a legjobb esetben 150 mérföldre terjedt a hatóköre; a szikratávírász tehát nem tudta biztosan, mi történhetett. Meglehet, most is "ad" a *Titanic,* csak olyan gyöngén, hogy nem tudja fogni.

Amíg viszont adott, minden híre baljósan hangzott, 1 óra 6 perckor Cottam hallotta, hogy az óriás hajó arra kéri az *Olympic*ot: "A mentőcsónakokat helyezzétek készenlétbe. Gyorsan süllyedünk, orral lefelé." 1 óra 10-kor: "Süllyedünk, orral előre"… 1 óra 15-kor: "Gépház víz alatt."

A *Titanic* egyszer megkérdezte Cottamet, mennyi idő alatt érhetne oda hozzájuk. – Mondja azt, hogy körülbelül négy óra alatt – utasította Rostron kapitány a szikratávírászt; még ő sem tudta, a *Carpathia* mit tehet a *Titanic*ért.

Aztán 1 óra 50-kor jött a végső könyörgés: "Gyertek olyan gyorsan, ahogy tudtok, öregfiú. A gépterem a kazánok csúcsáig megtelt." Utána csönd. Semmi több.

Már elmúlt két óra, de Cottam még mindig a készüléke fölé görnyedt. Egyszer benyitott hozzá Miss Peterson és feltűnt neki, hogy Cottam a metsző hidegben ingujjban dolgozik. Éppen vetkőzni kezdett, amikor az első CQD jelzés befutott, és azóta annyi ideje sem volt, hogy kabátot húzzon.

Fent, a parancsnoki hídon töprengett Rostron is. Megszervezte embereit, mindent megtett, ámít csak tudott, de most következett a dolog legnehezebb része: a várakozás. A közelében állt James Bisset második tiszt, előtte pedig

néhány rendkívüli őrszem. Valamennyien azt figyelték, nem látnak-e jéghegyet, vagy valami jelzést a *Titanic*ról. De nem láttak semmit, csak az üvegsima tengert, a tisztán ragyogó csillagokat, az élesen kirajzolódó üres horizontot.

2 óra 35 perckor dr. McGhee felmászott a létrán a parancsnoki hídra és jelentette Rostronnak, hogy odalent minden készen áll. Miközben beszélt, Rostron váratlanul zöld fényt pillantott meg a látóhatáron, félfoknyira az orrtőkétől balra.

– Ott a fénye! – kiáltotta a kapitány. – Akkor még a vízen van! – Valóban úgy látszott. A fény mindenesetre jó messziről világolt. Látni is csak innen, a híd magasából lehetett. Még csak *2* óra 40 perc az idő, és már látják a *Titanic* fényét! Akkor talán mégis időben érkezik a *Carpathia*.

*2* óra 45 perckor Bisset második tiszt halványan derengő objektumot észlelt, fél foknyira az orrtőkétől balra. Ez volt az első jéghegy – csillagfény tükröződött rajta.

Utána felbukkant a másik, majd egy harmadik. A *Carpathia* jobbra-balra kanyargott, kitérve a jéghegyek elől, de sebességét nem csökkentette, így rohantak tovább, az őrök lélegzetüket visszafojtva figyelték a jéghegyeket és az egyre sűrűbben felvillanó távoli zöld fényjelzéseket.

Most, hogy minden készen állt, a stewardok egy kis szabad időhöz jutottak. Robert Vaughan és kollégái elsétáltak a hátsó fedélzetre. Hogy fölmelegedjenek kissé, ökölvívók módjára rendeztek egy kis árnyékboxolást, azután birkóztak is. Amikor hatalmas jéghegy húzott el a hajó jobb oldala mellett, az egyik férfi felkiáltott:

– Hé, fiúk! Nézzétek csak azt a jegesmedvét! Hát nem jégcsappal vakaródzik?

Gyenge vicc volt, de a *Carpathia* legénysége harsányan kacagott.

A hajó most rakétákat bocsátott fel, tizenöt percenként egyet-egyet, közben pedig a Cunard-társaság színes "gyertyáit" is. Elterjedt a hír, hogy már észrevették őket a másik hajóról. A nagy ebédlőszalonban a stewardok elfoglalták kijelölt helyüket. A gépteremben a kazánfűtők szaporábban táplálták a tüzet, mint bármikor. A kikötőpallóknál és a csónakdaruknál készenlétben álltak a matrózok. Mindenki reszketett az izgalomtól és a *Carpathia* is egész testében remegett. Később egy matróz azt mondta: "A vén teknő éppolyan izgatott volt, mint mi!"

De Rostron szíve elszorult. 3 óra 35 perckor elérték a hajó megjelölt pozíciójának körzetét, de a *Titanic*nak semmi nyoma. A kapitánynak most átvillant az agyán, hogy talán mégsem magasból lőhettek fel a rakétát. Csak a kristálytiszta éjszakában lehetett egyáltalában észrevenni ilyen távolságból. Rostron 3 óra 10-kor lassú menetbe állíttatta a gépeket; akkor már majdnem a

helyszínen voltak. Pontosan négy órakor a kapitány "állj"-t vezényelt – megérkeztek.

És ebben a pillanatban újabb zöld fény kúszott az égre. Pontosan előttük, egészen alacsonyról. Pislákoló fényében, 300 yardnyi távolságra egy mentőcsónak körvonalai bontakoztak ki. Rostron indulást vezényelt és manőverezni kezdett a *Carpathiá*val, jobbra fordult, hogy bal oldalról közelítsen a mentőcsónakhoz, amely hozzá képest így szélárnyékban volt. Egy pillanattal később hatalmas jéghegy bukkant fel közvetlenül előttük, Rostron tehát kénytelen volt oldalt kitérni előle, nehogy összeütközzenek.

A mentőcsónak közben a másik oldalra került, feltámadt a szél és tajtékos lett a tenger. A sötétből férfihang kiáltotta a *Carpathiá*nak: – Csak egy matrózunk van, és nehezen boldogulunk!

– Rendben! – kiáltott vissza a szócsövén át Rostron, majd óvatosan közelített hajójával, amikor ismét kiáltás hangzott: – Állítsák le a gépeket!

Boxhall negyedik tiszt hangja volt, a 2-es csónakból. A mellette ülő minneapolisi Mrs. Walter Douglas hisztérikusan sikoltozott: – A *Titanic* elsüllyedt, mindenki odaveszett!

Boxhall rászólt, hogy "tartsa a száját", és határozottsága hatott. Az asszony összeszedte magát és később elismerte, hogy jogos volt a rendreutasítás.

A *Carpathian* senki sem hallotta az asszony hangját, de minden szem a mentőcsónakot figyelte, amely a feljáróhoz siklott. Mrs. Ogden jól látta a White Star emblémáját a csónak oldalán. A mentőmellények miatt úgy látszott, mintha mindenki fehérbe öltözött volna. Mrs. Grain csodálkozva nézte az elgyötört, sápadt arcokat, amint valamennyi felfelé tekintett a fedélzetekre. Szótlanul libegtek közelebb, csupán egy csecsemő sírt keservesen a csónakban.

A matrózok köteleket dobtak le, odalent pedig megkötözték a csónakot. Egy percnyi habozás, majd 4 óra és 10 perckor Miss Elizabeth Allen lassan felkapaszkodott az ingatag hágcsón és Brown számvevőtiszt karjába roskadt. A férfi megkérdezte, hol a *Titanic,* az első megmenekült pedig azt válaszolta: – Elsüllyedt.

Fenn a parancsnoki hídon Rostronnak nem kellett kérdezősködnie, most már úgyis tudta… Mégis be kellett tartania a formaságokat. A kapitány Boxhallt hívatta, és amikor a negyedik tiszt vacogva megállt előtte, a kapitány feltette a hivatalos kérdést: – Elsüllyedt a *Titanic?*

– El – felelte Boxhall és elcsuklott a hangja. – Körülbelül 2 óra 20 perckor.

Eközben már majdnem teljesen kivilágosodott, s a fedélzeten állók egymás után pillantották meg a közeledő mentőcsónakok sziluettjeit. Négy mérföldes területen lebegtek szétszórtan a szürke reggeli fényben, nehezen lehetett megkülönböztetni őket a szanaszét úszkáló jéghegyek tucatjaitól, amelyek

mindenfelé ott imbolyogtak a vízen. Az apró jégtömbök közül kimagasodott néhány óriás; három-négy lehetett 150200 láb magas is. Észak és nyugat felé, körülbelül öt mérföldnyi távolságban összefüggő jégvilág húzódott, ameddig csak ellátott a szem. A jégmezőt itt-ott hatalmas jéghegyek szaggatták meg, élesen rajzolódva ki a horizontra. – Amikor megláttam, milyen rengeteg jég között haladtam teljes gőzzel, kivert a veríték – mondta később egy barátjának Rostron. – Megborzongtam, és arra gondoltam: az ő keze tartotta a kormányt egész éjszaka, nem az enyém!

Olyan fantasztikus látvány volt valóban, hogy akik átaludtak az éjszakát, képtelenek voltak felfogni a történteket. A San Franciscó-i Mrs. Wallace Bradford kitekintett a kajütablakon és nem hitt a szemének – fél mérföldnyire óriási- csipkés szélű jéghegy magasodott előtte, hatalmas, mint egy szárazföldi sziklacsúcs. Elcsodálkozott, hogy nem is fehér. – Hogyan lehetünk partközelben, amikor négy napja indultunk el New Yorkból, méghozzá déli irányban haladtunk az óceán közepén?

Hasonlóképpen rejtélyesnek érezte a dolgot a St. Louis-i Miss Sue Eva Rule is. Amikor megpillantotta az első mentőcsónakot, amint a hajnali derengésben közeledett a hajóhoz, arra gondolt: hiszen ez egy léghajó gondolája, mögötte a szürke hullámhegy a szivar alakú test képzetét keltette benne. A lány tehát azt hitte, egy lezuhant kormányozható léghajó legénységét szedik fel.

Egy felháborodott utas a stewardessétől akart kérni valamit a folyosón, de az nem is hagyta szóhoz jutni. Rámutatott az ebédlőszalonba vánszorgó nőkre és sírva mondta:

– A *Titanic*ról jönnek. A hajó az óceán fenekén van!

Tíz mérfölddel távolabb, a *Californian* fedélzetén megindult az élet a híjnál közeledtére. Négy órakor George Frederick Stewart felment a parancsnoki hídra és leváltotta Stone második tisztet.

Stone mindenről jelentést tett. Beszélt a különös hajóról, a rakétákról, s arról, hogy az ismeretlen hajó végül eltűnt. Hozzátette, hogy 3 óra 40 tájban is látott egy rakétát. Ezúttal dél felől és egész bizonyosan nem ugyanaz a hajó lőtte fel, amelyik az első nyolcat. Stone holtfáradtan vánszorgott le a kabinjába. A többi már Stewart dolga…

4 óra 30 perckor Stewart felkeltette Lord kapitányt és el akarta ismételni Stone észrevételeit.

– Igen, tudok róla – vágott közbe a kapitány –, jelentette nekem. – Lord fel sem vette az egyenruháját, egyenesen a parancsnoki hídra ment és most arról kezdett beszélni, hogyan lehetne legelőnyösebben elkerülni a jégmezőt, hogy eljussanak Bostonba. Stewart a szavába vágott, és megkérdezte felettesétől, nem akarna-e rádiókapcsolatba lépni azzal a hajóval, amely déli irányban

látható. – Nem – mondta a kapitány. – Nem hinném, hogy értelme lenne. Most nem is jelez.

Stewart annyiban hagyta a dolgot, így meg sem említette, hogy Stone, amikor lement, azt állította, hogy a délre látható hajó nem lehet ugyanaz, amelyik az első nyolc rakétát fellőtte. De azért egyre csak ez az ügy motoszkált a fejében, mert 5 óra 40 perckor fölkeltette Evans szikratávírászt, akinek, emlékezete szerint, ezt mondta: – Egy hajó rakétákat lőtt fel. Próbálja megtudni, mi volt az.

Evans csavargatni kezdte a gombokat; hívásokat fogott.

Két perccel később Stewart csak úgy repült fel a hídra vezető lépcsőn, a kapitányhoz.

– Elsüllyedt egy hajó! – azzal rohant vissza a rádiósfülkébe, majd megint vissza… És most Lord kapitány megtudta a szörnyű hírt: – A *Titanic* jéghegybe ütközött és elsüllyedt!

Lord kapitány most úgy cselekedett, amint egy jó parancsnokhoz illik. Teljes gőzzel elindult a *Titanic* utolsó ismert pozíciója felé.

## *"Az unokahúga óhajtja meglátogatni, uram"*

– Nézd csak, mama, milyen gyönyörű az Északi-sark! Kár, hogy nincs a jégen a Mikulás! – mondta édesanyjának a kis Douglas Spedden, miközben a 3-as mentőcsónak a jeges vízen a *Carpathia* felé evickélt.

Valóban olyan volt a táj, mint valami Sarkvidékről szóló gyerekkönyv illusztrációja. A nap éppen a horizont fölé emelkedett, a jég szikrázott. A jéghegyek fehér, rózsaszín és mélykék színekben játszottak aszerint, hogy sugarak vagy árnyékfoltok vetődtek rájuk. A tenger is derűs kék volt, kis jégtömbök úszkáltak a fodrozódó felszínen, némelyik csak ököl nagyságú. Odafenn a keleti égbolt kék és arany színekben játszott, derült nap ígéretével. Az éjszaka árnyai még ott lappangtak a nyugati égen – Lawrence Beesley mindig emlékezett rá, hogy a Hajnalcsillagot bámulta, amely még akkor is arany fénnyel ragyogott, amikor a többi fénypont már mind elhalványult. A látóhatár szélén halványan feltűnt az Újhold keskeny sarlója.

– Újhold! Pörgessetek meg egy pénzdarabot, fiúk – ha ugyan maradt pénzetek – kiáltotta vidáman Fred Barrett kazánfűtő a 13-as csónakban evezőknek. Kurjantások és a megkönnyebbülés kiáltásai szakadtak fel valamennyi csónakban és most már igyekeztek megelőzni egymást, hogy mielőbb elérjék a *Carpathiá*t. Az egyik csónakban énekeltek az evezősök: *"Húzd meg, partra hát."* Mások kórusban üdvözölték a gőzhajót. De a

legtöbben mély hallgatásba merültek, vagy az elsüllyedt hajó, vagy a csodával határos megmenekülés járt az eszükben.

– Minden rendben, hölgyeim, fel a fejjel! Fölvesznék bennünket! – próbált lelket önteni a 7-es csónakban ülő asszonyokba Hogg őrszem, de azok fásultan meredtek maguk elé, szótlanul.

A felborult B csónak tetején sem ujjongtak a férfiak. Lightoller, Gracie, Bride, Thayer és a többiek azon fáradoztak, hogy a víz színén tartsák a csónakot. A reggeli szellő hullámmozgást keltett, és a hajótestet minden irányban ingatta. Valahányszor megemelte a víz a domború testet, mindig kiszökött alóla valamennyi levegő, a gerinc pedig még mélyebbre süllyedt a tengerbe. Lightoller vezényszavaira az emberek még mindig ide-oda billegtek, de már egy órája csinálták és holtfáradtak voltak.

Az, hogy hajnalban felbukkant a *Carpathia,* mindenkit mámoros örömmel töltve el, *nem* sokat jelentett nekik. A hajó négy mérföldnyire horgonyzott le, ők pedig nem hitték volna, hogy bírják erővel, amíg észreveszik őket. De amint a napfény szétáradt a víz fölött, egyszeriben új reménység ébredt bennük. 800 yardnyira felbukkant a sorban összekötött 4-es, 10-es, 12-es és a D csónak, még mindig abban a libegő libasorban, amint Lowe ötödik tiszt parancsára egymáshoz kötözték őket.

A B csónak elcsigázott legénysége kiáltozni kezdett: – Hajó a láthatáron! –, de ilyen messziről nem hallották meg a hangjukat. Lightoller ekkor kihalászott zsebéből egy tengerésztiszti sípot és jó erősen belefújt. Nemcsak messzire szállt a sivító hang, hanem azt is tudatta a csónakok legénységével, hogy tiszt kér segítséget.

A 12-es csónakban Frederick Clinch matróz felfigyelt a sípszóra. Körülnézett és elképedve látta, hogy legalább húsz férfi áll valamin, amit hajókéménynek vélt. A 4-esben Samuel Hemming rakodó is meglátta őket; a kora reggeli fényben úgy látszott, mintha jégtáblán libegnének. A lényeg az volt, hogy mindkét csónak kivált a kötélláncból és feléjük indult. Lassan eveztek, de mégis csak közeledtek. Lightoller egyre biztatta őket: – Gyertek, vegyetek fel bennünket!

– Igenis, uram! – kiáltotta vissza egy matróz; végül is mindkettő odaért. Éppen idejében. Addigra a B csónaknak annyira labilis volt az egyensúlya, hogy a 4-es nyomdokvize majdnem lesodorta a rajta állókat. Perkins szállásmester minden tapasztalata és hozzáértése kellett hozzá, hogy biztonságosan manőverezzen a 4-essel, hosszában kerülve a felborult jármű mellé. A B csónakon Lightoller óvta társait: ne mozogjanak könnyelműen, így is veszedelmesen imbolyogtak.

Jack Thayer olyan erősen koncentrált, hogy épségben jusson el a 12-esbe, hogy észre sem vette a 4-esben ülő édesanyját. Mrs. Thayert pedig annyira

kínozta a hideg meg az aggodalom a szeretteiért, hogy észre sem vette a fiát. Amikor Gracie ezredesre került sor, a katonatiszt előbb görcsösen megkapaszkodott a 12-es csónak peremében; ő nem kockáztatta az ugrást. Joughin, a pékmester, hála a "szíverősítőnek", még mindig a vizet taposta, méghozzá a legnagyobb nyugalommal. Most szépen elengedte Maynard karját, és átúszott a 4-es csónakhoz, ahová beemelték, még mindig meglehetősen "telített" állapotban.

Lightoller hagyta el utolsónak a felborult csónakot. Amikor mindenkinek sikerült átjutnia, még átemelt egy holttestet a 12-esbe, azután átugrott és átvette a parancsnokságot. 6 óra 30 perc volt az idő, amikor biztonságba került és elindította evezőseit a *Carpathia* felé.

Időközben Lowe ötödik tiszt is felhagyott az úszók felkutatásával a roncsok között. Egy órai kemény munkával a 14-es csónak mindössze négy embert mentett meg, és a reggeli fényben látnivaló volt: nincs több túlélő. Senki sem maradt életben a jéghideg hullámok között. Fölkelt a nap, Lowe is látta a *Carpathiá*n. A tiszt úgy döntött, visszaevez a csónaklánchoz, amelyet az ő parancsára fűztek egybe és odatereli őket a *Carpathiá*hoz.

– Húzza fel az elővitorlát! – parancsolta F. O. Evans matróznak, amikor feltámadt a szél. A többi csónakban az árbocot külön tehernek tekintették, a vitorlát meg olyasminek, ami csak láb alatt van. Egyesek már akkor kidobálták őket a csónakból, mielőtt elhagyták volna a *Titanic*ot; mások ugyan vittek magukkal árbocot és vitorlát, de káromkodva rugdosták a sötétben, amint átbukdácsoltak rajtuk. Amúgy sem tudtak vitorlázni.

Lowe másféle tengerész volt. Mint később elmondta, nem minden tengerész ért a vitorlázáshoz, viszont nem minden vitorlázó jó tengerész. Ő mindkettő volt egy személyben. Évekig szolgált az Arany-part mentén közlekedő vitorlás kereskedelmi hajókon, azért tudott most ügyesen manőverezni. A csónak orra sebesen szelte a hullámokat, a tajték csillogott a hajnali fényben; a 14-es négy csomóval siklott a vízen.

Mire visszaérkezett kis flottillájához, az közben már szétszóródott. A 4-es és a 12-es felszedte a B csónak utasait, a 10-es meg a D pedig külön-külön-igyekezett a *Carpathia* felé; a D elég siralmas állapotban – mélyen merült a vízbe és alig néhány evezőse húzta a rudat. "Nos hát – mondta magában Lowe –, legjobb, ha utánuk megyek és eligazítom őket!"

– Minden rendben – kiáltotta át Woolner a 14-es vitorlásba, Lowe-nak.

Lowe mégis vontatókötelet dobott át nekik. Aztán egy mérföldnyi távolságban felfedezte a csaknem teljesen elnehezedett A csónakot, amely már alig haladt előre. A csónakban ülőknek egész idő alatt nem sikerült felszerelniük a magasító oldalléceket, így azután a víz már majdnem átcsapott a peremen. A mintegy harminc ember közül, aki a katasztrófa után odaúszott

és megkapaszkodott, a legtöbben hidegtől dermedten kuporogtak. Tucatnyi férfi és Mrs. Rosa Abbott fedélközi utas didergett a csónakban, térdig a jeges vízben.

Lowe valóban az utolsó percben érkezett és átsegítette őket a 14-esbe, majd ismét a *Carpathia* felé vezette vitorlását, kötélen vontatva a D csónakot. Az A csónakot sorsára hagyták, miután mindenki átszállt belőle, és átemeltek három holttestet is, mentőmellénnyel takarva le arcukat. Megmentették a vízbe veszett R. Norris Williams bundáját, illetve egy Lindell nevű fedélközi utas gyűrűjét is; erre a szegény helsingborgi svéd kivándorlóra senki sem emlékezett – a gyűrűjébe vésett név őrzi emlékét.

Egymás után vánszorogtak a csónakok a *Carpathia* oldalához. 4 óra 45 perckor érkezett oda a 13-as. Elsőnek Lawrence Beesley kapaszkodott fel a kötélhágcsón a C fedélzet kabinlépcsőjéhez. Leírhatatlan örömmel és megkönnyebbüléssel lépett a szilárd fedélzetre, szinte úszott a boldogságban. Dr. Washington Dodge ért fel másodikként, emlékül magával hurcolva mentőmellényét.

Mrs. Dodge 5 óra 10 perckor érkezett ötesztendős kisfiával, az ifjabb Washingtonnal, a 7-es csónakban: a kisfiút postazsákban emelték a fedélzetre. Egy steward forró kávéval sietett eléje, de a fiatalúr kijelentette: inkább kakaót kér. A pincér elszaladt, és kerített neki; a brit hajók nemhiába híresek a jó kiszolgálásról.

Pontosan 6 órakor érkezett a 3-as csónak. Mr. és Mrs. Spedden kifogástalan öltözékben kapaszkodott fel a hajóra. Mögöttük kúszott fel Henry Sleeper Harper a feleségével, Hamad Hassah egyiptomi szolgával és Szun Jat-szennel, a pincsivel. Mr. Harper hamarosan felfedezte ismerősét, Mr. Ogdent, és klasszikus nyugalommal köszöntötte:

– Hello, Louis, hogy te milyen fiatalos vagy! Elizabeth Shutes is ugyanazzal a csónakkal érkezett, de nem is próbálkozott a kötél létrával. Beleült egy kötélhurokba, a matrózok pedig egyetlen rántással felhúzták a fedélzetre. Egy matróz közben odakiáltotta a társainak:

– Vigyázat, fiúk, pehelysúly!

Bruce Ismay 6 óra 30-kor támolygott a fedélzetre, magában motyogva: – Ismay vagyok… én vagyok Ismay… – Reszketve állt a fedélzeti sétányon, hátát a rekeszfalnak támasztva. Dr. McGhee tapintatosan közeledett hozzá, és megkérdezte: – Nem menne be az ebédlőbe, egy kis meleg levesre, vagy valami italra?

– Nem. Igazán nem kívánok semmit.

– Mégiscsak igyék valamit.

– Ha békén hagy, mindjárt jobban leszek – csattant fel Ismay. Aztán jobb belátásra tért: – Tudna szerezni nekem valami szobát? Nem tenné meg?

– De kérem, mégis menjen az ebédlőbe, igyon valami meleg folyadékot – erősködött az orvos.

– Köszönöm, nem.

Dr. McGhee feladta a harcot és udvariasan átengedte Ismay-nek a saját kabinját. Az út hátralevő részén Ismay el sem hagyta a kabint, nem evett szilárd táplálékot, nem fogadott látogatót (kivéve egyetlen alkalommal Jack Thayert), és az egész úton nyugtatókat szedett, így kezdődött önkéntes száműzetése. Egy év múlva nyugalomba vonult a White Star Line-tól, jókora birtokot vásárolt az ír tengerparton, és szinte remeteként élt ott 1937-ig, haláláig.

Olaus Abelseth, a norvég kivándorló 7 órakor érkezett a fedélzetre. Melegített takarót dobtak didergő testére és rohanvást tessékelték az ebédlőbe, ahol kávét és brandyt diktáltak bele. Mrs. Charlotte Collyer és a többiek kénytelenek voltak várakozni a 14-esben, amíg Lowe ötödik tiszt leszereltette az árbocot és összehajtogatta a vitorlát. Lowe rendszerető ember volt… Így futott be csónak csónak után. S amint sorra odasimultak a *Carpathia* oldala mellé, a túlélők a sétafedélzetről figyelték őket, ismerős arcokat keresve a csónakokban. Billy Carter izgatottan állt Ogdenék mellett, felesége és gyermekei érkezését várva. Amikor végre megpillantotta feleségét a 4-es csónakban, magánkívül kiáltotta: – A fiam! Hol a fiam?

Egy lánykalapot viselő kisfiú visszakiáltott: – Itt vagyok, apám! – A mendemonda szerint John Jacob Astor nyomta a fiú fejébe a kalapot, amikor nem akarták bevenni a mentőcsónakba a kamaszt: – Most már lány! Mehet!

Washington Dodge-ot is aggodalom gyötörte, főként az ötesztendős ifjabb Washington komiszsága miatt. Dr. Washington nem látta családja érkezését, és Mrs. Dodge sem vette észre, hogy férje a fedélzeten áll. A kis Washington látta ugyan az apját, de azt hitte, hogy pompás tréfa lesz, ha nem szól a mamának, így azután nyomban elbúj c. Végül is Ray, a Dodge család hűséges stewardja rontotta el a tréfát, amikor összeterelte a családot.

A *Carpathiá*n egyre sűrűbben állt a korlát mellett a tömeg, mert a hajó utasai is előjöttek kabinjukból. Volt, aki különös módon értesült a történtekről. Mr. Charles Marshallt és feleségét a szobapincér ébresztette: bekopogott luxuslakosztályuk ajtaján.

– Mi történt? – kérdezte Marshall.

– Az unokahúga óhajtja meglátogatni, uram – felelte a steward.

Marshall elámult. Úgy tudta, hogy mind a három unokahúga a *Titanic* első útján vesz részt, tegnap este még szikratáviratot is küldtek neki. Hogyan kerülhettek a *Carpathiá*ra? A steward ekkor közölte vele, mi történt. Néhány perc múlva Marshallék családi összejövetelt tartottak Mrs. E. D. Appletonnal

(másik két unokahúguk csak később érkezett), kislányuk, Evelyn pedig rohant a fedélzetre; már eddig is kimaradt a látványosságból.

Igazán különös látvány tárult Evelyn szeme elé. Északnak és nyugatnak végtelen jégmező, hatalmas jéghegyóriások és kisebb tömbök sodródtak a hullámokon, a jégáradat előőrsei: valóban fantasztikus látvány. És – a minden irányból a hajó felé igyekvő mentőcsónakok egészen különös képet nyújtottak ebben a jégvilágban, az óceán kellős közepén.

Még furcsábbak voltak a csónakok utasai. Miss Sue Rule tekintete megakadt egy asszonyon, deréktól lefelé törülközőt viselt szoknya helyett, a vállára vetve viszont értékes estélyi szőrmekeppet. Valóságos álarcosbál: csipkével szegélyezett estélyi ruha… kimonó… szőrmebunda… egyszerű horgolt kendő… pizsama… gumicsizma… fehér szatén estélyi cipő. De a katasztrófa az öltözködési formalitások korában történt, ezért aztán sok nő viselt kalapot, a férfiak zöme pedig ellenzős sportsapkát, tweed szövetből.

És mindenekfölött a kísérteties csönd. Alig beszélt valaki. Ez mindenkinek feltűnt, de mindenki másként magyarázta. P. M. A. Hoques tiszteletes, a *Carpathia* egyik utasa úgy vélte, a hajótörötteket annyira megviselték a borzalmak, hogy valósággal megnémultak. Rostron kapitány azt gondolta, egyszerűen csak elfoglaltak: föl kell kapaszkodniuk a létrán, átöltözniük… Lawrence Beesley szerint sem a szavuk nem állt el, sem teendőjük nem volt valami sok – az élmény volt olyan nagyságrendű, amit felfogni sem lehetett.

Némelykor kisebb izgalom támadt. Miss Peterson egy Emily nevű kislányra lett figyelmes, aki a sétafedélzeten kuporgott és zokogva kiáltozott:
– Jaj, mama, mama. Rosszul vagyok. Mama, mama!

Amikor a 3-as mentőcsónak utasait szedték fel, az egyik nő, aki csak hálóinget és fölötte kimonót viselt, váratlanul felült a csónak fenekén. Rámutatva egy másik asszonyra, akit éppen fölhúztak a fedélzetre, sikoltozni kezdett: – Nézzék azt a förtelmes nőszemélyt! Felháborító! A hasamra lépett! A förtelmes perszóna!

A fedélközi ebédlőben egy szegény olasz asszony hisztérikus rohamot kapott. Ordításából csak egy szót lehetett érteni – *Bambini!* – Egy olasz pincér csitítani kezdte, és elsősorban azt igyekezett megtudni tőle, mi a baj. A szerencsétlen erre azt sikoltozta: mindkét kisgyermeke elveszett. Az egyik hamarosan előkerült, de az asszony zokogva tartotta fel két ujját: kettő volt! Végre előkerült a másik is – a teakonyhában melengették, a sütő mellett.

8 óra 15 percre a 12-es kivételével valamennyi csónak beérkezett. Az utolsó csónak alig vánszorgott, még mindig pár száz yardnyi távolságban volt a hajótól. A szél fölerősödött, a tenger is viharosabban hullámzott. A zsúfolt csónak majd nem a pereméig merült, már bele-belezúdult a víz – körülbelül

hetvenötén szorongtak benne. A *Carpathia* korlátja mellől lélegzetét visszafojtva figyelte a tömeg, hogyan küszködik a csónakkal Lightoller.

A tiszt csaknem megfagyott már, uniformisát kemény jégpáncél borította. Vállára csuklyás körgallért vetett Mrs. Elizabeth Mellenger. Lábánál Mrs. Mellenger tizenhárom éves kislánya, Madelaine kuporgott, bámulattal tekintve fel a hős tisztre. (Azóta is féltve őrzött emléktárgya az a csuklyás körgallér.)

A csónak utasai szorosan egymáshoz bújtak, hogy a ruhájuk száraz maradjon, és imádkoztak a menekülésért. Az ilyen pillanatokban felébred az emberi találékonyság. Gracie ezredes megpróbált felrázni egy férfit. Hiába: már halott volt. Amikor azután észrevette, hogy hosszú gyapjúharisnyát visel a megboldogult, habozás nélkül lehúzta róla.

8 óra 20 perckor a 12-es csónak még mindig 200 yardnyira volt a hajótól. Rostron segíteni akart nekik, közelebb ment 200 yarddal, és a *Carpathia* orrát feléjük fordította. Lightoller minden erővel az orr által védett, szélárnyékos hely felé igyekezett, amikor egy hirtelen szélroham felkorbácsolta a tengert. Előbb egy, majd egy másik hullám csapott be a csónakba. A harmadik éppen csak elérte. De egy perccel később a bátor Lightoller révbe ért – most már fedezte csónakját a hatalmas gőzhajó.

8 óra 30 perckor érkezett be a 12-es és gyorsan megkezdődött a kirakodás. Gracie ezredes legszívesebben térdre esett volna, hogy ajkaival illesse a fedélzet deszkáit… Harold Bride, a vízbe veszett Phillips rádióstiszt helyettese megkönnyebbülve érezte, hogy két izmos kéz ragadja meg – máris fenn volt. Jack Thayer megpillantotta édesanyját és rohant a karjaiba. Mrs. Thayer ajkán dadogva bukott elő a kérdés: – Hol a papa?

– Nem tudom, anyám – felelte csöndesen a fiatal philadelphiai.

Időközben Rostron azon törte a fejét, hogyan helyezze el 705 váratlan vendégét. A kanadai Halifax volt a legközelebbi kikötő, de a rádióhírekből jól tudta, hogy a kanadai partok előtt jég borítja a tengert, a kapitány pedig úgy gondolta, elég jeget láttak már a *Titanic* utasai. A *Carpathia* úticélja szempontjából logikus lett volna, ha az Azori-szigetekre sietnek, de sem élelmiszerrel, sem ágyneművel nem bírta volna ellátni a túlélőket. A hajótöröttek persze New Yorkba mentek volna a legszívesebben, csakhogy ez túl sokba kerül a Cunard társaságnak. Rostron tehát bekukkantott az orvos kabinjába, ahol McGhee doktor éppen Bruce Ismay-t vizsgálta. Teljesen össze volt törve – akármit kérdezett tőle Rostron, mindenre csak gépiesen bólogatott. Rostron tehát maga döntött: előre New Yorkba!

Ekkor fogták az *Olympic* rádiójeleit: szállítsák át hozzájuk a hajótörötteket. Rostron ezt elképesztően ostoba ötletnek tartotta. El sem tudta képzelni, hogy a sokat szenvedett utasokat kitegye egy újabb tengeri átszállás megpróbáltatásainak. Nem is szólva arról, hogy az *Olympic* testvérhajója a

*Titanic*nak, így már a puszta látvány is borzalmas hatással lenne rájuk: mint valami kísértet! Ismét visszament hát a doktor kabinjába, hogy szóra bírja Ismay-t. A White Star Line igazgatója megborzongott és némán rázta a fejét.

Tehát New York, minél előbb, annál jobb. Ekkorra megjelent a *Californian* is, Rostron rájuk bízta, hogy kutassák át a katasztrófa körzetét, ők pedig indulnak, hogy mielőbb partra tegyék a túlélőket. Még felvett a fedélzetre a *Titanic* mentőcsónakjaiból annyit, amennyit csak tudott. Hatot elhelyeztetett az első fedélzeten, hetet a *Carpathia* daruira függesztett, a többit kötélvégre fogta.

Mielőtt visszafordult Volna New Yorkba, Rostron újra végigjárta hajójával a színhelyet. Pontos ember volt; a legcsekélyebb eshetőséget sem akarta kihagyni. A *Californian* majd kutassa át a tengert, de ha bármilyen halvány remény van rá, hogy még kimenthetnek valakit, akkor az a *Carpathia* dolga.

Miközben a Cunard-hajó cirkálni kezdett, a kapitány úgy gondolta, helyénvaló lenne egy istentisztelet. Ismét leszaladt és megkérdezte Ismay-t, mit szól az ötlethez. De a nagy hatalmú igazgató most is csak bólogatott: amit Rostron helyesnek tart, az neki is tökéletesen megfelel.

Rostron tehát hívatta Anderson atyát, az episzkopális egyház papját, és a nagy társalgóba kérette a *Carpathia,* valamint a *Titanic* utasait. Hálaadó istentisztelet volt ez, ugyanakkor rekviem is a halottakért.

És miközben mormolták az imát, elhaladtak a *Titanic* hullámsírja fölött. Alig maradt nyoma a gigásznak… néhány csomó vörösessárga parafalemez, néhány nyugágy, fehér falioszlopok, párnák, takarók, szőnyegek, mentőmellények, az elhagyott csónakok – és egyetlen holttest.

8 óra 50 perckor Rostron belátta: eleven emberre már nem akadnak. Csöngetett a gépháznak: – Teljes gőzzel előre! – A hajó orra lassan New York irányába fordult.

A világváros már az izgalom lázában égett. Amikor az első hír éjjel 1 óra 20 perckor befutott, senki sem tudta, mire vélje a dolgot. Az Associated Press gyorshíre valóban rejtélyes volt a maga szűkszavúságában: Cape Race jelenti, hogy a *Titanic* helyi idő szerint 10 óra 20 perckor CQD vészjelzést adott le, jéghegynek ütközött és azonnali segítséget kér. A következő híradás beszámolt róla, hogy az óceánjáró orrával lefelé süllyed, a nőket és a gyerekeket pedig mentőcsónakokban tengerre bocsátották. Utána semmi hír: csönd.

A híradás még időben érkezett, hogy a reggeli lapok lehozzák, de valóban csak gyorshírként. Ellenőrzésre nem futotta az időből: csak a közlésről döntöttek. Hihetetlennek tűnt a hír, de hát beérkezett. A szerkesztők mindenesetre óvatosan kezelték. A *Herald* címsora jellemző:

AZ ÚJ TITANIC JÉGHEGYNEK ÜTKÖZÖTT

SEGÍTSÉGET KÉR

HAJÓK SIETNEK A HELYSZÍNRE

Egyedül a *Times* vállalta a kockázatot. Az első híradást követő csend arról győzte meg Carr Van Anda főszerkesztőt, hogy a hajó elpusztult.

Van Anda tehát kockáztatott; ha a korai kiadás azt harsogta világgá, hogy a *Titanic* süllyedőben van, a nőket pedig mentőcsónakokban vízre bocsátották, a következő kiadás befejezett tényt közölt: a *Titanic* elsüllyedt.

Reggel nyolc órakor a riporterek megrohamozták a White Star Line irodáját a Broadway 9. szám alatt. Philip A. S. Franklin alelnök elhessegette a rémhíreket: még ha jéghegybe ütközött is a *Titanic,* az idők végezetéig a felszínen képes maradni. "Feltétlenül bízunk a *Titanic*ban. Meggyőződésünk szerint a hajó elsüllyeszthetetlen!" – mondta.

De azért nyomban izgatott hangú táviratot küldött Smith kapitánynak: "Aggodalommal várjuk értesítését, illetve az utasok sorsáról szóló jelentést."

Déltájban özönleni kezdtek az irodába az utasok hozzátartozói: Mrs. Benjamin Guggenheim és bátyja, De Witt Seligman… Mrs. Astor apja, W. H. Force… Ifjabb J. P. Morgan… és kívülük százan meg százan, a névtelenek szerettei. Gazdag és szegény egyforma választ kapott, megnyugtató mosoly kíséretében: aggodalomra semmi ok, a *Titanic* elsüllyeszthetetlen… Bármilyen helyzetben a felszínen marad, két-három napig mindenképpen. Mentőcsónak persze mindenki számára van elegendő.

Ekkor a sajtó is a hajóstársaság mellé állt. Az *Evening Sun* ezzel a szalagcímmel került az utcára:

MINDENKIT MEGMENTETTEK A TITANIC ÖSSZEÜTKÖZÉSE UTÁN.

A cikk részletesen beszámolt róla, hogy valamennyi utast átmentették a *Parisian* és a *Carpathia* fedélzetére, a *Titanic*ot pedig vontatókötélen húzza Halifaxbe a *Virginia*n.

Bizakodó volt az üzleti világ is. Az első híradások után a *Titanic* rakományára a viszontbiztosítási ráta ötven százalékra emelkedett, majd elérte a hatvan százalékot. De az optimizmus növekedésével a londoni jegyzés visszaesett ötven pontra, majd harmincötre, harmincra, végül megtorpant huszonöt százaléknál.

A Marconi-értékpapírok árfolyama viszont rohamosan emelkedett. Két nap alatt ötvenöt ponttal szaladt fel, egészen 225-re. Nem rossz eredmény olyan értékpapírok esetében, amelyek közül egy részvény egy éve még legföljebb évi két dollárt jövedelmezett. Az IMM pedig, a mammuttársaság, amely a White Star Line-t is a markában tartotta, a reggeli lanyha jegyzés után kezdett erőre kapni.

De rossz híreket is lehetett hallani. Hivatalosan semmit, de a rádiósok, akik fogták az atlanti jelzéseket, egyre nyugtalanabb hírekről számoltak be. Ezeket ugyan nem az ő fülüknek szánták, de a lényegük valahogyan mégis elterjedt. Aznap délután a Cunard egyik hivatalnoka a belvárosban azt hallotta egy barátjától, hogy a *Titanic*nak vége: elsüllyedt, elpusztult. Egy New York-i üzletember ugyanezt táviratozta a barátjának Montrealba. A White Star alelnöke, Franklin is hallotta a hírt, de a forrást megbízhatatlannak vélte, értesülését tehát megtartotta magának.

6 óra 15 perckor aztán minden összeomlott. Az *Olympic*től végre hír érkezett: a *Titanic* éjjeli 2 óra 20 perckor elsüllyedt. A *Carpathia* vette fel a mentőcsónakokat és összesen 675 túlélővel New Yorkba tart. Ezt a híradást néhány óráig visszatartották. Hogy miért, azt máig sem tudja senki, és sohasem került a napvilágra bizonyíték arról, amit a *World* állított, hogy tőzsdei hiénák keze volt a késleltetésben, Wall Street-i spekulánsoké, akik viszontbiztosítást kötöttek rakományukra.

Franklin még mindig erőt gyűjtött hozzá, hogyan közölje a nyilvánossággal a hírt, amikor a White Star Line irodájában már hetet ütött az óra. Egy élelmes riporter, érezve a tragédiát, egyszerűen berontott az igazgató irodájába. Többen követték. Franklin dadogni kezdett:

– Uraim – mondta –, mélységes sajnálattal közlöm, hogy a *Titanic* ma reggel 2 óra 20 perckor elsüllyedt,

Először csak ennyit akart közölni, de a riporterek apránként többet is kicsikartak belőle. Nyolc órakor: az *Olympic* "nem közölte, hogy az utazók és a legénység teljes egészében megmenekült volna". 8 óra 15-kor: "Valószínűleg számos emberélet esett áldozatul." 8 óra 45-kor: "Félő, hogy a veszteség emberéletben meglehetősen nagy." Kilenc órakor nem kertelhetett tovább. Akkor már *"iszonyatosnak"* mondotta a veszteséget, sőt hozzátette: másik hajót még lehet építeni, de "az emberéleteket visszaadni soha".

10 óra 30-kor megérkezett Vincent Astor, a multimilliomos fia és eltűnt Franklin ajtaja mögött. Rövid idő múlva sírva távozott. Valami sejtelem arra indított egy riportert, hogy felhívja telefonon John Jacob Astor feleségének édesapját, W. H. Force-ot.

– Édes Istenem – kiáltott fel az öregúr –, ne mondjon nekem ilyet! Honnan veszi ezt? Nem igaz! Nem *lehet* igaz!

Az újságíróknak nem sikerült megtalálniuk Strausék lányát, Mrs. Alfred Hesst. Az asszony ugyanis különvonattal kora délután Halifaxbe utazott, hogy ott legyen, amikor bevontatják a kikötőbe a sérült *Titanic*ot. A vonatot a White Star Line bocsátotta rendelkezésére. Nyolc óra tájban már Maine államon keresztül robogott a vonat, és Mrs. Hess az étkezőkocsiban beszélgetett az újságírókkal, ő volt az egyetlen nő a vonaton; kissé még élvezte is a helyzetet.

Éppen egy pohár grape fruitot emelt a szájához, amikor a vonat lassított, megállt, majd tolatni kezdett és meg sem állt Bostonig. Ott Mrs. Hess a következő hírt kapta a társaságtól: "Változtak a tervek. A *Titanic* utasai egyenesen New Yorkba tartanak." Mrs. Hess tehát hálókocsi jegyet váltott és egy másik vonattal utazott vissza New Yorkba. A pályaudvaron másnap kora reggel a bátyja várta.

– Elég rosszul állnak a dolgok – ezzel fogadta.

Most már közzétették az életben maradottak névsorát és a White Star Line irodáját ismét megostromolta a tömeg. Mrs. Frank Farquharson és Mrs. W. H. Marvin gyermekeikről akartak értesülést szerezni, akik a hajón indultak nászúira. A fiatalasszony anyja, Mrs. Farquharson boldogan sikoltott föl, mikor megpillantotta a nevet: Mrs. Daniel Marvin, de kénytelen volt elfojtani örömét, amikor észrevette, hogy Mr. Marvin neve nem áll mellette.

Mrs. Ben Guggenheim még abban a reményben ringatta magát, hogy nem futott be valamennyi mentőcsónak. – Talán még ott tévelyeg szegény férjem a tengeren – mondogatta zokogva.

És ez nem is volt lehetetlen. A *Carpathiá*ról nem érkezett közvetlen jelentés, mert Rostron a rádióadót hivatalos közlések és a hajótöröttek üzenetei céljára tartotta fenn, így aztán az újságírók azt Írták, amit csak ki tudtak találni. Az *Evening World* sűrű ködről regélt, a *Titanic* szirénabúgásáról, a földrengés dübörgéséhez hasonló összeütközésről. A *Herald* leírta, hogy a hajót valósággal kettéhasította a jéghegy, nyomban sötétbe borult és a szerencsétlenség pillanatában fel is billent.

Amikor azután a képzelőerő lassan elfogyott, a lapok szidalmazni kezdték a mentőhajót és bátor tengerészeit. Az *Evening Mail* eképpen méltatlankodott:

AZ AGGÓDÓKAT BOSSZANTJA A CARPATHIA HALLGATÁSA.

A *World* így duzzogott:

A CARPATHIA TITKOLJA A TITANIC VESZTESÉGEIT.

Így következett el kedd után szerda, szerda után csütörtök – és még mindig nem volt biztos hír. Most már a hetilapok is bajban voltak; a *Harper's Weekly* közreadta a hajón utazó előkelőségek névsorát, főként a Harper család egyik tagját emlegették, Henry Sleeper Harpert, a képes magazin társtulajdonosát. A lap regélt "az iszonyú ködről", "a félelmetes megrázkódtatásról", majd kissé ügyefogyottan igyekezett megnyugtatni olvasóit: "A történteket illetően meg kell jegyezni: egyelőre mindez csak feltevés." De a *Harper's* emlékeztette olvasóit: törvényszámba megy, hogy mindig a nők és a gyermekek az elsők. "Ez a szabály réges-rég kötelező minden tisztességes férfira, aki tengerre száll." Következő számában a magazin igyekezett kivédeni a felháborodás hullámát, hiszen Henry Sleeper Harper sértetlenül futott be pincsistől, egyiptomi szolgástól. A *Harper's* lelkendező interjút közölt Mr. Harperral.

Csütörtök éjszaka vége szakadt a várakozásnak. A *Carpathia* elhaladt a Szabadság fáklyás szobra mellett; érkezését tízezer ember nézte végig a Batterytől. Amikor a Cunard-hajó elhaladt az 54-es mólónál, harmincezres tömeg szorongott a parton az esőben. Rostron a riportereket nem engedte fel a hajóra, a *Carpathia* fölfelé haladt a North Riveren, miközben kisebb gőzösök pöfögtek mellette és megafonon harsogták kérdéseiket a riporterek.

8 óra 37 perckor érte el a hajó a horgonyzóhelyet és kezdte leereszteni a *Titanic* mentőcsónakjait, hogy ne akadályozzák a kikötésben. A csónakokat a White Star Line mólójához kötötték ki, ahol reggelig a szuvenírvadászok minden mozgathatót leszedtek róluk. A *Titanic* nevét jelző táblácskát mindegyikről eltávolíttatta a hajózási társaság.

9 óra 35 perckor kötött ki a *Carpathia*. Leeresztették a hajóhidat és először a túlélők léptek partra. Aztán előkerült egy barna vitorlavászon útizsák, megtömve, hogy kidagadt a magas oldala. Odavitték a vámtiszthez, aki a G kezdőbetűs utasok poggyászát kezelte. Ez volt az egyetlen poggyász, amelyet a *Titanic*ról átmentettek. Tulajdonosa, Samuel Goldenberg tagadta, hogy ennyire jól megszervezte volna az értékmentést. Kijelentette, hogy a *Carpathia* fedélzetén vásárolt mindent, és ruhaneműn kívül csak a legszükségesebb holmi van a zsákban: pizsama, kabát, nadrág, köntös, esőkabát, papucs, pokróc, ingek, toalettholmi és cipő magának meg a feleségének.

A *Carpathia* befutása után nem kellett többé találgatni, ki élte túl a katasztrófát, de legkevésbé sem derült ki, mi történt valójában. Az életben maradottak hozzátették a maguk mítoszait és meséit a szárazföldön költött zavaros történetekhez. Egyeseket valóban megzavart, megtört a sok izgalom. Sokan viszont túlságos izgalmi állapotban élték át a tragédiát. A bőbeszédűek szépen kikerekítették a maguk históriáját, a szűkszavúbbak nyilatkozataiból viszont az újságírók faragtak megrázó történeteket. Némelyeket a szörnyű élmények, másokat a szégyen némított el.

Az újságok valóban hihetetlen esetekről számoltak be: Emilio Fortaluppi másodosztályú utas például órákon át lovagolt volna meg egy jégtáblát… Miss Marie Young már az összeütközés előtt egy órával látta a jéghegyet… Jack Williams és William French matrózok "saját szemükkel látták", hogy a tisztek "hat embert lepuffantottak, mint a kutyát…" Robert W. Daniel philadelphiai bankár kibérelte a *Carpathia* rádiókészülékét a visszaúton. A tények persze ellene szóltak az ilyen ostobaságoknak, de az újságra éhes közvélemény nem törődött az igazsággal.

Csak az égbolt volt a határ. Április 19-én a New York *Sun* című lap közölte George Brayton első osztályú utas "szemtanúi" nyilatkozatát:

– Sütött a hold, és többen, akik élveztük a friss levegőt, a fedélzeten sétálgattunk. Smith kapitány a parancsnoki hídon tartózkodott, amikor felharsant az őrszem figyelmeztető kiáltása: jéghegy közeledik. Amikor megláttam, úgy 300 láb magasnak becsültem. Körülbelül 200 yard távolságban lehetett, pontosan előttünk. Smith kapitány parancsszavakat kiáltott… mi, sétálók, a hajó orrába rohantunk. Amikor láttuk, hogy elkerülhetetlen az összeütközés, a hajó farába futottunk… Akkor bekövetkezett az összeütközés és az utasokat elfogta a pánik… A baleset este 10 óra 30 perc tájban érhetett bennünket… Ha jól emlékszem, az első kazánrobbanásra éjfél körül került sor. Véleményem szerint Smith kapitány csak akkor kezdett komolyan nyugtalankodni…

Jonas Briggs, a *Carpathia* matróza Rigelről, a derék újfundlandi kutyáról mesélt, amely leugrott a süllyedő *Titanic* fedélzetéről, és egészen a *Carpathiá*ig kísért egy mentőcsónakot, ugatásával jelezve Rostron kapitánynak: közelednek a megmenekültek.

Valamennyiük gondolatait más és más foglalkoztatta. Reginaid Lee őrszem, aki bajtársa, Fleet mellett állt abban a szörnyű percben, valami ködfelhőről beszélt a horizonton. Társa állítólag azt mondta ekkor: "Szerencsénk lesz, ha ezt megússzuk." Fleet egyáltalán nem emlékezett, hogy ilyesmit mondott volna.

Az első osztály férfiutasainak egyike igen körültekintően magyarázta, hogyan került a 7-es csónakba, amely elsőnek távozott a *Titanic*tól.

– Egy kérdésben állhatatosan kitartottak a nők. Nem voltak hajlandók mentőcsónakba szállni, ameddig a férfiak nem szálltak be. Féltek, mi lesz velük a tengeren, ha csak magukban vannak, csupa asszony. Nem is csodálom, bátorság kell beszállni egy ilyen törékeny járműbe, méghozzá le is eresztik őket a csikorgó darukon. Még a férfiak sem vállalták ezt a kockázatot. Egy tiszt megállt mögöttem és rám kiáltott: "Maga elég nagy darab ember ahhoz, hogy az evezőt húzza. Ugorjon már be a csónakba, különben sose vesszük rá a nőket, hogy ők is beüljenek!" – Így aztán erővel vettek rá, bár megvallom, az a nagy hajó sokkal biztonságosabbnak látszott, mint az apró csónakok!

Lassacskán mégis kiszivárgott a teljes igazság, de sok olyan eset máig is megvan a köztudatban, amelyek az első napokban születtek… A hölgy, aki nem volt hajlandó megválni dán dogjától… A zenekar, amint a "Közelebb Tehozzád, Istenem"-et játssza… Hogy Smith kapitány és Murdoch első tiszt öngyilkosságot követett el… Hogy Mrs. Brown revolverrel a kézben parancsolgatott a 6-os csónakban.

Ám a legendák is hozzátartoznak a nagy eseményekhez, és ha révükön önfeláldozó, nemes cselekedetek emléke marad fenn, akkor megvan a maguk szerepe.

Mindenkit megrázott a katasztrófa. Sok országban félárbocra eresztették a zászlókat. A Macy áruházat és a színházakat bezárták. A francia hajóstársaság lemondta a fogadást az új *France* nevű hajón. Southampton, a legénység nagy részének szülővárosa gyászba borult. Egyetlen utcájában húsz család vesztette el hozzátartozóját. Montrealban lemondtak egy katonai díszszemlét. V. György angol király és Taft elnök részvéttáviratot váltott egymással. Hogy le ne maradjon, II. Vilmos császár is részvétét nyilvánította. A dúsgazdag bankár, J. P. Morgan nem tartotta meg új szanatóriumának felavatási ünnepségét, amelynek építkezését éppen akkor fejezték be Aix-les-Bains-ben.

Még az előkelőségek névjegyzékében, a Social Registerben is zavart okozott a katasztrófa. Akkoriban már az is mércéül szolgált a társadalmi helyzet megítélésében, hogy ki melyik hajón utazott, amit a névjegyzék is számon tartott. A katasztrófa váratlan problémát okozott. Az, hogy egy család a *Titanic*on kel át az óceánon, az rangot jelentett, de ez a tényközlés *így* képtelenség lett volna – hiszen a hajó elsüllyedt. Ha viszont azt közlik, hogy a szóban forgó család a csendesen cammogó *Carpathian* érkezett, szintén félrevezető. Mi a kivezető út ebből a dilemmából? Azok esetében, akik elpusztultak, a névjegyzék áthidalta a nehézségeket azzal, hogy a név után egyszerűen megjegyezte: "Meghalt a tengeren, 1912. április 15-én." Az életben maradottak esetében végül a következő megfogalmazást közölték: "Megérkezett 1912. április 18-án, *Titan-Carpath."* A kötőjel az évszázad legnagyobb tengeri katasztrófáját jelzi!

Az embereket nemcsak maga a tragédia zaklatta fel, nemcsak az, hogy a katasztrófa nem volt feltétlenül elkerülhetetlen, hanem a sors játéka. *Ha* a *Titanic* figyelmet szentel a hat jégjelentésnek azon a vasárnapon… *Ha* a jéghelyzet normális *lett volna... Ha* a tenger viharos, az éjszaka pedig holdfényes… *Ha* csak tizenöt másodperccel hamarabb veszik észre a jéghegyet… *Ha* más helyen éri a hajót a jégsarkantyú… *Ha* a vízzáró rekeszfalakat egy további fedélzet magasságában is megépítik… *Ha* lett volna elég mentőcsónak… *Ha* a *Californian* segítséget nyújt. Ha ebből a sok "ha"-ból csak egy is megtörténik, mindenki, vagy sokkal több ember életben marad azon az éjszakán. De valamennyi "ha" a *Titanic* ellen fordult, akárcsak valami görög tragédiában.

Ezek a gondolatok csak akkor támadtak fel, amikor április 15-ének derűs reggelén a *Carpathia* megfordult és New York felé indult. A túlélők akkor még kimerülten nyújtóztak el a fedélzeti nyugágyakban, vagy kávét ittak az ebédlőben, vagy egyszerűen azon törték a fejüket, hogy ugyan mit öltsenek magukra.

A *Carpathia* utasai rendkívüli együttérzést tanúsítottak. Tartalék fogkefét ástak elő, ruhát kölcsönöztek, a mentőcsónakokban hozott takarókból

mackóruhát varrtak a gyerekeknek. A Macy áruház Portugáliába készülő borbevásárlója valóságos védőangyalként gondozta a Gimbels áruház három bevásárlóját. Mrs. Louis Ogden kávét vitt két élénk színű ruhába öltözött hölgynek, akik félrehúzódva ültek a sarokban. – Menjen innen – mondták azok –, most néztük végig, hogyan fulladt a vízbe a férjünk!

Volt, aki szinte úgy érezte: másodszor is megszületett… Lawrence Beesley rádióüzenetet fogalmazott, amelyben hírül adta, hogy életben maradt. Másoknak több idő kellett, hogy magukhoz térjenek. Gracie ezredes egy csomó takaró alá bújt az ebédlőszalon pamlagán, amíg ruháit a konyhában szárították. Bruce Ismay reszketegen ült az orvos szobájában, nyugtató injekciók hatása alatt. Harold Bride egy luxuslakosztályban feküdt: egy nő hajolt föléje, és ő csak azt érezte, hogy kisimítják a haját a homlokából és az arcát dörzsölgetik.

Jack Thayer egy szomszédos kabinba került. Egy kedves utas pizsamát kölcsönzött neki és átadta a fekvőhelyét. Most, hogy Thayer befeküdt az ágyba, eszébe jutott, hogy tíz órával ezelőtt is lefeküdt már egyszer. Érezte a vászonlepedő hűvösségét és eszébe jutott, hogy az imént megivott pohárka brandy az első tömény szesz volt az életében. Vagyis hát: felnőtt lett belőle.

Odalent a *Carpathia* gépei megnyugtatóan egyenletes ritmusban dübörögtek. Odafent az árbocozaton át fütyült a szél. Előttük volt New York, vagy egy philadelphiai otthon. Mögöttük a napsugarak a *Titanic* borbélyüzletének élénk, vörös-fehér csíkos oszlopán csillogtak, amint a fahengert ide-oda dobálták a hullámok. De Jack Thayer erről már nem tudott, nem is bánta. A brandy megtette hatását. A fiú hamarosan mély álomba merült.

# *Tények a Titanicról*

– Soha többé nem lesz hozzá hasonló – állította Charles Burgess pék, aki igazán értett a hajókhoz. Negyvenöt esztendeig szolgált az Atlanti-óceánon, ismerte valamennyi gőzöst: az *Olympicot,* a *Majestic*et, a *Mauretaniá*t, ahány csak volt. Később pecsenyeszeletelő volt a *Queen Elizabeth* konyháján. Valószínűleg Burgess volt az utolsó, aki a *Titanic* egykori személyzetéből még az 1950-es években is tényleges szolgálatot teljesített.

– Hát igen, valóban olyan volt, mint az *Olympic,* de hát mennyivel választékosabb! – emlékezett Burgess. – Nézzük csak az ebédlőszalont. Az *Olympicon* nem is volt benne szőnyeg, de a *Titanic*on… istenem, majdnem térdig süppedt benne az ember lába! És a bútorok! Olyan súlyosak voltak, hogy megmozdítani se tudta őket az ember. No meg az a csodás falburkolat…

Csinálhatnak nagyobbat, meg gyorsabbat is…, de az a gondosság, meg az igyekezet, amit a *Titanic*ba beleadtak! Gyönyörűszép hajó volt, remek hajó!

Burgess rajongása jellegzetes. A *Titanic* mindenkit elbűvölt, aki részt vett az építésében, vagy a személyzetéhez tartozott. Ez annyira így van, hogy amint múlnak az évek, egyre mesésebb híre lesz. Akik megmenekültek, később azt állították, hogy "kétszer akkora volt, mint az *Olympic"*. A valóságban ez a kettő testvérhajó volt, és a *Titanic* mindössze 1004 tonnával nagyobb vízkiszorítású. Mások felidézik golfpályáit, a teniszszobát, a tehénistállót, ahonnan mindennap friss tej érkezett, és a többi szolgáltatást, ami még a White Star Line hasonló luxusajánlatait is felülmúlta.

A *Titanic* anélkül is impozáns hajóóriás volt, ha nem szépítünk a tényeken. Összsúlya 46 328 tonna, vízkiszorítása 66000 tonna. Méretei: hossza 882,5 láb (270 méter), szélessége 92,5 láb (28 méter), magassága a vízvonaltól a csónakfedélzetig 60,5 láb (18,5 méter), illetve a gerinctől a négy óriás kémény tetejéig 175 láb, több mint 52 méter. Köznapi hasonlattal: tizenegy emelet magas volt és egyhatod mérföld hosszú.

A két szélső hajócsavart négyhengeres dugattyús hajtóművek két sora mozgatta, egy alacsony nyomásos turbina pedig a középső hajócsavart. A hajtóművek teljesítménye együttvéve 50 000 lóerőt tett ki, de ezt akár 55 000 lóerőre is fokozni lehetett. A hajó teljes sebessége 24-25 csomó volt, vagyis ennyiszer egy tengeri mérföld óránként, s ha egy tengeri mérföldet 1852 méternek veszünk, a maximális sebesség elérte az óránkénti 44-46 kilométert.

A hajó legérdekesebb berendezése talán mégis a vízkamrarendszer volt. A kettős fenekű hajó alsó részében tizenhat zárható rekesz volt. Ezeket tizenöt rekeszfal választotta el egymástól; furcsa módon nem építették őket eléggé magasra. Az első két, valamint a hátsó öt rekeszt csak a D fedélzet magasságáig építették ki, a középső ötöt pedig csak az E fedélzetig. A hajónak mégis sikerült volna vízen maradnia, ha bármelyik kettőt elárasztja a tenger, és mivel olyan összeütközést elképzelni sem tudott senki, hogy két kamránál több rongálódjon meg, a *Titanic*ot "elsüllyeszthetetlen" hajónak minősítették.

Az "elsüllyeszthetetlen" *Titanic*ot a belfasti Harland és Wolff hajógyárban bocsátották vízre, 1911. május 1-én. Ezután tíz hónapig tartottak a belső szerelési munkálatok és a berendezés. A *Titanic* 1912. április 2-án indult el próbaútjára és 3-án érkezett Southamptonbe. Egy héttel később indult első átkelésére, New Yorkba. Az utazás főbb adatai:

*1912. április 10.*

Déli 12 óra: A hajó kifut a southamptoni kikötőből. Hajszál híján összeütközik a *New York* nevű amerikai óceán járóval.

Este 7 óra: Cherbourg-ban utasokat vesz föl.

Este 9 óra: Elhagyja Cherbourg-t, az írországi Queenstown (ma: Cobh) felé.

*1912. április 11.*

Délután 12.30: Horgonyt vet Queenstownban, utasokat (főként kivándorlókat) és postát vesz fel. A személyzet egy tagja, egy fűtő dezertál.
Délután 2 óra: Kifut Queenstownból New York felé, 1316 utassal és 891 fő személyzettel.

*1912. április 14.*

A *Caronia* jeget jelez az északi szélesség 42° nyugati hosszúság 49-51° területen.
Du. 1 óra 42 perc: A *Baltic* jeget jelent az északi szélesség 41° 51', nyugati hosszúság 49° 52' területen,
1 óra 45 perc: az *Amerika* jégjelentése: északi szélesség 41° 27', nyugati hosszúság 50°; 8'.
Este 7 óra: a hőmérséklet 43° (F), vagyis 6,1 °C.
7 óra 30 perc: a hőmérséklet 39° (F), vagyis 3,8 °C.
7 óra 30 perc: a *Californian* jeget jelent az északi szélesség 42° 3'-nél.
9 óra (este): a hőmérséklet 33° (F), alig fagypont alatt.
9 óra 30 perc (este): Lightoller második tiszt figyelmezteti a hajóácsot és a gépházat, ügyeljenek a friss víztartalékra, nehogy befagyjanak a tartályok, az árbockosarat jégügyeletre utasítja.
9 óra 40 perc: a *Mesaba* jeget jelent az északi szélesség 42°-41° 25', nyugati hosszúság 49°-50° 30' területen.
10 óra este: a hőmérséklet 32° (F).
10 óra 30 perc: a tengervíz hőmérséklete 31°-ra süllyedt, fagypont alá.
11 óra (este): a *Californian* jégveszélyt jelez, de megszakad az adás, mielőtt pontos helymeghatározást adna.
11 óra 40 perc (este): a hajó összeütközik a jégheggyel, az északi szélesség 41° 46', nyugati hosszúság 50° 14'-nél.

*1912. április* 15.

12 óra 5 perc: kiadják a parancsot, hogy tegyék szabaddá a mentőcsónakokat és sorakoztassák fel az utasokat és a teljes személyzetet.
12 óra 15 perc: az első segélykérő rádiójelzések.
12 óra 45 perc: fellövik az első rakétát.
12 óra 45 perc: leeresztik az első, a 7-es számú mentőcsónakot.

1 óra 40 perc: fellövik az utolsó rakétát.
2 óra 5 perc: leeresztik az utolsó csónakot (D összecsukható mentőcsónak).
2 óra 10 perc: az utolsó rádió jelzés.
2 óra 18 perc: kialszik az elektromos világítás.
2 óra 20 perc: a hajó elsüllyed.
3 óra 30 perc: a csónakok észlelik a *Carpathia* rakétáit.
4 óra 10 perc: a *Carpathia* felveszi az első mentőcsónakot (a 2-est).
8 óra 30 perc: beérkezik az utolsó mentőcsónak (a 12-es).
8 óra 50 perc: a *Carpathia* 705 túlélővel elindul New York felé.

Ennyit a tényekről. Ezenkívül rengeteg a titokzatos mozzanat. Talán sohasem vetődött még fel annyi megválaszolhatatlan kérdés, mint a *Titanic* esetében. Példák:

*Hány emberélet pusztult el?* Egyes források szerint 1635. Az amerikai kongresszusi vizsgáló bizottság szerint 1517. A Brit Kereskedelmi Kamara összesítő adata: 1503. A brit vizsgáló bizottság végeredménye: 1490. A legvalószínűbbnek a Brit Kereskedelmi Kamara adata látszik, nem számítva J. Coffy kazánfűtőt, aki Queenstownban dezertált.

*Milyen volt a túlélők nemek szerinti és társadalmi megoszlása?*

A *Sphere* című angol hetilap ezeket a szomorú adatokat táblázatba foglalta. A halottak, illetve a túlélők számaránya az egyes hajóosztályokon a következő volt a lap szerint:

*Első osztályú utasok*

| Életét vesztette | Megmenekült |
|---|---|
| 115 férfi | 58 férfi |
| 5 nő | 139 nő |
| 1 gyermek | 5 gyermek |

*Másodosztályú utasok*

| Életét vesztette | Megmenekült |
|---|---|
| 147 férfi | 13 férfi |
| 15 nő | 78 nő |
| 0 gyermek | 24 gyermek |

*Fedélközi utasok*

| Életét vesztette | Megmenekült |
|---|---|
| 399 férfi | 55 férfi |
| 81 nő | 98 nő |

| | |
|---|---|
| 53 gyermek | 25 gyermek |

*Legénység*

| | |
|---|---|
| Életét vesztette | Megmenekült |
| 686 férfi | 189 férfi |
| 2 nő | 21 nő |

| | |
|---|---|
| Összesen elpusztult | Összesen megmenekült |
| 1347 férfi | 315 férfi |
| 103 nő | 336 nő |
| 54 gyermek | 54 gyermek |

A *megmenekült utasok százalékos aránya hajóosztályok szerint.*

Ugyancsak a *Sphere* táblázata szerint megmenekült az első osztályú utasok 63, a másodosztályúak 42, a fedélköziek 25 és a legénység 23 százaléka.

Figyelemre méltó, hogy az első osztályú férfiak nagyobb arányban menekültek meg (34 százalék), mint a fedélközi gyermekek (30 százalék). Az első osztályú hölgyutasok 97 százalékát megmentették, a fedélköziek közül a férfiak 12, a nők 55 százalékban élték túl a katasztrófát.

A fedélközi férfiutasok (főként szegény skandináv, délszláv és közel-keleti kivándorlók) vesztesége volt a legsúlyosabb (454 férfiutas közül mindössze 55 maradt életben), utánuk következik a legénység, amelynek férfitagjai közül 88 százalék veszett a vízbe (875 főből 686), természetesen a fedélzeten szolgálatot teljesítők közül is igen sok vesztette életét, de a gépházban, a kazánoknál és a szivattyúknál az utolsó pillanatig kitartó bátor legénység vesztette a legtöbb embert.

*(Megjegyzés:* Jóllehet a szerző más helyütt idéz néhány ilyen jellegzetes adatot, ezt és az előző pontot az illusztrált angol kiadás egyik diagramjából állítottuk össze. Hogy milyen mértékű volt tehát a luxushajón az osztálydiszkrimináció, azt az olvasó ezek után könnyen áttekintheti. – *A Szerk.)*

*Hogyan hagyták el a hajót az emberek?* Majdnem minden nő, aki megmenekült és erről faggatták, határozottan kijelentette: "az utolsó csónakkal". Ennyi nő nyilvánvalóan nem szállhatott ugyanabba a csónakba, mégis olyasféle ez, mint amikor egy nő életkora felől érdeklődnek; ez egyszerűen nem illik. A brit, valamint az amerikai vizsgáló bizottságok előtt tett tanúvallomások gondos elemzése alapján eléggé világosan megállapítható, hogyan hagyták el az utasok a hajót, de még ezután is maradtak ellentmondások. A brit vizsgálat során mindenkitől megkérdezték, hányan

voltak a csónakban, majd összegezték a minimális számadatokat. Az eredmény jelentős eltérést mutat.

| | A leeresztett mentőcsónakok utasainak száma az életben maradottak minimális becslése szerint | A csónakok túlélőinek tényleges száma |
|---|---|---|
| Személyzet | 107 | 210 |
| Férfiutas | 43 | 126 |
| Nő és gyermek | 704 | 369 |
| Összesen | 854 | 705 |

Ez röviden annyit jelent, hogy 200 százalékkal *több* férfi és 45 százalékkal *kevesebb* nő szállt mentőcsónakba, mint amennyire a legkonzervatívabb túlélők becsülték. Ehhez még hozzá kell számítani azt a tényt is, hogy a csónakok legalább huszonöt százalékkal kevesebb utassal indultak el, mint amennyire a szemtanúk becsülték.

*Milyen időpontban történtek az események?* Mindenki egyetért abban, hogy a *Titanic* este 11 óra 40 perckor ütközött a jéghegynek, majd hajnali 2 óra 20 perckor süllyedt el. De ezenfelül úgyszólván minden válasz ellentmondó arra vonatkozólag, mi történt e két időpont között. A könyvünkben megadott időpontok közlése a közvetlenül érdekelt személyek állításainak lelkiismeretes mérlegelése alapján történt, de korántsem bizonyosak. Egyszerűen túlságosan nagy volt az idegfeszültség. Jó példa erre Mrs. Louis M. Ogden esete, aki a *Carpathia* utasa volt. Miközben az asszony segített az első menekülteken, megkérdezte a férjét, hány óra van. Mr. Ogden órája azonban megállt, ezért a férfi azt felelte, hogy délután fél öt lehet. A valóságban reggel fél tíz volt. A házaspár a nagy izgalomban egyszerűen elvesztette az időérzékét.

*Hitelesek-e a párbeszédek?* Könyvünk nem tartalmaz lejegyzett beszélgetéseket. Amit idéztünk, abban csak későbbi visszaemlékezésekre támaszkodtunk. Ezekben sok lehet a hibaforrás. Ugyanaz a párbeszéd néha csak kisebb eltéréssel szerepelt, így legalább négy változatban maradt fenn az a beszélgetés, amely Rostron kapitány és Boxhall negyedik tiszt között folyt le, miután a 2-es számú mentőcsónak a hajó oldala mellé simult. De valamennyi variáns lényege ugyanaz, csak egyes szavak térnek el benne.

*Mit játszott a zenekar?* A legenda szerint természetesen a zenekar úgy süllyedt el a hullámokban, hogy a muzsikusok a "Közelebb Tehozzád, Istenem"-et játszották. Sokan máig is kitartanak emellett, és semmi ok kétségbe vonni őszinteségüket. Mások viszont kitartanak amellett, hogy végig

ragtime-et játszottak. Egy férfi, aki az utolsó percig a zenekar közelében tartózkodott, úgy emlékezett, hogy az égvilágon semmit nem játszottak. Ebben az összevisszaságban Bride második rádióstiszt vallomása tűnik a leginkább megbízhatónak. Bride fegyelmezett megfigyelő volt, aki a legapróbb részletekig pontos leírást adott, ráadásul az utolsó pillanatig a hajón tartózkodott. Bride tisztán emlékezett, hogy amikor a csónakfedélzet víz alá merült, a zenészek még mindig játszottak, éspedig az "Ősz" című episzkopális himnuszt.

*Volt-e olyan férfi, aki női ruhában menekült meg?* Amikor könyvünk anyagát gyűjtöttük, név szerint négy első osztályú utast emlegettek, aki női álruhájának köszönhette az életét. Erre semmiféle bizonyíték sincs, sőt nyomós tények bizonyítják az ellenkezőjét. A kutatás például kiderítette, hogy egyiküket egy riporter gyanúsította meg bosszúból, mert nem volt hajlandó nyilatkozni neki. Egy másik túlélő politikai szerepet játszott, s az ellenpárt akarta befeketíteni. Ismét egy másik a társasági pletyka áldozata lett. Ez a férfi különben előbb hagyta el a *Titanic*ot, mint a felesége. A botránylapok pletykarovatai "nagyvadakat" kerestek.

Ezekre a rejtélyes kérdésekre teljes bizonyossággal soha senki sem tud válaszolni. Legfeljebb annyit tehettünk, hogy megfontoltan mérlegeltük a tényeket és tisztességgel nyilvánítottunk véleményt. Lesz, aki nem ért velünk egyet, s meglehet, neki van igaza. Elsietett véleményt mondani erről a hihetetlen éjszakáról – valóban nagy könnyelműség…

*Névmutató*

*Megjegyzés:*

*a névsor könyvünk szereplőit tartalmazza. Az eredeti utaslistán sem szerepeltek a szolgák, szobalányok, tehát az első osztályú gazdag utasok alkalmazottai. Walter Lord eredeti műve a teljes utasnévs*ort tartalmazza, *de a legénység névsorát nem. Dőlt betűvel szedtük a túlélők neveit, álló betűkkel az áldozatokét.*

*ABBOT, Rosa*
*ABELSETH, Olaus*
*ALLEN, Elizabeth*
ALLISON, Mr. és Mrs. Hudson J.. kisfiúk *Trevor*, kislányuk Lorraine és a *gyermekek dajkája*
ANDREWS, Thomas, a *Titanic* konstruktőre
*APPLETON, Mrs. E. D.*

ASTOR, Mr. és *Mrs. John Jacob*

*BALL, Mrs. Ada*
BARKER, segéd-számvevőtiszt
*BARKWORTH, A. H.*
*BARRETT, Fred, fűtő*
BATEMAN, Robert J.
*BEAUCHAMP, George, fűtő*
*BEESLEY, Lawrence*
*BELFORD, Walter, pékmester*
BELL, főgépész
BIRD, Ellen
*BISHOP, Mr. és Mrs. Dickinson*
BISHOP, pincér
*BOXHALL, negyedik tiszt*
BRAILEY, Theodore zenész
*BRAYTON, George*
BRICOUX, Roger, zenész
*BRIDE, Harold, második rádióstiszt*
*BROWN, Edward, pincér*
*BROWN, Mrs. James ].*
*BROWN. Mrs. John Murray*
*BUCKLEY, Daniel*
*BUCKNELL,* Mrs. William R.
*BURGESS, Charles, pék*
BUTT, Archibald W.
BYLES, Thomas R.

*CALDWELL, Mr. és Mrs. Albert és kisfiúk. Alden*
*CANDEE, Mrs. Churchill*
CARTER, Mr. és Mrs. William E. és gyermekeik
CASE. Howard
CAVELL, George, fűtő
CAVENDISH, Mr. és *Mrs. Turrell*
*CHAMBERS, Mr. és Mrs. Norman Campbell*
*CHERRY, Gladys*
*CHEVRE, Paul*
*CLARK, Mrs. Ada*
CLARK, Fred, zenész
CLIFFORD, George Q.

*CLINCH, Frederick, matróz*
*COHEN, Gus*
*COLLETT, Stewart*
*COLLINS, John, kukta*
*COLLINS, John, főszakács*
COLLYER, *Mr.* és *Mrs. Harvey és kislányuk, Marjory*
COMPTON, *Mrs. Alexander T.,* fia, ifj. Alexander T. *és kislánya*
*CORNELL, Mrs. R. C.*
CRAWFORD, Alfred, pincér
CROSBY, Mr. és *Mrs. Edward Gifford és leányuk, Harriet*
*CROWE, pincér CUNNINGHAM, Andrew, pincér*

*DALY, Peter*
*DANIEL, Robert W.*
*DAVIDSON, Mrs. T.*
*DIAMOND, matróz*
*DICK, Mr. és Mrs. Albert*
DILLON, Thomas Patrick, rakodó
DODD, George, pincér
*DODGE, Mr. és Mrs. Washington és kisfiúk, ifj. Washington*
*DRACHSTEDT, Alfred von*
*DREW, Mrs. James és unokaöccse, a 8 éves Marshall*
*DUFF GORDON, Sir és Lady Cosmo*
DYKER, Mr. és *Mrs. Adolf*

*ETCHES, Henry Samuel, pincér*
EUSTIS, Elizabeth
EVANS, Edith
*EVANS, F. O., matróz*

FARRELL, Jim
*FLEET, Frederick, őrszem*
FOLEY, Jack, rakodó
FORTALUPPI, Emilio
FORTUNE, Mr. és *Mrs. Mark, fiuk, Charles és három leányuk*
*FRANCATELLI, lady Duff Gordon titkárnője*
*FRENCH, William, matróz*
*FROLICHER, Marguerite*

GALLAGHER, Martin

GATTI, főpincér
*GIBSON, Dorothy és édesanyja*
*GILNAGH, Katherine*
*GLYNN, Mary Agatha*
*GOLDENBERG, Mr. és Mrs. Samuel*
*GRAC1E, Archibald*
*GRAHAM, Mrs. William T. és leánya, Margaret*
GUGGENHEIM, Benjamin és magántitkára

*HARDER, Mr. és Mrs. George A.*
HARDY, John, főpincér
HARRIS, Mr., és *Mrs. Henry B.*
*HARPER, Mr. és Mrs. Henry Sleeper*
*HART, John Edward, pincér*
HARTLEY, Henry Wallace, karmester
*HASSAM, Hamad*
HARVEY, gépmester
HAYS, Charles M.
*HENDRICKSON, Charles, főfűtő*
HEMMING, Samuel, szerelő
HESKETH, James, másodgépmester
*HIPPACH, Jean Gertrude*
*HITCHENS, kormányos*
*HOGEBOOM, Mrs. John C.*
*HOGG, őrszem*
*HOYT, Mr. és Mrs. Frederick W.*
HUME, Jock, zenész
*HURST, Walter, segédfűtő*
HUTCHINSON, J., hajóács

*ISMAY, J. Bruce*

*JERVAN, Mrs. A. S.*
JOHNSON, Carl
*JOHNSON, James, pincér*
*JONES, matróz*
*JOUGHIN, Charles, a pékség vezetője*

*KEMISH, George, fűtő*
KENT, Edward A.

LATIMER, főpincér
LEE, Reginald, őrszem
*LIGHTOLLER, Charles Herbert, második tiszt*
LINDELL, Edward B.
LONG, Milton
*LOWE, Harold Godfrey, ötödik tiszt*
*LUCAS, William, matróz*

*MARÉCHAL, Pierre*
MARVIN, Mr. és *Mrs. Dan*
MAUGÉ, Paul, helyettes főpincér
*MAYNARD, John, kukta*
McAULIFFE, matróz
McCAWLEY, T. W., tornatanár
McELROY, számvevőtiszt
McGANN, James, fűtő
McGOUGH, James N.
McGOUGH, Paddy, rakodó
*MELLENGER, Mrs. Elizabeth és leánya, Madelaine*
*MEYER, Mrs. Edgar*
MILLET, Frank
MINAHAN, Mr. és *Mrs. W. T. és leányuk, Daisy*
MOODY, hatodik tiszt
MOORE, Clarence
MOSS, William, pincér
MULLINS, Kate
*MURDOCH, William M., első tiszt*
*MURPHY, Kate*
MÜLLER, tolmács

NAVATRIL (Hoffmann) és *két kisfia, Lola és Louis*
NORTON, Miss
*NYE, Elizabeth*

O'LOUGHLIN, dr., hajóorvos
*OSTBY. Helen*
PARKS, Sam, matróz
PENASCO, Senor és *Senora Victor de Satode*
*PERKINS, szállásmester*

*PEUCHEN, Arthur Godfrey*
PHILLIPS, John George, első rádióstiszt
*PITMAN, harmadik tiszt*
POINGDESTRE, John, matróz
*PUSEY, fűtő*

RANGER, Thomas, segédfűtő
*RAY, P., Dent, pincér*
ROBINSON, Annie, stewardess
ROEBLING, Washington Augustus
*ROTHES grófnő*
*ROWE, George Thomas, fedélzetmester*
*RUSSELL, Edith*
RYERSON, Mr. és *Mrs. Arthur, három gyermekük és azok nevelőnője*

*SCARROTT, matróz*
*SCOTT, Fred, segédfűtő*
*SENIOR, Harry, fűtő*
*SEWARD, Frederick*
SHEPHERD, gépész
SHUTES, Elizabeth
SIMPSON, segédorvos
*SILVERTHORNE, Spencer V.*
*SJOBLOM. Anna*
SLOAN, Mary, stewardess
*SLOCOMBE, Maud, masszírozónő*
*SLOPER, William*
*SMITH, Clinch*
SMITH, Edward J., a *Titanic* kapitánya
SMITH, Jago, postás
SMITH, Mr. és Mrs. Lucien P.
SOLOMON, Abraham
*SPEDDEN, Mrs. és kisfia, Douglas*
STEAD, William T.
*STUFFANSON, Hokan Bjornstrom*
*STENGEL, Mrs. C. E. Henry*
*STEPHENSON, Mrs. Walter B.*
STEWART, Albert A.
*STEWART, John, pincér*
STRAUS, Mr. és Mrs. Isidor

*SWIFT, Mrs. F. Joel SYMONS, George, őrszem*

TAUSSIG, Mr. és *Mrs. és leányuk, Ruth*
THAYER, Mr. és *Mrs. John B. és fiuk, Jack*
*THOMPSON, John, fűtő*
VAUGHAN, Robert, pincér
*VICTORINE, Mrs. Ryerson szobalánya*
*VILL1ERS, Madame de*

WALTER, Mr. és Mrs. D. Douglas
WARREN, Mrs. F. M.
WEIKMAN, August H.
WHEAT, Joseph Thomas, segédpincér
WHITE, Alfred, segédgépész
*WHITE, Mrs. J. Stuart*
*WHITELEY, Thomas, pincér*
WICK, Natalie
WICKLUND, Alfred
WIDENER, Harry George
WILDE, főtiszt
*W1LLARD, Mrs. Constance*
*WILLIAMS, Jack, matróz*
*WILLIAMS, R. Norris*
WILSON, segédgépmester
WITTER, James, pincér
*WOOLNER, Hugh*
WRIGHT, Fred, szobatenisztréner

*YASBECK, Mr. és Mrs. Celiney*
YATES, Jay *YOUNG, Marie*